

SZOCIÁLIS SZEMLE

FŐSZERKESZTŐ:
ERŐDI-HARRACH BÉLA
SZERKESZTŐ:
TÓTH BÉLA

A TARTALOMBÓL

MUNKÁNK CÉLJA (T. B.)

Vigh Győző: SEGÍTSÜK MEG EGYMÁST!

(Hozzászólás a mezőgazdasági munkásbiztosítás szervezetének vitájához)

Tóth Béla: SZOCIÁLIS BIZTONSÁG ÉS ELŐFELTÉTELEI

Welebnny Vince: A HÁZIIPAR AGRÁRSZOCIÁLIS SZEMLÉLETE
(A háziipari gazdaság alapvonalai)

Szociális Figyelő

Parlamenti megnyilatkozások a nemzetgazdaságról (*Tóth Béla*).

– Hatvan éves a német szociális biztosítás (*Vigh Győző*). –

A szociális biztosítás első konferenciája (*Vigh Győző*).

Szociális Tudósító

A magyar földművelésügy átmenetgazdasági problémái. – Az átmenetgazdálkodás munkáspolitikája. – Demagógia-e a teljes foglalkoztatottság követelése? – Magyar munkaadói fel-fogás a szociális távolságok áthidalásáról. – Mit vár a munkásság az „új világtól”? – Angol munkaadók az ipar feladatairól. – Az Országos Társadalombiztosító Intézet munkája 1942-ben, – Magyar-horvát társadalombiztosítási megállapodás. – A gyárgondozónő egészség-védelmi szerepe.

Könyvszemle – Hírek és glosszák

TARTALOM

Munkánk célja (T.B.)

CIKKEK - TANULMÁNYOK

VIGH GYŐZŐ: Értsük meg egymást! WELEBNY VINCE: A háziipar új (Hozzászólás a mezőgazdasági betegségi agrárszociális szemlélete. (A háziipari biztosítás szervezetének vitájához)..... 3 tervgazdálkodás alapv..... 13	
TÓTH BÉLA: Szociális biztonság és előfeltételei 9	

SZOCIÁLIS FIGYELŐ

Parlamenti megnyilatkozások az átmenet-gazdaságról (Tóth Béla) 19	A szociális biztonság első amerikai konferenciája (Vigh Győző) 23
Hatvanéves a német betegségi biztosítás (Vigh Győző)..... 21	

SZOCIÁLIS TUDÓSÍTÓ

Irányított gazdaság és háborúutáni újjáépítés		Angol miniszter nyilatkozata a Beveridge-tervről 31
A magyar földművelésügy átmenetgazdasági problémái 27		
Az átmeneti gazdálkodás munkáspolitikája 28		
Munkaerőgazdálkodás és szakképzés		Társadalombiztosítás
Demagógia-e a teljes foglalkoztatottság kérdése? 28		Az Országos Társadalombiztosító Intézet munkája 1942-ben 31
		Tanácsadó testületek a szlovák munkásbiztosításban 33
		Magyar-horvát társadalombiztosítási megállapodás 33
		Egészségvédelem és balesetelhárítás
		A gyárgondozónő egészségvédelmi szerepe 34
		A gyári orvos feladatai 34
Általános szociálpolitika és társadalomszervezés		
Magyar munkaadói felfogás a szociális távolságok áthidalásáról 29		
Mit vár a munkásság az „új világtól”? 30		
Angol munkaadók az ipar feladatairól 30		

K Ö N Y V S Z E M L E

Wilhelm Röpke: Die Gesellschaftskrisis der Gegenwart (Irányi József)..... 35	Koncz Endre: Munkásfőiskola: anyaga, szervezése, vezetése (Tóth Béla) 36
--	--

S Z O C I Á L I S S Z E M L E

AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET FOLYÓIRATA

FŐSZERKESZTŐ:
ERŐDI-HARRACH BÉLA

SZERKESZTŐ:
TÓTH BÉLA

KIADJA: AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET
MEGJELENIK ÉVEN KINT T Í Z S Z E R

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Telefon: 339-753

BUDAPEST, VIII., SZENTKIRÁLYI-U. 7

Postatakarékpénztári csekk számla sz.: 23.932

Az előfizetés díja egy évre 16'-P. Jogi személyeknek, iskoláknak, könyvtáraknak, intézményeknek, közhatóságnak 36'-P. Munkásoknak 6'-P.

Szerkesztőségi órák: hétfőn d.e. 10-12-ig, kedden és pénteken d. u. 5-7-ig.

Kéziratokat nem adunk vissza.

SZOCIÁLIS SZEMLE

AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET FOLYÓIRATA

FŐSZERKESZTŐ:
ERŐDI-HARRACH BÉLA

SZERKESZTŐI
TÓTH BÉLA

1944 JANUÁR-FEBRUÁR

V. ÉVFOLYAM 1-2. SZÁM

MUNKÁNK CÉLJA

Úi világ formálódásának apokaliptikus zavarai közepette miktől tétova lesz a tekintet s félénk a gondolat, nem hisszük, hogy volna becsesebb és kívánatosabb magatartás, mint a céljaival tisztában lévő, higgadt, megfontolt emberé. Kétszeresen fontos ez a magatartás azoknál, akik bátorságot vesznek maguknak, hogy írásaikkal másokat befolyásoljanak, mivel eszméket közölni jórészt annyi, mint meggyőződést formálni és akaratot irányítani „\ két olyan tevékenység, amivel akár egyesek, akár egész népek sorsát fordíthatni jóra-rosszra egyaránt. Az írás a köznevelés legigényesebb eszköze s elvárható, hogy az Önzetlen tanító jövőt szolgáló idealizmusát hordja magában az, aki él vele.

Tisztelve ez elemi kötelesség parancsát, a Szociális Szemle a maga számára választott területen mindenkifelett az elfogulatlanság, a józan ítélet és az igazság-* szeretet intellektuális erényeit kívánja gyakorolni. Ebben az a meggyőződés is vezet, hogy az embereket közös munkára összefogni és szolidáris viselkedésre rászoktatni legkönnyebben mégis csak az okos meggyőzés és értelmes belátás kapcsoló erejével lehet. Márpedig a fennálló társadalmi és gazdasági rend kétségtelen hibáinak kiküszöböléséhez az önmegtagadásnak és belátásnak rendkívül nagy fokára lesz szükség, ha a változtatás erőszakos módját el akarjuk kerülni.

Ma már messzire vagyunk attól, hogy a szociálpolitika összevethető legyen a filantrópiával, mely nemes és buzgó lelkek önkielégülése volt, s alighanem sokan rájöttek arra is, hogy a kicsikarható, kénytelen-kelletlen tett szociális engedmények politikájának ideje szintén lejárt. A szociálpolitika ma egy megújulásra váró társadalom igénye arra, hogy a közösséghez tartozás sorsszerű ténye mindenki számára egyformán hatékony védelmet jelentsen a szegénység és tudatlanság emberi méltóságot lealacsonyító bélyege ellen. Miközben a történelem újabb hullámot vet, a forradalmi és egyéb jelzőkkel megfejelt szocializmus indulatorlódásából józan tanulásként itt maradt az egyszerű, hétköznapi felismerés: újjá kell építeni a közösségi élet intézményeit, melyek a jogot és kötelességet, a munkát és gyümölcsei, sajnos, hibásan adagolták.

Munkánk célja: az emberi viszonyokat formába öntő jogrend és társadalmi berendezkedés megújításában szerény erőinkkel közreműködni. Elsősorban a törvényes szabályalkotók akaratára kívánunk hatni: gondolatokat, útmutatást és példákat szeretnénk a vezetők rendelkezésére bocsátani úgy, hogy a tájékoztatás e folyamatos művében minél tevőlegesebb részt vegyenek a vezetettek. Szükségét érezzük egy csoportérdekektől meg nem hamisított közvélemény kialakításának, mely minden jogos igénnyel számol s a nemzet egészének boldogulását fölébe helyezi egyesek vélt jogai fenntartásának. Hisszük, hogy a társadalom különböző rétegeiben szét-szórta feltétlen megvan a belátóképességnek és tisztánlátásnak az a foka, amely lehetővé teszi az ellentétek áthidalását, s hogy észokokkal minden oldalon előhívható az önkorlátozásnak és lemondásnak az a megalkudni kész bölcsesége, mely nélkül nehéz lenne megtalálni a jövőbe vezető közös utat.

A politika nem kenyerünk s „világnézet” alatt valami egészen mást értünk, mint amire e szót napjainkban használják. Épp ezért a programok és jelszavak körül folyó harcba semmiképp sem óhajtunk beleelegyedni, mivel nem a hatalom a célunk, hanem az ügy szolgálata, melyet pártállásra való tekintet nélkül – feltételezzük – mindenki magáénak tart. Mi sem áll tehát távolabb tőlünk, mint a vitatkozás, hadakozás szándéka. Ellenkezőleg: egyeztetni, közelíteni akarunk, mindenkor megőrizve annak a fölényt és akadémikus nyugalomát, aki a részek helyett az egészet nézi. Ez természetesen még nem jelent öncélú tudományoskodást, hanem csupán annak az eléggé nem ajánlható elvnek a követését, hogy a kölcsönös megértésnek s az igazság kiderítésének csak egy módja van: a minden szenvedélytől mentes tárgyilagosság.

Annak az életközéiben maradó realizmusnak a műveléséhez, melyet a Szociális Szemle feladatának tekint, kiinduló pontul magától értetődően a magyar parasztság és munkásság életkörülményeit és társadalmi helyzetének mai adottságait vesszük. Bármiről írjunk, mondanivalóink végső értelme és rugója az a szándék, hogy e két legértékesebb néprétegünk sajnálnivaló osztály helyzetének határait elmoszuk. Ha e lap hasábjait olvasva ők maguk ugyan sokszor azt fogják érezni, hogy nem közvetlenül hozzájuk szólunk, mégis tudniok kell, hogy mindig róluk van szó. Szavunkat ugyanis, úgy véljük, leggyakrabban a tágabb értelemben veti értelmiséghez kell intéznünk, mivel jórészt az ő társadalomszemléletén és alkotókészsége irányán múlik, hogy holnapi életünk milyen alakot ölt.

E munkánkban mindenkinek közreműködését kérjük, aki egyetért velünk abban, hogy az idők komolysága indokoltta teszi azt, amit különben más viszonyok közt is normálisnak kellene tekintenünk: hogy t. i. az eszmék és érvek mérkőzésében nincs helye az erőszaknak és a gyanúsításnak és hogy a meggyőzés eszközei közé tartozik a saját felfogásunk őszinte kifejtésén kívül a mások meggyőzésének a tisztelete is. Aki tehát – tartozzék bármilyen oldalhoz is – a fentiek szellemében hozzá kíván járulni szociális problémáink és feladataink tisztázásához, tekintse lapunkat, nem szabad szószéknek, mert a szónokoktól idegenkedünk, de szabad előadóasztalnak, amelynél minden jóhiszemű véleményt és tárgyilagos okfejtést szívesen meghallgatnak.

T. B.

ÉRTSÜK MEG EGYMÁST!

Hozzászólás a mezőgazdasági betegségügyi biztosítás szervezetőinek vitájához

ÍRTA:

VÍGH GYŐZŐ

A magyar kormány nagyszabású szociális tervei közül előtérbe lépett a mezőgazdasági munkásság betegségügyi biztosításának sürgős megvalósítása. Ennek a régóta vajdó kérdésnek megoldása valóban nem tűr halasztást. Az a körülmény, hogy a világháború tetőpontjához közeledik, akadályt nem képezhet, sőt ellenkezőleg: Magyarország létérdeke, hogy a reá váró sorsdöntő időben a szociális gondoskodás lehetőleg minden arra rászoruló rétegre kiterjedjen és ezzel a világszerte állandóan hangsúlyozott belső szociális biztonság megerősödjék.

A törvényjavaslatnak az országgyűlés elé terjesztése küszöbön áll. A sajtóban megjelent közleményekből, képviselők, felsőházi tagok, a földbirtokososztály, a mezőgazdasági munkásság vezetőinek, kamarák és egyéb érdekképviselői szervek vezető tagjainak nyilatkozataiból már teljes bizonyossággal megállapítható, hogy a mezőgazdasági munkásság kötelező betegségügyi biztosítását mind a birtokos, mind a munkásosztály őszintén kívánja. Ebben a tekintetben tehát hiba nincsen.

Annál nagyobb azonban a baj a törvényjavaslat alapelveiben való megegyezés tekintetében. Sajnálattal kell megállapítani, hogy az ezen a téren folyó vitatkozás már kezd lesiklani a tárgyilagosság és szakszerűség síkjáról, mert csak igen kevés szót hallunk a legfontosabb és döntő jelentőségű kérdésekről, mint pl. hogy melyek és mily feltételekhez kötöttek legyenek a mezőgazdasági munkásság kötelező betegségügyi biztosításának szolgáltatásai, milyen legyen a társadalombiztosítás keretében megszervezendő egészségvédelem, miképpen kell a biztosítás anyagi fedezetét igazságosan elosztani, hogyan lehet a biztosítást közel hozni a biztosítottakhoz és a biztosítás ügyvitelét a lehető legegyszerűbben megszervezni, de mégis akként, hogy a biztosítási kötelezettség alól senki se vonhassa ki magát stb. Pedig ezeknek a kérdéseknek helyes megoldásán áll vagy bukik a mezőgazdasági betegségügyi biztosítás! Annál több vita folyik azokról a kérdésekről, amelyek tulajdonképpen nem a biztosítás lényegét, hanem csak külső keretét alkotnák: *az OTI vagy az OMBI lássa-e el a mezőgazdasági betegségügyi biztosítást* és ezzel kapcsolatban a belügyminiszter vagy a földművelésügyi miniszter gyakorolja-e a felügyeletet.

Az utóbbi kérdés körül keletkezett vita minden más, sokkal fontosabb kérdést elnyom. Minthogy

közeledik a sorsdöntő óra, amikor a törvényjavaslat a képviselőház elé kerül, kötelességünknek érezzük a dönteni hivatott tényezők előtt a megoldásra váró kérdéseket teljes tárgyilagosságra törekvéssel megvilágítani és felhívni a figyelmüket arra, hogy ha a mezőgazdasági betegségügyi biztosítást nem minden osztály-, párt- vagy egyéb partikuláris érdeken felülemelkedve, nem kizárólag a szakszerűség és célszerűség szempontjából, hanem – amint ez a múltban már előfordult – a széthúzó erők hatásának engedve részlegesen vagy helytelenül oldanánk meg, olyan végzetes, évtizedeken át helyrehozhatatlan hibát követnénk el, amely a nemzet egyetemére nézve súlyos károsodással járhat és külföldi rosszakaróinknak tápot adna arra, hogy újból a „feudalizmus” és hasonló képtelenségek vádjaival halmozzanak el.

A szaksajtó – szerencsére – megőrizte tárgyilagosságát és ha részben velünk ellenkező álláspontot is foglal el, mégis rávilágított a legfontosabb megoldásra váró kérdésekre. Mindnyájan egyetértünk abban, hogy a mezőgazdasági munkásság, melynek száma – ideértve a főleg munkavállalásból élő törpebirtokosokat is – a betegség esetére már biztosított társadalmi rétegek lélekszámát tekintélyesen meghaladja, a szociális gondozásra talán még ráutaltabb, mint a többi társadalmi osztály. Egyetértünk abban is, hogy népünk szociális biztonsága csak akkor valósulhat meg, ha minden dolgozó magyar teljes biztonságban érzi magát az őt és családját fenyegető kockázatok esetére és hogy ezért az egyetemes célért érdemes minden áldozatot meghozni. Még abban a vonatkozásban sincs lényeges nézeteltérés, hogy a mezőgazdasági munkásság betegségügyi biztosításában annak az ipari munkásságtól lényegesen eltérő munka- és kereseti viszonyait figyelembe kell venni.

Ezekkel azonban az egyetértés kimerül, mert azonnal előtérbe lép az OTI-OMBI kérdés és mint egy páncélkupola, ráborul az összes többi problémára, amelyekkel való komoly foglalkozást állandóan akadályozza. A tárgyilagos szemlélethez nélkülözhetetlen, hogy ezt a páncélfalat áttörjük. Hogy ezt elérhessük, kísérreljük meg egy kis jóakarattal egyelőre figyelmen kívül hagyni azt, hogy Magyarországon a társadalombiztosítást és az azzal rokon célokat ellátó, szinte áttekinthetetlen sok szerv közt van egy OTI és egy OMBI is. Egyelőre kizárólag azt a kérdést vegyük fontolóra, mi

helyesebb és célszerűbb, ha a betegségi biztosítást, mint a társadalombiztosítás egyik alappillérét egységes, a nemzet minden rétegének életszükségeit szem előtt tartó elgondolás szerint a szerteágazó csoportérdekeket *egybefogó és kiegyenlítő, kizárólag a szociális célt szem előtt tartó irányítás és felügyelet alá helyezzük.*, vagy pedig a különböző társadalmi rétegekre tekintettel olyan rendszert valósítsunk meg és tartsunk fenn, amelyben ugyanazt a célt *több kormányhatóság vezetése alatt, különböző elvek szerint működő intézetek* szolgálják.

E kérdésre máris választ kapunk, ha egy pillantást vetünk társadalombiztosításunk jelenlegi állapotára.

A közelmúltban megjelent cikkeinkben¹ hangsúlyoztuk, hogy a magyar társadalombiztosítás alaphibája, aminek következtében az jó és céljának megfelelő sohasem lehet: az egész világon egyedülálló szétforgácsoltsága. Nem elég, hogy egyes foglalkozási csoportok társadalombiztosítását különböző szervek látják el, mert vannak olyan csoportok is, melyekről még biztosítási ágankint is megosztva más-más szervek gondoskodnak. De maradjunk csak a betegségi biztosításnál. A két főintézetten (OTI MABI) kívül külön-külön intézetek látják el a postai, a de hány jövedéki, a postatakarék-pénztár i, a hajózási alkalmazottak betegségi biztosítását. A vasúti alkalmazottak betegségi biztosításához nem elég a MÁV betegségi biztosító intézete, hanem még hat különálló intézet működik. A bányászok biztosítását 24 társaság látja el. Mint-hogy a biztosításból kihagyott egyes társadalmi rétegek is érezték a betegség esetére való gondoskodás hiányát, ezt a kérdést sem oldottuk meg egyszerűen a betegségi biztosításba bevonás útján, hanem külön betegsegélyzőalapokat létesítettünk a köztisztviselők, a rendőrök, a csendőrök részére és mindezekben felül több tucat vízitársulat, folyam- és kultúr mérnöki hivatal alkalmazottait is önálló alapek segítik.

A különálló biztosító szervek közül csak azok között van félig-meddig egységes és kielégítő együttműködés, amelyek az 1927: XXI. törvénycikk hatálya alá esnek és a belügyminiszter felügyeleti hatósága alá tartoznak. Vannak azonban szervek, melyek felett a pénzügyminiszter, mások felett a földművelésügyi miniszter, ismét mások felett két miniszter együttesen, ezek között a kereskedelemügyi miniszter is gyakorolja a felügyeleti jogot. Ilyen körülmények között azonban csak a teljesen elfogult ember nem látja, hogy egységes vezetés és működés elképzelhetetlen. Amennyire a földművelésügyi minisztériumnak szívében fekszik a mezőgazdasági munkásság testi és szellemi jóléte, ugyanolyan elgondolással követelhetné magának a

kereskedelemügyi minisztérium, hogy a kereskedelmi alkalmazottak, az iparügyi miniszterium, hogy az ipari alkalmazottak, a honvédelmi minisztérium, hogy a honvédelmi tárca körébe eső alkalmazottak jólétéről kizárólag saját hatáskörében gondoskodhassék. Elképzelhető lenne-e azonban ilyen körülmények között egységes, a nemzet egyetemének jólétét szem előtt tartó szociális politika? Bármely társadalmi osztálynak vagy foglalkozási csoportnak a szociális gondoskodásból kimaradása, előtérbe vagy háttérbe helyezése előbb-utóbb az egész nemzetre kihat.

Nagyőri helyesen írja *Gulácsy Iván*¹, hogy „minden intézmény tekintetében a legveszedelmesebb gondolat az, ha magát képzeletben az állami élet alapjának és elfelejti, hogy csak alkatrész abban a nagy gépezetben, amelynek összhangzatos, Zavar-talan működéséből áll elő a nemzet egyetemes jóléte”. Sajnos, mégis nem azt a következtetést vonja le, ami ebből a tételből egyszerűen és világosan következne, hogy t. i. *a társadalombiztosítást csak egységes, összefogó elgondolással és irányítással lehet végrehajtani.*

Abban a tekintetben, hogy milyen hátrányokkal jár a társadalombiztosítás bármely ágának eltérő szabályok alapján történő ellátása, nem akarunk ismétlésekbe bocsátkozni, mert az említett cikkeink, legutóbb pedig a Munkaügyi Szemle² bőven szem elé tárták. Ezért csak annak az állapotnak tarthatatlanságára akarunk rámutatni, hogy ugyanazzal a keresettel azonos munkát végző biztosítottak egymástól eltérő minőségű és összegű szolgáltatásokban részesülhessenek; utánuk különböző kulcs szerint kelljen a járulékokat fizetni; a biztosított egyes betegségi biztosító szervek kötelékében szerzett jogait ne vihesse magával, ha más biztosító szerv kötelékébe kerül; hogy minden biztosító intézet külön-külön legyen kénytelen megszervezni ügyvitelét, tisztviselői és orvosi karát; hogy a több intézet szolgálatában álló gyógyító orvos működési körzetei egymástól eltérőek legyenek; hogy a szakorvosi rendelőintézeteknek az ország területén való elosztása teljesen rendszertelen legyen; hogy a biztosító szervek tisztviselőinek tekintélyes hányada csak a biztosítási kötelezettség és hovatartozóság elbírálásával, a biztosító szervek között felmerülő hatásköri viták lefolytatásával járó céltalan és improduktív munkával legyen elfoglalva.

A magyar társadalombiztosítás népszerűtlenségének egyik fő oka ez a rendszertelenség, az egységes elgondolás és irányítás hiánya, ami lehet történelmi fejlődés, különböző, egymástól távol eső időközökben felmerült jószándékú elgondolások

¹ *Mezőgazdasági Szociálpolitika*, 1943. évf., 8. szám.

² Lásd: Bikkal Dénes: *Magyar szociális biztonsági terv. Munkaügyi Szemle*, 1944. évf., 1. szám.

¹ Lásd: *Szociális Szemle*, 1943. évf. 5. és 7. számában.

eredménye, de nemcsak a józan ész, de a nemzet jövőjének érdeke is tiltja ennek az állapotnak további fenntartását, vagy – ami még gondolatnak is elviselhetetlen – a szétforgácsolás továbbfejlesztését. Kormányunk ezért tűzte ki célul társadalombiztosításunk megjavítását, új alapokra fektetését és az arra utalt összes társadalmi rétegekre való kiterjesztését.

Annak felismerése, hogy a szociális politika és a közegészségügy az állami feladatoknak olyan önálló területe, amelynek egységes vezetése és irányítása legalább olyan fontos, mint bármely más miniszteri tárca ügköre, indította a legtöbb művelt államot arra, hogy önálló szociális és egészségügyi minisztériumot létesítsenek. A szociális gondoskodás ugyanis nem tekinthető sem külön iparügnynek, sem kereskedelemügnynek, de éppen ezért nem tekinthető külön földművelésügnynek sem, vagy – ha jobban tetszik – annyira egyformán érinti mind a hárem tárca ügkörét, hogy a jogos érdekek kielégítésének egyensúlyba hozatala feltétlenül önálló és egységes irányítást igényel.

Ha tehát anyagi erőink nem tennék lehetővé a legjobb megoldást a szociális és egészségügyi minisztérium létesítését, a szociális politika vezetését és irányítását csak arra a miniszteri tárcára bízhatjuk, amelynek feladatkörébe a közrend és a közegészségügy tartozik, tehát a belügyi tárcára, mert a szociális biztonság ügye is kétségtelenül ehhez a társadalmi osztályoktól és foglalkozási csoportoktól független ügkörhöz áll legközelebb.

Ha a szociális politika egységes kormányzatot igényel, ebből következik, hogy a végrehajtó szervnek is egységesnek kell lennie. Minden biztosítási ágat, ezek között tehát a betegségi biztosítást is, észszerűen és gazdaságosan csak egyetlen biztosító intézet keretében lehet végrehajtani, nem pedig egymással versengő, a foglalkozások rendkívül sokféleségére tekintettel munkaerejüket céltalan és felesleges hatásköri vitákra elfecsérlő különálló intézetekkel. Hangsúlyoznunk kell, hogy a felállított követelmény alatt nem értjük a teljes centralizálást és uniformizálást. Ellenkezőleg: a biztosítást egészen közel kell hozni a biztosítottakhoz, városhoz, faluhoz egyaránt, minél több helyszerv létesítésével és a falusi és tanyai népesség tekintetében a gazdasági előjárók közreműködésével. A mezőgazdasági munkásának a betegségi biztosításba bevonásánál figyelembe kell venni különleges munka- és kereseti viszonyait is. De mindezekhez nem kell külön biztosító intézet, különálló tisztviselői és orvosi karral, külön helyszervekkel, kórházakkal és rendelőintézetekkel. A mezőgazdasági munkások és családtagjaik egészségének helyreállításához ugyanolyan orvosi gyógykezelés, gyógyszerellátás, gyógyászati segédeszköz,

kórházi ápolás szükséges, mint akár a falusi cipész- vagy szatócssegéd, akár a földbirtokos vagy részvénytársasági igazgató gyógykezeléséhez. A népbetegségek ellen irányuló küzdelem során sem lehet a mezőgazdasági népességet más módon és eszközökkel védelmezni, mint az ipari munkás-ságot, sőt e téren még fokozottabb mértékben nélkülözhetetlen az egységes elgondolás és szervezés. Az, hogy különbséget kell tenni pl. a táp^pénzre jogosultság, ú. n. passzív tagság, bejelentés és járulékfizetés terén, nem lehet indoka egy különálló mezőgazdasági betegségi biztosítási szervezet létesítésének,” mert a már említett visszasságokon túl elképzelhetetlen az a zűrzavar, amely azoknál a sok tízezerre rúgó biztosítottaknál, akik nyáron mezőgazdasági, télen egyéb biztosításra kötelezett munkát végeznek, az igényjogosultság elbírálása és a szolgáltatás nyújtására kötelezett intézet megállapítása tekintetében keletkeznék.

Ezeknek az igazságoknak felismerése indította a szociális berendezéseik terén fejlett államokat arra, hogy amikor mezőgazdasági népességükre is kiterjesztették a biztosítási kötelezettséget, biztosításukat egységesen, az összes biztosításra kötelezettek egyaránt kiterjedő törvényekkel szabályozták, a végrehajtást pedig szintén egységes szervezetre bízták.

Halács Ágoston egy figyelemreméltó cikkében¹ a mezőgazdasági biztosítás külön megszervezése mellett foglal állást és arra hivatkozik, hogy ez a biztosítás egyedül a kimondottan ipari jellegű európai államokban van egyesítve az egyéb foglalkozásúak biztosításával, a többi országban pedig mezőgazdasági biztosítás vagy nincs, ha pedig van, akkor külön erre a célra életrehívott intézmény áll rendelkezésre. Az ott közölt felsorolásból azonban megállapítható, hogy egyedül Franciaországban oldották meg az ipari és a mezőgazdasági biztosítást külön-külön intézmény keretében. De lehet-e Franciaországot mint egyedülálló példát az elkülönített mezőgazdasági biztosítás mellett döntő érvként elfogadni? Az ugyanis, hogy egyes államokban nincs mezőgazdasági biztosítás, bizonyára nem eshetik súlyba az elkülönítés javára. Akik Franciaországnak az összeomlásra vezető zavaros belpolitikai viszonyait, apró részekre töredezett politikai pártrendszerét közelebbről ismerik, tudják, hogy szociális berendezéseit sem tekinthetjük úttörőknek vagy irányadóknak. Ez az ország ugyanis társadalombiztosítási rendszerét aránylag rövid idő alatt négy ízben változtatta meg, tehát e téren még a forrongás állapotában van. Nem fedie inkább az igazságot, ha azt állapítjuk meg, hogy a szociális berendezések terén elmaradottabb agrár-

¹ *Betegségi biztosítás a mezőgazdaságban. Mezőgazdasági Közöny, 1943 évf., 8. szám.*

országokban a társadalombiztosítás nem terjed ki a mezőgazdaságra, az előrehaladottabb ipari jellegű államokban azonban igen, de ezekben az államokban éppen azért nem különítették el a mezőgazdasági biztosítást, mert felismerték azokat az okokat, amelyek az elkülönítést tiltják. Ha Németország ipari jellegű állam is, mezőgazdasági munkásainak száma mégis jóval több, mint Magyarorszáé. Még sincs különálló betegségi biztosítása. *Halács Ágoston* említett cikkének az az állítása, hogy Németországban a betegségi biztosítást helyesebbnek látták külön mezőgazdasági betegsegélyező pénztárak keretében megoldani, nem helytálló. Az a körülmény ugyanis, hogy Németországban az ipari jellegű városokban az ú. n. „Ortskrankenkasse”-k, a mezőgazdasági jellegű vidékeken pedig szélesebb területi illetékességű „Landkrankenkasse”-k működnek, nem jelenti a mezőgazdasági biztosítás elkülönítését, mert az összes pénztárnak vannak mezőgazdasági és egyéb foglalkozású tagjai. A német betegségi biztosítást egységesen, egyetlen törvény, a „*Reichsversicherungsordnung*” szabályozza, az összes pénztárakat a berlini „Verbindungsstelle der deutschen Krankenkassen” hatáskörébe utalták, a felügyeleti jogot pedig egyetlen miniszter, a birodalmi munkaügyi miniszter gyakorolja. Ugyancsak részben téves az a megállapítás is, hogy a mezőgazdasági biztosítás az északi államokban nincs megoldva, mert pl. Dániában, ebben az erősen mezőgazdasági jellegű államban majdnem teljes és egységes népbiztosítás van hatályban.¹

Az egységes és minden állampolgárra kiterjedő népbiztosítás az alapgondolata a nagyszabású és minden államban nagy figyelmet keltett angol Beveridge-tervnek. Az általános népbiztosítás lebeg mint végső cél a szociálpolitikusok előtt. Ez azonban sohasem valósulhatna meg, ha a mezőgazdasági munkásságot a közösségből kiragadjuk. Nemrég zajlott le 21 amerikai állam társadalombiztosítási konferenciája.² Résztvettek azon olyan kifejezetten mezőgazdasági jellegű államok, mint Kanada és Argentína. A konferencia nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a mezőgazdasági munkásságot be kell vonni a társadalombiztosításba, de senki egy szóval sem említette, hogy a mezőgazdasági munkásság biztosításánál külön utakon kell járni, részükre külön biztosító intézeteket kellene létesíteni.

A felsorakoztatott érveknek eredménye tehát csak az lehet, hogy a magyar társadalombiztosítási jogszabályalkotás már évtizedek előtt helytelen útra tévedt, amikor a mezőgazdasági munkásság biztosítását egészen elkülönítetten, önálló intézet keretében, külön kormányhatóság felügyelete alatt igye-

kezett megvalósítani. Még helytelenebb és a magyar társadalombiztosítás fejlődésére végzetes lehet, ha makacsul kitartunk az egész világon majdnem egyedülálló felfogásunk mellett és egész társadalombiztosításunknak egyszerű és jó működést biztosító új alapokra fektetése helyett már amúgy is bonyolult rendszerünket még bonyolultabbá tennénk azzal, hogy melléje egy újabb betegségi biztosítási szervezetet iktatunk. Ezért a tárgyilagosan gondolkodó nem juthat más eredményre, mint arra, hogy a magyar betegségi biztosítást minden foglalkozási ágra kiterjedő hatállyal jól, olcsón és igazságosan *csak egyetlen kormányhatóság által irányított^ egységes elgondoláson alapuló országos szervezet lát-hatja el.*

Az elkülönített mezőgazdasági betegségi biztosítás hívei támadásainak központjában az Országos Társadalombiztosító Intézet áll. Rámutatnak arra, hogy az OTI biztosítási rendszere bonyolult, a szövevényes jogszabályokat senki sem tanulhatja meg, a bejelentésekhez és a járulékok kiszámításához a munkaadóknak külön szakértő alkalmazottakat kell tartanick, ügyviteli költsége drága, bürokratikus adminisztrációja nem felel meg a falu egyszerűbb életkörülményeinek stb. Az egységesen irányított és végrehajtott társadalombiztosítás gondolatát nem képesek függetleníteni az OTI-ba való beolvasztás gondolatától. Az OTI még hálás is lehet, hogy a szakirodalomban tárgyilagos érvekkel támadják és nem durva szavakkal mocskolják, ahogyan az már általános szokássá vált, vagy maró gúnnyal, ahogyan az egyik legelőkelőbb egyesületünk által tartott és a rádió által ismételtlen közvetített előadásban történt.

Értsük meg egymást! Amikor az egységes társadalombiztosítás mellett foglalunk állást, semmi sem áll távolabb tőlünk, mint az, hogy az OTI-ban megtestesült jelenleg érvényben levő társadalombiztosítási rendszernek a mezőgazdasági munkásságra való kiterjesztését kívánjuk. Az OTI ellen megnyilvánuló ellenszenvnek egyik fő oka, – amit kormányunk is felismert – hogy jogszabályaink nem felelnek meg a korszerű követelményeknek, a másik – még sajnálatosabb – ok pedig az, hogy társadalmunk szociális szempontból még kevésbé iskolázott. A Magyar Munkaadók Központjának igazgatója, Alapy Victor írja: „Nincs az országban még egy intézmény, amelyet úgy szidnának, mint az OTI-t. Viszont tárgyilagosan meg kell állapítani, nincs intézmény az országban, amely annyi szociális támogatást nyújtana, mint az OTI... Miért szidják mégis az OTI-t? Azért, mert a törvényhozást veszélyesebb volna szidni?”¹

¹ Lásd: *Dánia sajtóságos társadalombiztosítása. Szociális Szemle*, 1943. évf., 6. szám.

² Ismertetését 1. e számunk Figyelő rovatában.

¹ Alapy Victor: *Miért szidják az OTI-t? Munkaiügyi Szemle* 1943. évf. 4. szám.

Aki a külföldi társadalombiztosítási jogszabályokat csak némileg is ismeri, annak tisztában kell lennie azzal, hogy a magyar betegségi biztosítás szolgáltatásai mintaszerűek. Több tekintetben még az élen haladó német betegségi biztosítást is megelőztük, tehát nem a szolgáltatások rosszak, hanem a nehézkes bejelentési, nyilvántartási és járulékfizetési rendszer, legrosszabb pedig a biztosítási kötelezettség megállapításának rendszere a kivételek és külön ellátások tömegével.

Természetes, hogy a kevésbé tájékozott tömeg a jogszabályokat a legnagyobb biztosító intézettel, az OTI-vel azonosítja és nem a jogszabályokat, hanem az OTI működését kifogásolja, holott ez az intézet csak szigorú előírások szerint működő végrehajtó szerv. Ha a bonyolult jogszabályok hosszadalmas bürokratikus eljárásokat tesznek szükségessé a szolgáltatások nyújtása és általában a biztosítás ügyvitele nem lehet gyors, pontos és egyszerű. Ha tehát a mezőgazdasági munkásság betegségi biztosítását sürgősen meg akarjuk valósítani, egész társadalombiztosítási rendszerünket is sürgősen új, a korszerű követelményeknek megfelelő alapokra kell helyezni. Ez kormányunknak is több ízben kifejezésre juttatott szándéka és akarata az OTI önkormányzata és tisztviselőikara pedig ennek szakszerű előkészítésén fáradozik.

Gondoljunk azonban meg, vajjon jobba és gazdaságosabbá válnék-e társadalombiztosításunk azáltal, ha a már meglévő, országosan kiépített betegségi biztosítási szervezet mellé a mezőgazdasági munkásság részére ugyancsak országosan egy teljesen új betegségi biztosítási szervezetet építenénk fel új helyiszervekkel, orvosokkal és tisztviselőkkel. Azt, hogy gazdaságosabb, olcsóbb nem lenne, nem kell bővebben bizonyítani, jobb pedig már csak azért sem lehet, mert a vegyes foglalkozást űző személyek biztosítási hovatartozósága és a szolgáltatásra kötelezett intézet megállapítása tekintetében a hatásköri vitáknak olyan újabb tömegei keletkeznének, amelyek az eddiginél is jóval nagyobb mértékben hátráltatnák azt, hogy a biztosító intézetek minden erejüket valódi céljukra, a szociális gondoskodásra fordíthassák.

Vegyünk vizsgálat alá még néhány érvet, melyeket a különálló betegségi biztosítás hívei felsorakoztatnak.

Rázgha Károly rámutat arra, hogy a visszatolt Felvidéken és Kárpátalján a mezőgazdasági munkásságnak érvényben hagyott OTI-rendszerű betegségi biztosítása nem vált be, mert főleg csak a nagybirtokosok jelentették be alkalmazottaikat.¹ Ennek okát a be- és kijelentésen alapuló adminisztráció nehézségében találja, eredménye pedig

¹ Rázgha Károly: *A felvidéki betegségi biztosítás tanulmányai. Köztelek*, 1943. évi 26. szám.

azért sajnálatos, mert szerinte télen a mezőgazdasági munkásoknak alig $\frac{1}{6}$ -a, nyáron $\frac{1}{4}$ -e volt biztosítva. *Halács* és *Gulácsy* is lehetetlennek tartják az OTI bejelentési és járulékfizetési rendszerének a mezőgazdaságban való alkalmazását.

Ezeket az aggályokat bizonyos mértékig osztjuk, de már rámutattunk arra is, hogy a jelenleg érvényben levő bejelentési és járulékfizetési rendszert lényegesen javítani és a mezőgazdasági munkaviszony természetéhez igazítani lehetne. Így ki lehetne terjeszteni az ú. n. kumulatív bejelentés lehetőségét a kisebb üzemekre is, sőt az átalánybiztosítás bizonyos formájának bevezetését is fontolóra kellene venni. A biztosítás pénzbeli segélyei szempontjából a biztosítottakat nemük és foglalkozásuk szerint néhány csoportba lehetne sorozni, a napibérosztályba sorozás tehát mellőzhető lenne. A járulékkivetés szempontjából sem nélkülözhetetlen a napibérosztályba sorozás. Az összes alkalmazottak után a mezőgazdaság fizetőképességének megfelelő időszakonként fizetendő járulékokat a birtok nagysága, művelési módja, illetőleg az adója alapulvételével is meg lehet állapítani.

Természetesnek kell találnunk azt a követelményt is, hogy a szolgáltatásra jogosultság szempontjából a mezőgazdasági munkások foglalkoztatottságának sajátosságait is figyelembe kell venni. Táppénz tehát csak arra az időre jár, amikor a munkás betegsége következtében valóban keresetvesztést szenved, viszont az idénymunkást és családtagjait az egész gazdasági évben gyógykezelésben és szülészeti segélyekben kell részesíteni.¹

A fentiekben néhány megoldási lehetőség vázolásával csak arra kívántunk rámutatni, hogy bőséges lehetőség kínálkozik a mezőgazdasági munkásság betegségi biztosításának egyszerű és a különleges követelményeknek megfelelő megoldására, de a felvázolás nem jelenti azt, hogy a felhozottaknál egyszerűbb és megfelelőbb megoldási lehetőségek nincsenek. Ezeknek megállapítása a mezőgazdasági munkásság életkörülményeit pontosan ismerő szakértők feladata. Célunk csak annak hangsúlyozása, hogy a mezőgazdasági betegségi, biztosítás jó és az összes jogos kívánságok kielégítésére alkalmas megoldásához jó rendszer kell, de nem külön intézet. Sőt, ellenkezőleg: a felügyeleti, szervezeti és működési szempontokból teljesen elkülönített mezőgazdasági biztosítás társadalombiztosításunknak jelenleg máris rosszul működő szervezetét véglegesen tönkretenné. Gondoljunk csak arra, hogy már van egy országosan kiépített betegségi biztosítási szervezetünk, amelynek működését csak meg kell javítani, kiterjeszteni és a falusi lakossághoz közelebb hozni. E mellé még egy másikat akarnak kiépíteni, amelynek még a köz-

ponti magja is csak képzeletben van meg, mert a OMBI-nek baleseti és öregségi biztosításban szak-képzett tisztviselőkarát csak nem lehet a betegségi biztosításban szakképzett tisztviselői karnak tekinteni, amikor az OMBI betegségi biztosítással még schasem foglalkozott. De ha még a legtökéletesebb szakértelmet is feltételeznénk, nagyon laikus elképzelés lenne azt hinni, hogy az OMBI innen Budapestről kizárólag orvosok és a gazdasági előjárók közreműködésével, helyiszervek nélkül lássa el az egész országra kiterjedő betegségi biztosítást, mert az nemcsak gyógyításból áll, hanem sürgős *pénzbeli* segélyek nyújtásából, a járulékok kirovásából, behajtásából, a felmerült vitás kérdések eldöntéséből és a visszaélések elhárításából is. A gyógyító szolgálat szervezeti és igazgatási tennivalóit sem lehet egyetlen központból ellátni. Mindezeket talán a „bélyegrendszer” oldaná meg? A biztosítási járulékoknak bélyegeken való lerovása sehol sem vált be. E rendszer súlyos hátrányait már bővebben ismertettük.¹ A bélyegrendszer híve szenteljen legalább tíz percet e cikk átolvasására. Itt csak arra kívánunk rámutatni, hogy ha a biztosítási járulékok fizetését ellenőrzés nélkül a társadalombiztosítás szempontjából még iskolázatlan tömegre bizzuk, a biztosítás ügyvitelét mindenestre olcsóbb lesz, mert csak az fizet, aki akar vagy aki a járulékoknál jóval értékesebb szolgáltatásokat már igényli, tehát biztosítási szakkifejezéssel élve--az ú. n. rossz kockázatok; ha pedig minden biztosítottat az.. egész országban évenként csak egyszer ellenőriztetni kívánnánk, a biztosítás ügyvitelét még a sokat ócsárolt OTI rendszerénél is terjedelmesebb és költségesebb lenne. Azt pedig, hogy egyesek mennyi bélyeget mulasztottak el biztosítási könyvükbe beragasztani, a munkaviszony megszűnése után a legtöbb esetben meg sem lehetne állapítani.

Elég baj, hogy a mezőgazdasági öregségi biztosításban a bélyegrendszert vezettük be. Ha igazat is adunk annak az állításnak, hogy a Felvidéken a mezőgazdasági munkásoknak csak egy részét jelentették be az OTI-hez, arra is rá kell mutatnunk, hogy sokkal nagyobb azoknak a mezőgazdasági munkásoknak a száma, akiknek öregségi biztosítási lapjait nem küldötték be az OMBI-hez. Ennek súlyos következményei csak több év eltelte után fognak jelentkezni, de a betegségi biztosítás szolgáltatásait gyakrabban veszik igénybe, ott a bélyegrendszer hátrányai azonnal szembeszökővé válnának.

A biztosítás ügyvitelét mindenestre a legegyszerűbbé kell tenni, de annyira leegyszerűsíteni mégsem lehet, hogy a munkaadóra vagy a biztosítottokra semmiféle írásbeli tennivaló ne háruljon.

¹ Szóts József: *A bélyegrendszer. Szociális Szemle*, 1943. évf., 8-10. szám.

Nem szabad kisbirtokososztályunkat annyira lebecsülni és feltételezni róla, hogy még egy előkészített nyomtatványra sem képes néhány ismert adatot feljegyezni. Ha ez az osztály tájékozatlan még a társadalombiztosításban, arra nevelni kell. Kissé furcsa az az érvelés, hogy az OTI azért nem alkalmas a mezőgazdasági munkásság betegségi biztosításának ellátására, mert helyiszervei nem falun, hanem vidéki városokban vannak, szakorvosi rendelőintézetei pedig szintén csak az ipari gócpontokban. Talán olyan helyeken kellett volna ezeket a szerveket elhelyezni, ahol ezideig biztosítottak nem voltak? A mezőgazdasági betegségi biztosítás megvalósulása esetében ezeket a szerveket olyan helyeken is fel kell állítani, ahol elsősorban a mezőgazdasági munkásnak van azokra szükségük és a biztosítás leegyszerűsített ügyvitelét a gazdasági előjárók bevonásával a biztosítottakhoz egészen közel kell hozni. Az OMBI azonban kénytelen lenne a közbeeső állomásokat is külön építeni, ami aligha válnék az ügyviteli költségek előnyére.

Egy megjelent cikkben teljesen alaptalan és súlyosan gyanúsító állítás is olvasható: „A mezőgazdasági ágazat jövedelmezőségi mérlege sokkal kedvezőbb az ipariénál, könnyen érthető tehát az OTI-nek az a törekvése, hogy a mezőgazdaságot is üzletkörébe óhajtáná vonni, egyszerűen mérlegének javítása céljából.” Ez szomorú tájékoztatlan-ságra váll. A társadalombiztosítás állami-szociálpolitikai intézmény és nem nyereszkesedésre alakult vállalkozás. Sem az OTI-nek, sem az OMBI-nek nem lehet haszna vagy nyeresége, jövedelmezőségi szempontok tehát szóba sem jöhetnek. A bevételek közvetlenül vagy közvetve csak a biztosítottak érdekeit szolgálhatják, mert az esetleges feleslegről jutalékot vagy osztalékot nemcsak magánszemély, de még az állam sem kaphat. Az igazságos tehermegosztás érdekében az OTI egyes biztosítási ágak bevételeit és kiadásait és a betegségi biztosítási ágon belül még a háztartási alkalmazottak és a felvidéki és kárpátaljai betegségi biztosításait is, külön üzletágon tartja nyilván, az utóbbi üzletág bevételeit tehát csak a mezőgazdasági betegségi biztosításra lehet fordítani. Hogyan lehet tehát szó mérlegjavításról? A mezőgazdasági betegségi biztosításnak csak annyi járulékbévétele lehet, amennyi kiadásainak fedezésére elégséges, ellenkező esetben vagy a szolgáltatásokat kell felemelni; vagy a járulékokat kell leszállítani.

Fejtegetésünk eredményét a következőkben foglaljuk össze:

1. A társadalombiztosítást csak egységes elgondolás alapján, egységes irányítással, egységes országos szervezettel lehet jól, olcsón és eredményesen ellátni.

2. Az egységesség nem jelenti az azonosságot. A mezőgazdasági munkásság betegségi biztosításában tehát nemcsak lehet, de kell is figyelembe venni a különleges munka- és kereseti, valamint egyéb életviszonyokat.

3. Senki sem gondol arra, hogy a mezőgazdasági munkásságot az OTI-be „beolvassza” olyan értelemben, hogy az ipari biztosítás jogszabályait a mezőgazdasági népességre is kiterjesszük. Ellenkezőleg: legsürgősebb feladataink egyike jelenleg érvényben levő társadalombiztosítási rendszerünk gyökeres megreformálása.

4. Van azonban egy már országosan kiépített betegségi biztosítási szervezetünk, melyet csak meg kell javítanunk, tovább kell fejlesztenünk és akként kell átalakítanunk, hogy a mezőgazdasági betegségi biztosítás követelményeinek is megfeleljen. Nemcsak felesleges pazarlás, de végzetes hiba is lenne ezzel párhuzamosan még egy különálló országos betegségi biztosítási szervezetet felépíteni és ezzel a jtnár amúgy is helytelen útra tévedt magyar társadalombiztosítást teljesen elrontani.

5. Tartsuk szem előtt, hogy a társadalombiztosítás egyetemes nemzeti érdek. Megszervezésénél ezért osztályellentéteket nem szabad hangsúlyozni, hanem ki kell egyenlíteni, hatalmi szemtokat pedig figyelmen kívül kell hagyni. Mindenki visszásnak, sőt nevetségesnek érezné, ha valaki a mezőgazdasági népesség részére külön rendszert \$ bíraskodást követelne. A szociális-biztonság meg-

szervezése ugyanilyen egyetemes feladat, mint a közbiztonság és igazságszolgáltatás. Az utóbbiak éppen olyan lényeges előmozdítói „a termelés érdekeinek”, mint az, hogy a dolgozó társadalom minden életkockázat esetére biztonságban érezze magát.

6. Helyes és kívánatos, hogy meglevő berendezéseinket és az azokkal kapcsolatos jogszabályainkat bíráljuk és egyúttal ki is fejtjük, miképpen kell azokat megjavítanunk. Súlyosan hibázunk azonban, ha a lebecsülés, ócsárlás vagy a gyűlölet útjára tévedünk és a meglevő hiányokért egyetlen intézményt, a végrehajtó szervet tesszük felelőssé. A háború kitörése óta minden államban többé-kevésbé előtérbe került a társadalombiztosítás megreformálásának és kiépítésének szükségessége, mindenütt elégtelennek tartják a meglevő berendezéseket. E tekintetben mi sem vagyunk kivételek.

7. Van három országos hatáskörű biztosító intézetünk. A magyar társadalombiztosítás helyes átszervezése esetében ezek egyike sem válnék feleslegessé, csak feladatkörük változnék meg. Ennek tárgyalása azonban e cikk kereteit meghaladja. Egyelőre csak jóindulatú megértést kérünk abban a vonatkozásban, hogy az elkülönített öncélú mezőgazdasági betegségi biztosítás feltétlenül káros lenne, ahogyan mi is elismerjük, hogy a mezőgazdasági munkásság különös életviszonyait betegségi biztosításunk megvalósításánál okvetlenül figyelembe kell venni.

SZOCIÁLIS BIZTONSÁG ÉS ELŐFELTÉTELEI

ÍRTA:

TÓTH BÉLA

A két világháború által keretezett válságperiódusnak politikai, gazdasági és társadalmi zavarai világszerte egy pozitív eredménnyel jártak: új szárnyat adtak annak az ősi törekvésnek, mely közösségi intézmények minél tökéletesebb oltalma alá kívánja helyezni a loilönféle veszélyektől fenyegetett emberi életet, így lett a reformvágyaknak leggyakrabban hangoztatott s talán legvonzóbb jelszava a „biztonság”. A szó értelme többértű: nemzetközi politikai síkon „kollektív”, társadalomgazdasági vonatkozásban pedig „szociális” jelzővel használták, illetve használják. Az előbbi összetételben a Nemzetek Szövetségének virágzása idején volt különösen divatos, míg az utóbbi szókapcsolat a harmincas évek közepén a súlyos munkanélküliségtől gyötört Egyesült Államokban került forgalomba.

Használatának mindkét változata az ember ama természetes törekvésében leli gyökerét, hogy alkotó munkája gyümölcsének békében szeretne örülni. Nem csoda tehát, ha a „szociális biztonság” sokak szemében ma a háborúutáni újjáépítés programjának mintegy szimbólumává nőtt.

Szociális biztonság elméletileg az a védelem, melyet intézményei útján a közösség nyújt mindazon tagjainak, akik betegség, rokkantság, öregség miatt kereső tevékenységüket nem folytathatják, vagy jövedelmük nem elegendő önmaguk és családjuk fenntartására, vagy végül jövedelmüktől önhibájukon kívül időnként teljesen elesnek (munkanélküliség). Lényegében tehát a szociális biztonság annyi, mint törvényesen mindenki számára biztosítani egy méltónak elismert létminimumot. Ez azonban nem csupán a jövedelemkiesés pótlásával

történhetik, hanem a jövedelemkiesés okainak kiküszöbölésével is, azaz olyan eszközökkel, melyek a betegség megelőzésére, a munkaképtelenség megszüntetésére vagy munkaalkalmak szerzésére irányulnak. Az ilyen irányú gondoskodásnak erkölcsi alapja az a természetjogi tétel, mely szerint az államnak mint polgárok társulásának egyenesen létcélja, hogy tagjai jólétét minden eszközzel megvédje s ennyiben a szociális biztonság kiépítését is tőle telhetőleg előmozdítsa.

Gyakorlatilag vagy újabb műkifejezéssel élve? szociáltechnikailag a szociális biztonság két különböző múltú intézménynek: a közületi segélynyújtásnak (*social assistance*) és a társadalombiztosításnak (*social insurance*) egymásbaolvasztása útján valósítható meg. A két intézmény közül az első eredetileg vallásos és emberbaráti megfontolásokon nyugvó közjótékonyosság bélyegét viselte magán, míg a másodiknak a kiindulópontja az érdekeltek összefogásán alapuló kölcsönös segély volt. A társadalom belső egyensúlyának megóvása érdekében az állam mindkettőt fokozatosan saját tevékenysége körébe vonta s egyiket is, másikat is olyan elemekkel szötte át, melyek a társadalmi szolidaritás törvényi alapon működő intézményeivé avatták őket. Az érintett fejlődés szemszögéből nézve a szociális biztonság ezért nem egyéb, mint a közhatalmi beavatkozásnak maximumra emelése a célból, hogy az ellenszolgáltatás nélküli juttatás (*assistance*), valamint a biztosításban érvényesülő önszegély eszközeinek egyesítésével a szolidaritásnak olyan rendszerét hozza létre, mely a társadalom egészére kiterjed és az élet összes nehézségei közepette oltalmat nyújt.¹

Eltekintve Új-Zélandnak é téren megvalósítódó reformjától (*Social security act*, 1938), a szociális biztonság rendszerének intézményes megvalósítása jelenleg egyelőre inkább csak a tervezés és az alapelvek tisztázásának stádiumában van. Ebben a vonatkozásban elég, ha csupán megemlíjtük, hogy 1943 márciusiban Rooseveltnél a kongresszusnak egy tervezetet (*Post-war plan and program*) nyújtott be, amely többek közt a háború után megszervezésre váró szociális biztonság főbb szempontjait is körvonalozza. Hasonló természetű, de részletesebben kidolgozott az a jelentés, melyet kormány megbízásra a kanadai L. C. Marsh készített (*Report on social security for Canada*) és amely ezidőszerint szintén parlamenti tanulmányozás tárgyát képezi. Legnagyobb jelentőségű ilyen tárgyú kezdeményezés azonban feltétlenül az a munkálat, mely Beveridge-terv néven az egész világon fel-

tűnést keltett és amely számunkra is a legvilágosabb képet adhatja a szociális biztonsági törekvések mibenlétéről és tárgyi célkitűzéseiről.¹

A Beveridge-terv alapvető elgondolása, hogy, a szociális biztonság megteremtése Angliában mindenekelőtt a következő három lépést teszi szükségessé: egyetemessé kell tenni a társadalombiztosítást, be kell vezetni a gyermeknevelési segély rendszerét és ki kell építeni az ingyenes gyógyellátás szervezetét.

Ami magát a társadalombiztosítást illeti, az átszervezés az alábbi elvek szerint történék: a) a segélyek összegét a biztosított jövedelmétől függetlenül, egységesen szabják meg; b) a biztosítási járulékok szintén nem a keresethez igazodnak, hanem személycsoportonként azonosak; c) az összes biztosítási ág egybeolvad s a biztosított is egyetlen járulékot ró le; d) a segélyeknek fedezniök kell a minimális megélhetési költségeket s időbeli korlát, valamint rászorultság igazolása nélkül mindaddig fizetendők, amíg a keresetnélküliség tart; e) a biztosításnak ki kell terjednie mindenkire és minden kockázatra; f) tekintettel az egyes személycsoportok eltérő szükségleteire, a biztosítottak hat osztályba tartoznak (alkalmazottak, önálló keresők, eltartott háziasszonyok, foglalkozás nélküli keresőképes személyek, kiskorúak és keresőképes koron túl levők), amelyek közül csak az alkalmazottak, önálló keresők és foglalkozás nélküli keresőképes személyek fizetnének járulékot.

Szemlélnk hasábjain felesleges ismétlést jelentene a tervezett biztosítási rendszer részletes ismertetése s ezért csupán emlékeztetőül álljanak itt kilátásba helyezett főbb szolgáltatásai: Munkanélküliség vagy bármely okból előálló munkaképtelenség esetén a biztosítottnak korlátlan ideig van segélyre joga. Bizonyos időn túl a munkanélküli mindenesetre köteles munkaszolgálaton vagy átképzőtanfolyamon résztvenni. Szolgálati viszonyban nem álló biztosítottak munkanélküli segélyt nem kapnak, ellenben szükség esetén, de legfeljebb 26 hétig a képzési segélyben részesülhetnek. Az önálló keresők munkaképtelenség esetén is csupán betegségük 13. hete után bírnak segélyre igényjogosultsággal. A 65. évét betöltött férfi, illetve 60 éves nő öregségi járadékot kap. A nőket életük folyamán egész sor külön segély illeti meg. Így mindenekelőtt házassági segély, anyaság esetén pedig szülési segély és ha foglalkozása van, elmaradt keresetének pótlásaként ezenfelül 13 héten keresztül gyermekágyi segély, özvegyen maradt nőnek 13, hétig özvegyi segélyhez van joga, a jog kimerítésével pedig esetleg átképzési segélyhez juthat. Amíg

¹ E fejlődés egyes fokozatairól és formáiról az érdeklődő tanulságos áttekintést találhat a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal következő kiadványában: *Approaches to social security. An international survey.* Montreal, 1942. III + 100 old.

¹ Az angol tervet folyóiratunk 1943 februári száma kimerítően ismertette. A kanadai és amerikai tervezetek rövid összefoglalása a *Nép- és Családvédelem* 1943 decemberi és 1944 februári számában olvasható.

eltartásra szoruló gyermekei vannak, az özvegy gyámsegélyt is kap. Halál esetén temetkezési segély jár. A fenti segélyek kiegészítéseképp a szülőket gyermekeként nevelési pótlék illetné meg a gyermek 16 éves koráig. Az első gyermek után azonban e pótlék csak akkor volna fizethető, ha a szülő kereset nélkül van. Megjegyzendő még, hogy annak a családfőnek, akinek 16 éven felüli eltartottja van, az alatt az idő alatt, míg ő maga munkanélküli, munkaképtelenségi vagy átképzési segélyben részesül, minden ilyen eltartottjáért külön tartási pótlékre van igény jogosultsága. A kiépítendő nemzeti egészségügyi szolgálat végül mindenkinek lehetővé tenné, hogy egészsége tökéletes helyreálltáig bármily orvosi segítséget vagy gyógyító eljárást ingyen igénybe vegyen.

A szociális szolgáltatások leírt rendszere az anyagi eszközöknek természetesen hatalmas tömegét tételezi fel, melyeknek előteremtése a társadalom egészségének ezzel arányban álló megterhelését teszi szükségessé. A tervezet szerint a terheket minden polgár kettős minőségben viselné: mint járulékfizető és mint adófizető. Első minőségében mindenki a csoportjára nézve megállapított egységes járulékot fizeti, kivéve az eltartott háziasszonyokat, kiskorúakat és járadékos öregeket, akiket járulékfizetési kötelezettség nem terhel. Viszont a munkaadók, akik szintén biztosítás alá esnek, nemcsak önmagukért, hanem alkalmazottaikért is kötelesek leróni bizonyos járulékot. Adófizetői minőségében természetesen ki-ki vagyoni és jövedelmi viszonyaihoz mérten járul hozzá a szociális intézmények fenntartásához. Hogy egyébként az egyes teherviselők között a költségek milyen arányban oszlanának meg, arra nézve az 1945 és 1965 évekre vonatkozólag megadott költségelőirányzat nyújthat felvilágosítást. Ennek bevételi oldalán a következőkép tagolt tételek szerepelnek:

	1945	1965
	millió fontban	
Államkincstár és helyi autonómiák	351	519
Biztosított személyek	194	192
Munkaadók	137	132
Egyéb bevételek	15	15
összesen ...	697	858

Ez adatok azt mutatják, hogy a szociális terhek túlnyomó részét (50 illetve 60%-át) az állam viselné, míg a közvetlen érdekeltek és munkaadóik járulékai csak kisebb hányadát alkotnák a bevételi forrásoknak. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az állam részvételének arányát főleg az a körülmény emeli ilyen magasra, hogy a gyermekpótlékokból, valamint a közsegélyezésnek még fennmaradó feladataiból származó terheknek teljes egészét, az

egészségügyi szolgálat költségeinek pedig mintegy háromnegyed részét a kincstár vállalná, ami egy-magában is az összes kiadások átlag egyharmadának fedezését jelenti.

Magától értetődik, hogy az adózók ilyen mérvű igénybevétele mellett különös figyelmet érdemel az a kérdés, mi módon lehet az ekként naggyanövelt szociális költségvetést egyensúlyban tartani. A kérdés felvetése annál is helyénvalóbb, mivel a szóbanforgó biztonsági tervezetek nagyjából elvetik a biztosítási gyakorlatban hagyományosan követett tökefedezeti rendszert s megfelelő tartalékok híján a szociális kiadásokat mindenkor a folyó bevételekből kellene fedezni. Mint például a kanadai tervezet szerzője kiemeli, az egész népesség javát szolgáló intézményeknél nincs sok értelme különbséget tenni járulék vagy adó címén teljesített befizetések közt s ezért véleménye szerint az államnak nem szabad visszariadnia nagyobb áldozatok vállalásától sem, bár kétségtelen, hogy a nagyobb járulék-tartalékokkal dolgozó biztosítási rendszerek alkalmassabbak a társadalom vásárlóképeségének állandó szinten tartására, ami a sajátos segélyezési tevékenység mellett szintén egyik fontos szerepe a biztosításnak. Más szóval ez azt jelenti, hogy a biztosítottak ugyan nem menthetők fel a terhek egy részének viselése alól, viszont az állam a maga jövedelmeit éppoly mértékben tartozik a szociális biztonság céljaira rendelkezésre bocsátani, mint amennyire kötelességének ismeri egyéb közfeladatai ellátására adóztatás útján előteremteni a szükséges eszközöket.

Be kell vallanunk, hogy e tétel, ha helyes és nem is egészen újszerű, végső következményeit tekintve mégis rendkívül merész. Nem azért, mintha az állam már eddig is nem rendelkezett volna elegendő eszközzel arra, hogy politikai irányzatának megfelelően befolyásolja a jövedelemelosztást (ami a szociális biztonság rendszerének is egyik közvetett célja), hanem mert a létminimum biztosításának állami feladattá minősítése a közhatalom számára olyan új kötelezettségeket teremt, melyeknek nyilván csak megfelelő új jogok birtokában tudna eleget tenni. Nehéz elképzelni ugyanis, hogy a gazdasági konjunktúrának fel és le hullámzása mellett az állam például változatlanul meg tudna felelni a vele szemben támasztott ama követelésnek, hogy minden munka nélkül maradt polgárát és azok családját korlátlan ideig eltartsa, hacsak nem rendelkezik a kormányzati beavatkozásnak olyan eszközeivel, melyek eleve kizárják a termelés összezsugorodását vagy a jelentkező válságok elhatalmasodását. Ilyen közhatalmi praerogátiva nélkül a segélyek java terhét viselő állampénztár az első komolyabb gazdasági válság alkalmával a csőd szélére kerülne.

A szociális biztonság megvalósításának lehetősége tehát szorosan összefügg a gazdasági élet tervszerű irányításának, főleg pedig az állandó foglalkoztatottság biztosításának nehéz kérdésével.

A szociális biztonság gazdasági előfeltételei megteremtésének szükségességével a tárgyalt tervek szerzői mind tisztában vannak: ilyen vagy olyan formában a problémát mindegyik felveti; a félreérthetetlenül szabatos megoldás azonban egyelőre még hiányzik.

Leghatározatlanabb e tekintetben a kanadai terv, mely beéri annak hangoztatásával, hogy a munkanélküliség elkerüléséhez egy céltudatos tőkebefektetési és nemzeti beruházási programra van szükség, amivel a gazdasági élet egészséges körforgását és egyensúlyát mindenkor biztosítani lehet. Helyesen mutat rá, hogy a szélesebb értelemben vett szociális biztonság tulajdonképp kiegyensúlyozott gazdasági életből és a jólét egyetemességéből tevődik össze. A pusztán segélynyújtásra beállított „biztonsági” rendszer paradox lenne, mivel csak kendőzné, de nem orvosolná a létbizonytalanságot. Ahhoz, hogy az ínség határán mozgó létminimumnál többet nyújthassunk, a nemzeti jövedelem erőforrásainak bátor mozgósítását kell végrehajtani.

Ezen a ponton az amerikai terv is elég óvatos s bár a konkrét tennivalók egész sorát nevezi meg, elvi téren megmarad az olyan általánosságok hangoztatása mellett, mint amilyen pl. a *freedom front want* és a *right to work* követelése.¹ Az amerikaiak érdeklődésének középpontjában egyébként a világ erőforrásainak intenzív kihasználása, valamint a javak cseréjének felfokozása áll, amivel az egyetemes bőség gazdaságát kívánják megvalósítani. Ha pedig a nemzeti jövedelem bőséges ömlése néha mégis kihagyna, ebben az esetben javaslatuk csupán arra szorítkozik, hogy a kormány ismerje el mindenkinek jogát a munkához. Hogy viszont e jog érvényesíthető legyen, az állam gondoskodjék polgárai számára megfelelően díjazott munkaalkalmakról, aminek érdekében legyen mindig készenlétben elegendő munkaterve, másrészt tegye tökéletesebbé a munkaközvetítés adminisztrációját.

Az angol tervezet szintén leszögezi, hogy megvalósításának előfeltétele a nemzeti munkaerő teljes foglalkoztatottsága, ami azonban általános gazdasági prosperitás és kiegyensúlyozott társadalmi jövedelemeloszlás nélkül szinte leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik. E kérdésben egyébként Beveridge még nem mondta ki az utolsó szót, mivel – mint az angol sajtó többször jelezte – jelenleg a teljes foglalkoztatottság biztosításáról szóló tanul-

¹ Magyarul: a szükségtől való mentesítés és a munkához való jog.

mányon dolgozik, ami mintegy kiegészítő része lesz a nevét viselő szociális biztonsági tervnek.

E kiegészítésre annál is inkább szükség van, mivel az angol kormány maga is némi szkepszist mutat a terv kivihetősége tekintetében. Mint *Morrison*, a kormány belügyminisztere s egyben a munkáspárt egyik vezetője nemrégiben kijelentette, a szociális biztonság terve önmagában nem vezet el a nélkülözés megszüntetéséhez. Elsősegéllyel-és mentő munkálatokkal nem pótolhatjuk a jólét alapjául szolgáló kereset hiányát. Megfelelően magas nemzeti jövedelem nélkül a legjobb szociális biztosítási rendszer is csődöt mondana, mivel ha nem termelünk eleget, nincs is miből juttatni. Arra van tehát szükség, hogy egy észszerűen szervezett gazdasági rendszerben mindenki munkát kapjon, aki dolgozni akar. Hogy ezt megvalósíthassuk, – fűzi hozzá – természetesen gondolkodásunk megreformálására is szükség van és sok régi előítéletnek kell búcsút mondanunk.

Az eddigiekből is kitűnik, hogy a szociális biztonságnak elég sok előfeltétele van, amelyek nem is mind anyagiak, mivel a kitűzött célok valóra válásában éppúgy közrejátszik az erkölcsi elhatározó képesség, mint a rendelkezésre álló gazdasági erő.

Ami a kérdés utóbbi oldalát illeti, kétségtelen, hogy tőkeszegény országok sokkal kevésbé áthatják magukat azzal a reménnyel, hogy az állami mindenhatóság rövid úton is képes lesz pótolni a széles néprétegek egyéni háztartásában mutatkozó hiányokat. Sajnos, a helyzet nem mindenütt ugyanaz, mint Angliában, ahol Beveridge szerint az a jövedelem, mellyel az ország lakossága a háború előtt rendelkezett, bőségesen elegendő lett volna a szegénység eltüntetésére. Sőt, adatai szerint a nyomort meg lehetett volna szüntetni pusztán a munkabérből élő osztályok keresetének átrétegezése által is anélkül, hogy a tehetősebb rétegek jövedelméhez hozzá kellett volna nyúlni. Ott azonban, ahol a viszonyok kézzelfoghatóan mostohábbak, az erőfeszítéseknek természetesen mindenekelőtt a nemzeti jövedelem növelésére vagy, ami ezzel egyértelmű, a termelő gépezet fejlesztésére és tökéletesítésére kell irányulniok. Ez viszont csak megfelelő mértékű tőkeerő igénybevétele mellett sikerülhet.

E megtámadhatatlan állásponthoz azonban egyet hozzá kell tennünk: a pénzügyi előfeltételek fontosságának elismerése még nem jelenti azt, mintha a tökében szegényebb országoknak eleve le kellene mondaniok a létbizonytalanság legbántóbb jelenségeinek haladéktalan kiküszöböléséről. Ellenkezőleg, épp tőkehiányuk adhatna hatékonyabb ösztönzést arra, hogy meglévő társadalombiztosítási intézményeiket jobban kiépítsék, illetve újakkal egészítsék ki, mivel a biztosítás tulajdonképp

kényszertakarékosság és az ennek eredményeképp előálló tartalékok igen könnyen lennének a termelés szolgálatába is állíthatók. Igaz, hogy a biztosítás költségeinek kizárólag a munkabérek terhére történő előteremtése (a munkaadók hozzájárulása végeredményben szintén a munkabér egy része) időlegesen talán az életszínvonal alacsonyán tartását tenné szükségessé, de ez az átmeneti áldozat később feltétlenül megtérülne a nemzetgazdaság megerősödése révén. S e takarékoság igazán akkor lenne gyümölcsöző befektetés, ha a biztosítás tartalékai nem csupán a magángazdaság múlt hiteligenyeit elégítenék ki, hanem állandó elhelyezkedést találnának az iparban vagy egyebütt, mintegy útját egyengetve, ha nem is mindjárt a közületi gazdálkodásnak, de legalább az ú. n. vegyes üzemi

forma elterjedésének, ami a magán- és közérdek szorosabb egymáshoz simulását tenné lehetővé.

Van végül a szociális biztonság megvalósításának még egy utolsó lényeges kelléke, mely jelentőségben bizonyára az összes többit megelőzi: egy alapjaiban megújított nemzetközi rend. A4int Beveridge írja, a nélkülözéstől való szabadulás csak akkor nem marad hiú ábránd, ha az ezután következő új világban a népek békés munkában működnek együtt a helyett, hogy nyíltan, vagy titokban egymás elpusztítására törekednének. Oly elemi állítás ez, mind az a tény, hogy nem lehet olyan széken ülni, melynek egy lába hiányzik. S így valószínűleg mégis azoknak van igazuk, akik valamikor a „kollektív” biztonságban keresték a népek boldogulását.

A HÁZIIPAR ÚJ AGRÁRSZOCIÁLIS SZEMLÉLETE

A háziipari terveződés alapvonalai

ÍRTA:

WELEBNY VINCE

Nem kétséges, hogy az agrárszociális kérdés gazdasági vonatkozásai közül az agrármunka hatáskörének rendkívül alacsony volta a legjelentősebb. Darányi Kálmán néhaiminiszterelnök 1938-as szegedi beszédében ennek így adott kifejezést: „Nem tartható fenn többé az az állapot, hogy Magyarország munkabíró lakosságának nagyobbik fele egész évi megélhetését 96 napos munkával akarja biztosítani.”

Végezzünk a problémát illetően egy kis számítást. Ha egy évben a munkanapok számát kereken 300-ban, a munkabíró agrárlakosság számát négymillióban, a mindennapi házkörűli teendők mellett még hasznosítható időtartamot napi 6 órában vesszük fel, úgy azt kapjuk eredményül, hogy egy évben az agrárlakosság kereken 5 milliárd munkaórát hagy kihasználatlanul. Ennek az 5 milliárd munkaórának pénzben kifejezett értéke – a munka minőségétől és effektusától függően – kitehet 5 milliárd pengőt is, de minden bizonnyal eléri az 1 milliárdot. A munkaidőnek ilyen fecsérlése mellett valóban nem csodálható, ha agrárszociális szintünk megközelítőleg sem kielégítő.

Az „agrárhatásfok” megjavítására alkalmas eszközök között első helyet a háziiparnak biztosítja a közvélemény. Az e gondolatban rejlő igazság annyira kézenfekvő és logikus, hogy több mint 100 év meddőnek bizonyult törekvései sem tudták elpusztítani a hatékony segítőerejébe vetett hitet. A háziipari gondolatnak nagyon sok lelkes híve van, de nagyon sok csalódottja és kiábrándultja is. Kevés gondolat szerepel a hivatalos magyar gazdasági élet célkitűzései között olyan régen és olyan szívósággal, mint a háziipar fejlesztésének programja.

A háziiparnak agrárszociális segítőeszközként való propagálásával először Széchenyi István írásaiban és célkitűzéseinél találkozunk. Az 1848-as idők friss lendületében ismét sok szónok és írásmunka említi a

háziipart, mint a „nemzeti pallérozódás” egyik eszközét. A Bach-korszakból nincsenek adatok arra, hogy a háziipar hivatalos támogatást élvezett volna, de a passzív ellenállás eszközeként állandóan ott szerepel az a titkos propaganda, hogy az „osztrák gyolcsot” sajátmagunk fonta és szötte házivaszonnal kell kiszorítani. A kiegyezés utántól napjainkig minden időben és minden kormány alatt szerepel a háziipar nagyobb elterjesztésének programja. Évenként jelennek meg rendelkezések, amelyek a háziipari tevékenység megsegítését célozzák. Aránylag komoly összegek is fordítottak é célra, különösen az első világháborút megelőző időkből. Az állandó állami iskoláknak és tanműhelyeknek egész sora keletkezik, amelyek a háziiparszerű munka színvonalának emelését és a képzés kiterjesztését célozzák. Ilyenek: a gyermekjátékkészítő iskola Hegybánya-Szeláknán, kosárfonóiskolák Belluson és Békésen, a csipkeverőiskola Körnöcbányán, a kéziszővőiskolák Pozsonyban, Csikszeredán, a gyapjúszővőiskola Nagydísznódon, a szőnyegszövőiskola Nagybecskerekben, a szőnyegcsomózóiskola Békésszentandrásán (utóbbi háború utáni alapítás), az agyagipari és gölncsériskolák Baranyamágocsán, Ungváron és Udvarhelyen. Egész nagyszabású háziipari elgondolás szerepelt az Egán akcióban is. De a két háború közti időszakban sem hiányzott az államhatalom részéről jövő segítőkézség.

Mindezek ellenére, ha a fejlődés tárgyilagos mérlegét felállítjuk, nagyon kedvezőtlen eredményről kell számot adni. Az önálló háziipar ügye nemhogy haladt volna, hanem visszafejlődött. A kereskedelmi forgalomra dolgozó háziipar az utóbbi évtizedekben mutatott ugyan mozgást, alapjai azonban rendkívül labilisaknak bizonyultak és szociális vonatkozásban teljes csődöt mondott. A telepek szervezésének túlnyomórésztben konjunktúra volt a létalapja, s a széles rétegek szükségleteivel nem lévén semmi kapcsolatuk, ahogyan

keletkeztek, úgy el is tűntek. De a legnagyobb hibája az volt a háziipari bérmunkarendszernek, hogy mindig helota munka volt, amely csak a vállalkozók hálózatának jelentett jövedelmet, de a dolgozók életszínvonalát gyakorlatilag érintetlenül hagyta.

A háziipari kérdés tehát nem mozdult el holt-ponti helyzetéről. Egészében véve szerepe úgy a javak termelésében, mint szociális vonatkozásban jelentéktelen. Vonatkozik ez elsősorban a magyar települési helyekre.

A kétségtelen helyes alapelv és a gyakorlati csőd között jelentkező ellentét azt mutatja, hogy nemcsak funkcionális zavarokkal állunk szemben, hanem a probléma egészének szemlélete is átállításra szorul.

A háziipar romantikus szemlélete a régi nemesveretű háziipari tradíciók feltámasztásában és elterjesztésében vélte a célhoz vezető utat megtalálni. Jel-szava az egyéni önellátásra való berendezkedés volt, eszközei a buzdítás, felvilágosítás és oktatás; a szép és jó dicsérete, az izléstelen és selejtes bírálata.

A világháborút megelőző években, de főként a két háború között egészen napjainkig, a romantikus szemlélet mellett helyet kapott a hasznossági szemlélet is. Ez a szemlélet többé-kevésbé a romantikus szemlélet csődjében fogant és szellemében ezzel ellentétben is áll. Elgondolása azon alapul, hogy a háziipari tevékenységnek folytatolagos keresetet, tehát pénzbeli ellenértéket kell hoznia olyanok számára, akiknek erre szükségük van. Minthogy ez a kíváncsolom munka- és piacszervezés nélkül nem volt kielégíthető, végrehajtó láncszemként beiktatódott a háziipari vállalkozó, illetőleg ezeknek sorozata. A hasznossági szemlélet a továbbiakban a háziipari vállalkozó szemüvegén keresztül ítézte a háziipart és valamely háziipari tevékenység életképességének az lett a mértéke, hogy üzése kifizetődött-e a háziipari vállalkozónak. A hasznossági szemlélet végeredményben annak mérlegelésére zsugorodott, hogy a vállalkozó számára hasznos-e a tevékenység vagy nem.

Mindkét szemlélet a gazdasági erők szabad érvényesülése és az egyéni kezdeményezés szemszögéből nézte és nézi a kérdést, s éppen ezért – miként a szabadgazdálkodás más területein is – nagyvonalú és átfogóerejű rendezésre nem látott megoldást.

Az úgynevezett „háziipari kérdésnek” van egy megtévesztő tulajdonsága, amelynek rendszerint minden kezdő és avatatlan áldozatul esik. Ez az, hogy az egész kérdés első látásra roppant egyszerű és átlátszó. A valóság pedig az, hogy sokkal bonyolultabb tényezőket kell figyelembe venni, mint akárhány ipari termelési ágánál. Ez magyarázza azt a tapasztalati tény, hogy a magánvállalkozás síkján is rendkívül kevés a valóban nagyszabású üzletalapítás s hogy stabil és kiterjedt háziipari vállalkozást csak az átlagnál ügyesebb és rátermettebb szervezőerők tudnak létesíteni. Ez a csalóka fényjátás onnan van, hogy amilyen egyszerű általános-ságban elgondolni, hogy a parasztság százazeivel esetleg millióival termelőmunkát végeztek, olyan nehézségekkel találom magam szemközt, ha a kérdést a gyakorlati megvalósítás útjára óhajtom terelni.

- Mit, miből, kivel és kinek készíttessenek? Minden egyes kérdésnél a megszorító tényezők egész serege merül fel, amelyekbe belebonyolódva csakhamar az az érzése támad az embernek, hogy képtelen célhoz vezető utat találni. Vizsgáljuk ezeket a gátló tényezőket közelebbről a háziipari tevékenység mindkét csoportjánál.

a) *önellátó háziipar.* – Tisztában kell lennünk mindenekelőtt azzal, hogy a háziipar általában nagyon

improduktív termelési folyamat, de különösen áll ez a mai értelemben vett önellátó tevékenységre. E háziipar primitív eszközökkel és kezdetleges szaktudással termel. Tehát keveset és rosszul. Az egyszerű földművelőnek sokféle, de korlátozott mennyiségre szorító szükséglete van. Hogy valamelyes eredményt felmutathasson, ezermesternek kell lennie. A földművelőtől – akinek általános képzettsége és értelmi színvonala ismert – nem kívánható, hogy egyszerűen kitűnő kosárfonó, takács, asztalos, ács, bográr, kádár, szűcs, fazekas stb. legyen. Amit e téren elér – ha egyáltalán elér – az többé-kevésbé kontármunka és fejlettebb igényeknek nem felel meg. Vizsgálva a különböző kultúrszínvonalakat, azt látjuk, hogy a teljesen autarkias háziipar csakis egészen primitív civilizáció-fokon fordul elő s az igények differenciálódásával vagy teljesen eltűnik, vagy kedvtelensé válik, vagy pedig a munkamegosztás elve alapján specializálódik, azaz megszűnik tulajdonképpen önellátó háziipar lenni.

A szorosan vett önellátó háziipar termelési köre eléggé pontosan meghatározott. Az asszony-nép fonszó, esetleg kézimunkázik (a házivarrást nem számítom háziiparnak), a férfi vesszőből, szalmából, gyékényből kosarakat, fonatokat készít, szerszámnyeleket és kocsi-pótalkatrészeket barkácsol. Több nincs.

Ebben a formájában a kérdésbe belenyúlmi alig van mód, de nem is érdemes. Mindenki önmaga számára dolgozik, tehát annyit, amennyit éppen akar vagy tud. Egyetlen hatóeszköz a biztatás, tanítás, propaganda, tehát a pusztá szó. Az erre fordított áldozat – tapasztalat szerint – ritkán van arányban az eredménnyel.

Összegezve tehát az elmondottakat:

1. Az adott agrár-kultúrszínvonalon az autarkias háziipar elfogadható minőséget termelni képtelen, sem anyagot, sem időt racionálisan felhasználni nem tud.

2. A háziipar kifejlesztése az önellátó fokon – a dolog természeténél fogva – nem jöhet szóba.

3. Tisztán a rábeszélés, tanítás eszközeivel – mint évtizedek tapasztalata mutatja – említésreméltó eredményt elérni nem lehet.

b) *Kereskedelmi forgalomra dolgozó háziipar.* – Minőségi és mennyiségi háziipari termelésről csakis a munkamegosztás elvén dolgozó, szervezett csoportoknál lehet szó. Tehát ott, ahol a dolgozó egy bizonyos munkában ügyességet, gyakorlatot szerevezve, főként mások számára tömegben állít elő cikkeket.

Ilyenformán a háziipart űző egyén vagy önálló háziiparos, vagy háziipari munkás, aki vállalkozó számára dolgozik.

Az önálló háziiparos ezt a minőségét addig őrzi meg, amíg saját számlára a szabad piac részére dolgozik. Mihelyt akár az egyik, akár a másik feltétel hiányzik, a háziiparosból háziipari bérmunkás lesz, aki háziipari vállalkozóval áll szemközt.

A szociális segítség gondolata ezt az önálló háziiparost tartja az ideális típusnak, mert közvetlen fogyasztóknak dolgozva a háziipari munkabéren kívül egyben a vállalkozói hasznot is ő élvezi. Ez a kíváncsolom azonban – bár az alacsony termelékenység-gel dolgozó háziiparnál kétségtelenül nagyon fontos volna – keresztülvihetetlen és ezen a tényen belátható időn belül változtatni sem lehet. És ez egyben a háziipari délibábjátéknak a kulcspontja, mert a szociális szándékú háziipari szervező szinte kivétel nélkül „így” képzei el a háziipari.

Ahhoz, hogy a háziipari előállító egyben vállalkozó is legyen, közvetlen fogyasztók számára kellene dolgoznia, azaz agrárfoglalkozású társainak. Márpedig-

Erdélyt és a Felvidéket leszámítva – nálunk a földművelő lakosság nem fogyaszt háziipari termékeket, legalábbis tömegtermelés és tömegfogyasztás szempontjából nem jelentős mennyiséget. Az alföldi ember a háziipari szőtteket lenézi, primitívnek tartja és ebben sok tekintetben igaza van. Az önálló paraszt-háziiparosok által előállított cikkek zöme ízlés és minőség szempontjából rendszerint nagyon gyenge, még azokon a vidékeken is, ahol úgynevezett fejlett háziiparról beszélhetünk. Azok a darabok, amelyeket megcsodálni szoktunk, rendszerint kivételesek és elenyésző hányadot alkotnak.

Ahhoz, hogy nagyszámú önálló paraszt-háziiparos foglalkoztatást találjon, az lenne szükséges, *hogy első-sorban maga a parasztság állandóan és rendszeresen fogyasszon háziiparilag előállított szükségleti cikkeket.* Ez nincs így és ameddig nem lesz így, addig a háziiparosnak ez a kívánatos típusa sem valósulhat meg. Agrártársadalmunk általános kultúr színvonala, ízlése, ipari beidegzettség nem annyira fejlett még, hogy önálló kezdeményezéssel elfogadható minőséget hozzon létre, viszont vonzódik a csinosabb kivitelű holmik iránt. Tehát inkább vásárol gyáripari árut. Szerepet játszik itt még kényelemszeretete és az önálló vállalkozástól való közismert idegenkedése is.

A földművelő tehát általánosságban még nem alkalmas arra, hogy önálló háziiparos legyen, aki saját kezdeményezéséből és tudásából el tudja érni a piacképesség alsó határát.

Így érkezünk el logikailag is oda, ahová a tényleges helyzet idők folyamán kialakult, nevezetesen, hogy Magyarországon tömeges foglalkoztatást csakis következetesen irányított háziipari termeléssel lehet elérni, amelynek bizonyítéka, *hogy az utóbbi negyedszázad alatt csakis a kapitalisztikus munkaszervezés eszközeivel lehetett új tömegeket a háziipari munkába bekapcsolni.* Hiába volt minden oktatás, rábeszélés, felvilágosítás, hiába a számokkal való kétségtelen meggyőzés, parasztunk szívesebben vállalta és vállalja a háziipari bérmunkát, – bármilyen alacsony is a jövedelem – mint a több felkészültséget és tőkebefektetést kívánó önálló tevékenységet.

Tömeges háziipari foglalkoztatást tehát csak háziipari vállalkozók tudtak lebonyolítani és szervezni. S minthogy a tőkés vállalkozás egyetlen ösztönzője és célja a haszon, természetesen olyan készítmények kerültek a gyártási listára, amelyek a vállalkozói hasznot a legnagyobb mértékben biztosították, függetlenül attól, hogy az agrárháziiparosok tízezrei érdekeinek ez felelt-e meg legjobban vagy nem. Csak így lehet megmagyarázni, hogy a magyar háziipar mindmáig kizárólag abból áll, hogy a polgári osztály részére hímez csecsebecskéket, készít szőnyegeket, ellátja távoli országok és gyarmatok asszonyait kivarrott blúzokkal; szatyrokat, kosárarukat készít külföldi országoknak, mindezt úgy, hogy a vállalkozók részére többszörösét juttatja saját keresetének; – *saját magának azonban, a maga nagy tömegeinek állandó szükségleteire nem készít semmit.*

Ez volt és ez ma is a szervezett háziipar, képe hazánkban, különösen a csonkaország területén. Látjuk, hogy parasztunk hajlandó vállalni a háziipari munkát még elképesztően alacsony juttatásért is, ha egyébként ez lelki és testi beállítottságának megfelel. Itt főleg a lelkiekre gondolok. Nevezetesen:

A háziipari munkást mentesíteni kell az értékesítési gondoktól. Csak olyan munkát vállal szívesen, amelynek elkészülte után azonnal ellenértéket lát.

Bizonyos egyféle munkakörben kell foglalkoztatását állandósítani. Csak azt hajlandó készíteni, amit már jól tud, új munkametódusok elsajátításától rendkívül idegenkedik.

Részletes előírásokat kell kapnia munkájának egyes mozzanataira, máskülönben sem kedvvel, sem pontosan nem dolgozik. Szigorúan kell szorítani a minőségi követelmények betartására, enélkül könnyen hanyagga és felületessé válik.

Nem fogadható el a dolgok természetes rendjének, hogy a paraszt-háziiparossal sokféle polgári csecsebecsét, haszontalanságot és külföldi kivitelre szánt olcsó cikket elkészíthetnek, de saját szükségleteit szolgáló és saját életszintjét emelő komoly készítmények előállítására nem tudom felhasználni. Kell lenniök és vannak is olyan készítmények, amelyek ezt a célt szolgálhatják, és nyilvánvaló, hogy szakszerű munkaszervezéssel ennek előállítására megtanítható. Hogy ez eddig nem történt meg, az annak a folyamán, hogy a szervezés motívuma kívül esett a nagyobb vállalkozói haszonnal kecsegtető üzlet területén, azaz a gyáripari verseny miatt a nyereséges vállalkozásra nem kínálkozott mód.

A háziipar új szemlélete.

Előzőkben levezettük azokat a negatívumokat, melyek a szociális célzatú országos háziipari szervezésnek útját állották és állják. Ezekből alábbi pozitív tételek következnek:

a) Magyarországon csakis irányított és részleteiben is megszervezett háziipari foglalkoztatással lehet nagyarányú termelést elérni.

b) A háziipari cikkek főfogyasztójává magát az agrártársadalmat kell megtenni.

c) A háziipari termelés gerincét közszükségleti cikkeknek kell alkotniok.

Fentiek alapján a háziipar új szemléletének lényeges meghatározói tehát a következők:

1. *A háziipari munkáltatás megszervezésénél sémimás szempont nem jöhet számításba, mint az, hogy agrárlakosságunk által termelt nyersanyagokból, e népréteg eddig felhasználatlan teli munkaerejének igénybevételével jöminőségű tömegszükségleti javak állíttassanak elő, első-sorban és főképpen magának az agrárlakoságnak használatára.*

2. *A termelést gondos tervezésnek kell megelőznie é szakszerű munkaszervezés eszközeivel kell végrehajtani-*

3. *A foglalkoztatás és termelés keretei országos méretűek legyenek.*

4. *A termelt javak elosztásánál a pénzügyi nehézségek nem képezhetnek akadályt, ezeket szükség esetén munka- vagy anyagellenszolgáltatási alternatívák és hitelek rugalmas alkalmazásával kell megkerülnie*

A háziiparnak fent körvonalazott szemléletét az előző kettővel szemben *módszeres agrárellátási szemléletnek*, magát a kivitel pedig kollektív önállításon alapuló háziiparnak nevezem. Ami a gyakorlati kivitellet illeti, a következő két mozzanatot tartom szükségesnek aláhúzni:

Szervező keret A termelés külső keretét egyetlen centrálisan organizált szervezet képezné, alábbi tagozódással:

a) elméletileg és gyakorlatilag kiválóan képzett tervező és irányító műszaki felső-szervezet;

b), kifogástalan gyakorlati szaktudással rendelkező középső végrehajtószervezet;

c) megbízható és fegyelmezett alsószervezet.

Termelési program. Sarkalatos vezérelvként követendő az a tétel, hogy a termelési program csak olyan tömegszükségleti cikkeket ölelhet fel, amelyek a divat változásának vagy egyáltalán nem, vagy csak kevésbé vannak alávetve. Ezeket kockázat nélkül gyárthatom, mert – ha időközi produkciótorlódás áll is elő – raktárra nyugodtan dolgoztatom, a végső hasznosítást illetőleg nem lévén kétségeim.

Ezek után gondos kutatás tárgyává teszem az ellátandó réteg szükségleteinek területét és ennek alapján megszerkesztem a termelvények jegyzékét. A jegyzék minden tételénél meghatározom a hozzávetőleges fogyasztási szükségletet. E felvétel alapján állítom azután össze a részletes termelési tervet. A terv keretében meghatározást nyer a nyersanyag-szükséglet, a dolgozók létszáma, a szükséges befektetés, majd a nyersanyag-, félkész- és készárutertermelő csoportok helye és kiterjedése.

Ez a termelési terv volna a magyar háziipar biztos és ingadozásoknak ki nem tett bázisa. Biztos, mert állandó fogyasztásra, állandó begyakorolt munkás-flepekre támaszkodna és anyagszükségletében belső autarkia épülne.

A jó és egységes minőség érdekében lehetőleg kevés cikk veendő fel a gyártási listára, de ezeknél azután vaskövetkezetességgel biztosítottassék az előírt ininőség feltételek pontos megtartása.

A termelési terv vázlat.

Noha e tanulmány csak az új szemlélet elméleti megalapozását tűzte ki céljául, mégis szükséges, hogy a gondolatlan életrehívható eleven élet kontúrjait vázlatos termelési tervezet formájában érzékeltsem. Hangsúlyozom, hogy a tervezet csupán vázlat, amely nem tart teljességre igényt.

Milyen cikkekre terjedjen ki a gyártási lista? Ennek meghatározásánál alapul veszem egy átlagos földművescsalád életnívóját és mindazon szükségleteit, amelyek egyáltalán háziipari készítményekkel ésszerűen kielégíthetők. Az alaptípusul választott család álljon öt tagból (férj, feleség, 18-20 éves fiúgyermek, 12-14 éves leánygyermek és 8-10 éves fiúgyermek). A felszerelést méretezzük olyanra, amely sem szükséglet, sem bőséget nem jelent, amelyet egy kielégítőnek tiógadott állapot jellemzőjének tarthatunk. Ezt az égynevezett „normálfelszerelést” táblázatban foglaltam össze, nyersanyagmeneként csoportosítva és a mai forgalmi érték szerint értékelve. (Az ellátásnál természetesen a békegazdálkodás kötetlenségét tételezve fel.

Az összeállítás rendkívül meglepő és tanulságos tényekre világít rá.

Öttagú földművescsalád normálfelszerelése háziipari úton készült szükségleti cikkekkkel (1942 évi árakat véve alapul)

Háziipari cikkek megnevezése és mennyisége	Érték P	Csoport-érték
<i>Vesszőárak.</i>		
6 db gazd. kosár zöldvesszőből	2.50	15.—
2 db kocsik s	12.—	24.—
2 db szárítókosár zöldvesszőből	12.—	24.—
2 db ruháskosár fehérvesszőből	6.—	12.—
2 db karkosár (garaboly) ...	3.—	6.—
2 db kenyérfosar.....	1.—	2.—
		64.—
Átvitel:		64.—

háziipari cikkek megnevezése és mennyisége	Érték P	Csoport-érték
<i>Szalma-, gyékény-, csuhéárak.</i>		
6 db szakajtó (szalma, gyékény)	2.—	12.—
3 db lábtörő (gyékény, csuhé)	2.—	6.—
3 db szatyor (gyékény, csuhé)	2.—	6.—
5 pár papucs (szalma, gyékény, csuhé)	1.20	6.—
3 fm gyékény- vagy csuhészőnyeg	2.—	6.—
		36.—
<i>Faárak.</i>		
pát (gabona-, hólapát)	2.—	6.—
3 db favilla (pelyvához) ...	3.—	9.—
12 db különf. szerszámmyel ..	1.—	12.—
15 db különf. kocspótalkat-rész, nyersen (keréktalp, küllő)	1.—	15.—
16 db konyhaeszköz (fakanál) ..	—,50	5.—
		47.—
<i>Len- és kenderszövetek.</i>		
25 db gabonaszák	6.50	162.—
6 db liszteszák	6.50	29.—
5 db szalmaszák	15.—	75.—
12 m ² ponyva	10.—	120.—
15 db lepedő (3 váltás)	25.—	375.—
12 db törülköző	4.50	54.—
6 db konyharuha	4.—	24.—
6 db szakajtóruha	5.—	30.—
4 öltöny férfívászonruha, 24 fm	7.—	168.—
2 öltöny gyermekvászonruha 10 fm	7.—	70.—
2 db női vászonruha, 8 fm ..	7.—	56.—
2 db leánykavászonruha, 6 fm	7.—	42.—
2 db sütőabrosz, 5 m ²	10.—m ²	50.—
2 db ebédlőabrosz 5 m ² ...	10.—m ²	50.—
		1305.—
<i>Gyapjűszövetek.</i>		
4 db gyapjűtakaró	60.—	240.—
2 db gyapjűöltöny, 12 fm ...	20.—	240.—
1 db gyapjűfiúöltöny, 5 fm ..	20.—	100.—
3 db bekecszuhazat, 12 fm ...	20.—	240.—
2 db női télikabát, 12 fm ...	20.—	240.—
3 db szőttés ágysterítő	40.—	120.—
1 db szőttés asztalterítő	40.—	40.—
3 db ágýfalvédő, 6 fm	20.—	120.—
		1340.—
<i>Gyapjű hurkolt árak.</i>		
2 db berlinerkendő	30.—	60.—
5 db kötöttkabát v. szvetter ..	30.—	150.—
10 pár téli gyapjűharisnya	8.—	80.—
5 pár kesztyű	6.—	30.—
		320.—
<i>Vegyes textil.</i>		
12 fm rongyszőnyeg		0.—
Összesen.....		3172.—

A legfeltűnőbb az, hogy az egész háziipari szükséglet értékének 95%-át textíliák alkotják. Tanulságos azonban az összeállítás egyéb szempontból is. Mutatja az agrártársadalom hihetetlen arányú felvevőképességét. Ha az agrárlakosság számát kereken 8 milliónak veszem fel, amely szám – egyenként 5 embert véve alapul – 1.6 millió családnak felel meg, akkor azt látjuk,

hogy csupán a magyar agrártársadalom 4-8 milliárd pengő értékű háziipari textilterméket képes felvenni anélkül, hogy különösebb bőségről lehetne beszélni. Egyszerűen csak egészséges ellátottságról. Ha viszont a textíliaállomány elhasználódását általánosan 6 évre teszem, amely a kemény földművesmunka mellett eléggé optimisztikus becslés, akkor úgy találjuk, hogy a „normálfelszerelés” alapján számított évi megújítási szükséglet értéke 800 millió P.

Az anyagmennyiségek megoszlása személyenként az alábbi képet mutatja:

A „normálfelszerelés” állapota szerint egy főre esik:

Kender- és lenszövet, durvább	23 fm
Kender- és lenszövet, finomabb	32 fm
Gyapjuszövet	5 kg
Kötöttáru	1.4 kg

Ugyanezen állapot szerinti évi megújítási szükséglet fejenként (hatéves elhasználódást számítva):

Kender- és lenszövet, durvább, kb	4
Kender- és lenszövet, finomabb, kb.	5
Gyapjuszövet, kb.....	85 d A
Gyapjú, hurkoltáru, kb	24 d

Ez előzetes vizsgálódás után mostmár megállapítható alapvonalaiiban a kollektív önellátás alapján szervezett háziipari termelés gyártási listája, mely a következő lesz:

I. Kender- és lenárúk.

Kétféle férfimunkásruhavaszon

- » lepedővaszon
- » női ruhavaszon
- » törülköző

Egyféle konyharuha

- » pohártörő vagy szakajtóruha
- » szalmazsák

75 literes zsák

100 literes zsák

II. Gyapjuszövetek.

Kétféle minőségű téli férfiruhaszövet

- » » téli női ruhaszövet

Egyféle » bekecs és bundahuzat

- » » női télikabátszövet
- » » gyapjútakaró

III. Gyapjú hurkoltáruk.

A standardtípusok meghatározása nem a készáru-féleségekben, hanem az ehhez szolgáló kötőfonalakban történik. A típusfonalakból előállított készáru eszerint csupán nagyságban és kötésmintákban igazodnék az egyéni kívánalmakhoz, minőségben ellenben meghatározott lenne.

Kétféle fonalminőség férfipullóverekhez és mellé-nyekhez

- » » női és gyermekpullóverekhez

Egyféle » női és gyermekkötöttkabátokhoz

- » » berlinerkendőkhöz és nyakálakhoz

Háromféle » téli harisnyákhoz

A szervezési feladatok és lehetőségek távlatainak szemléltetésére álljanak itt az alábbi szám adatok:

I. Kender- és lenárúk. Évi termelési előirányzat 2 fm szövet fejenként, tehát a „normál megújítási szükségletnek” nem egészen $\frac{1}{4}$ -e.

Termelési összvolumen	16 millió m
Termelési összérték	80 » P
Megmozgatott nyersanyag	
(nyerskender és len)	5.3 » kg
Termőterület	8.000 hold
- Szükséges fonalmennyiség	4-5 millió kg
Ebből	

- a) a gyáripari termék
- b) a háziipari termék

A háziipar állandó fonómunkás lét-számkerete (évi 100 munkanap a $\frac{1}{2}$ kg)	50.000 munkás
háziipar állandó szövőmunkás lét-számkerete (évi 100 munkanap á 10 m szövet)	16.000 »
háziipar állandó gerebenezőmunkás lét-számkerete (évi 100 munkanap á 20 kg gerebenárú).....	<u>2.500</u> »
Összes háziipari munkás	58.000

II. Gyapjuszövetek. Évi termelési előirányzat fejenként 1 fm (70 cm széles és 250 gr-os) szövet, azaz a „normálfelszerelés” alapján számított megújítási mennyiségnek kb. $\frac{1}{4}$ része. E csoport kiépítése az előbbinél is több körültekintést és következetesebb szervezést igényel. Jelentősége azért nagy, mert rendkívül ösztönzően hathat a juhtartásra, közvetve tehát a tej-, sajt- és húselállításra. Maga a teljes rendszer öt termelési kategóriát foglalkoztat:

1. gyapjútermelők (juhtenyésztők),
2. kislefonodák,
3. kézfönők,
4. kéziszővők,
5. kikészítők.

Szorosan vett háziiparnak csak a 3. és 4. kategória tekinthető. Jelentősége azonban nem is annyira a háziipari foglalkoztatásban, mint inkább abban van, hogy rendkívül becses textíliák birtokába juthat az agrártermelő, és pedig jóval olcsóbban, mint a nagyipari feldolgozáson keresztül. Az elképzelt termelési organizáció kb. a nagydisznódi szászok kooperációját követné és némi hasonlóságot mutatna a kovásznakörnyéki iparral.

A termelés körvonalai számokban:

Termelési összvolumen	8 millió m
Termelési összérték (á 25 P/fm).....	200 » P

Megmozgatott nyersanyag:

- a) színgyapjú
- b) zsirosgyapjú.....

Ezt szolgáltató juhállomány, a 4 kg 1.4 » db

Feldolgozó kis fonodák száma (á 80 orsó és 10.000 kg évi kapacitás) 200 üzem

Háziipari szövőők száma (évi 100 munkanap á 8 méter)

III. Gyapjú hurkoltáruk. Évi termelési előirányzat fejenként 10 dkg, tehát a „normálfelszerelés” alapján számított megújítási értéknek kb. $\frac{1}{3}$ része.

Termelési	összvolumen	(készáru-
ban).....		ban).....
Termelési összérték á 60 P/kg ...		800.000 kg
Felhasznált színgyapjú		48 millió P
Felhasznált zsírosgyapjú		880.000 kg
. Ezt szolgáltató állatállomány		2*5 millió kg
		625.000 drb
Feldolgozó kis fonodák száma (&80		orsó és 10.000 kg évi kapacitás)
		80 üzem
Háziipari kötők száma (évi 100		munkanap á 15 dkg)
		80.000 fő

A fenti három csoportba sorolt közszükségleti textíliák mennyiségét összesítve, az irányított háziipari termelés összesen tehát 73 millió kg textilanyagra terjedne ki, kb. 330 millió P értéket képviselne és foglalkoztatottjainak száma kereken 150.000 főre rúgna.

Tőkeszükséglet.

Mint már előbb említettük, a háziipari termelés (a szó kapitalista értelmében véve) korántsem olcsó termelés. Ez megint meglepőnek hangzó tény. Igaz, hogy nem igényel drága termelési gépegyeségeket, sem nagyszabású épületeket, de ha a beruházási és forgótőkeszükségletet a termelési egységekre vonatkoztatom továbbá, ha a tőke aránylag lassú forgási sebességét veszem figyelembe, akkor látom, hogy tőkés szempontból (de csak ebből) igen drága termelési móddal állok szemben. Mégis, ha a nemzetgazdaság egészének szemszögéből nézem a kérdést, akkor kitűnik, hogy az eddig felhasználatlan munkaerők bekapcsolásával az általános jólétet, a szociális nivellálást és az agrárhatásfokot egyaránt javítottam. Mindaddig, míg a háziiparnál termelékenyebb munkával nem tudom azt a bizonyos 5 milliárd munkaórát hasznosan kitölteni, – mint ahogyan egyelőre nem tudom, – a háziipari termelés módszerét meg kell tartanom. Ha pedig meg kell tartani, akkor terjedelmének, a termelés minőségének és mennyiségének emelésére mindazon racionalizáló eszközt igénybe kell venni, amelyet szaktudás és szervezőképesség nyújtani tud. Ezeknek előrebocsátásával térjünk a tőkeszükséglet vizsgálatára.

I. Kender- és lenáru.

<i>a) beruházás (1942 évi értékek):</i>			
2.500 gerebenkész-			
let á 200 P	500.000 P		
50.000 rckka á 25 P	1,250.000 P		
16.000 szövőszék			
á 25 o P	4,000.000 P		
Központi épületek,			
raktárak	1.250.000 P	7,000.000 P	
<i>b) forgótőke:</i>			
3-5 millió kg tilolt			
kender á 2-20 P	7,700.000 P		
1 millió kg tilolt			
len á 3-50 P ...	3,500.000 P		
készíztető tételek,			
munkabérek stb.	21,000.000 P	33,000.000 P	
Összesen		40,000.000 P	

Minthogy a számított termelés összértéke 80 millió pengő, a tőkekihasználás aránylag gazdaságosnak mondható. (A mezőgazdaságban ennél lényegesen kisebb a kihasználási tényező.)

77. Gyapjúszővetek

a) beruházás:

200 gyapjúfonó		
kiszüem á 50.000		
pengő	10,000.000 P	
10.000 szövőszék		
a 250 P	2,500.000 P	
központi épületek,		
raktárak	<u>2,500.000 P</u>	15,000.000 P

b) forgótőke:

5.6 millió kg zsíros-		
gyapjú á 5 P ...	28,000.000 P	
készíztető tételek	<u>27,000.000 P</u>	55,000.000 P
összesen		70,000.000 P

A termelési összérték 200 milliós összegéhez képest a tőkekihasználás tényezője itt is elég kedvező.

A szövetek kikészítéséhez szükséges üzemi tőke nem vétetett számításba. Egyelőre még nem teljesen tisztázott, vajjon a kis kikészítők vagy a nagy kikészítő gyárak foglalkoztatása lenne-e kívánatosabb.

A számok azt mutatják, hogy a beruházási tőkeszükséglet nagyobb hányadát a kisgyapjúfonók hálózatának kiépítése igényelné. Megint felmerül az a kérdés, hogy nem lenne-e racionálisabb (szociális szempontokat is figyelembe véve) kevesebb és nagyobb bérfonóüzemmel dolgozni. Mindkét módszerre vannak pro és kontra érvek, amelyek azonban végeredményben nem befolyásolják a lényegét, nevezetesen azt, hogy a melegebb és jobb gyapjúruhával való ellátottság fokozása kívánatos, továbbá, hogy élelmezési szempontból is nagy jelentősége lenne a mainál jóval nagyobb juhállomány kifejlesztésének.

III. Gyapjú hurkoltáru.

Amint a II. csoportnak megfelelő termelési szisztémára már van hazánkban is gyakorlati példa (a székelyföldi Kovászna környékén), úgy a III. csoport szerint elképzelt termelési módszer is megtalálható a visszacsatolt Bács-Bodrog vármegyében. Majdnem minden jelentősebb községben ott található a „striker”. Ez a helyi elnevezés olyan kötszővőiparost jelent, aki kis fonodát is tart és a hozott nyersanyagot kívánóság szerint bérben megfonia vagy megköti.

E csoport szervezési kérdései aránylag a legegyszerűbbek. A kollektív önellátás kérdése itt úgyszólván tisztán csak a bérfonóhálózat kiépítésére szorítkozik, mert az előállítómunka már különösebb gondot nem igényel és az egyéni önellátás keretében is jól megvalósítható. Az izléses és célszerű öltözködés kialakítása az elemi iskolák kézimunkatanítónőinek ügyességén múlik. Tőkeberuházást tehát csak a kártoló és bérfonási szükséglet kielégítését szolgáló kb. 80 üzem létesítése igényel, amelynek összege 80x50.000=4,000.000 P.

Van ennek a problémának egy másik oldala is, amely a II. csoportbelivel közös és ez a gyapjútermelő juhajták célszerű telepítése. Ezen a téren még nagy feladatok várnak megoldásra, mert olyan területeken is, ahol a juhállomány gyapjúhozamában túlnyomórészt a háziipar dolgozza fel (Erdélyben és Kárpátalján), elképesztően alkalmatlan és alacsony gyapjúhozamú állatokat tartanak. Ez önmagában külön szakkérdés, amelynek bővebb tárgyalása e helyen mellőzendő. A II. és III. csoport szervezési kérdései egyébként is sok közösséget mutatnak és csupán a nagyobb áttekinthetőség kedvéért tárgyalattak külön.

Összegezve az e fejezetben elmondottakat: A szervezett háziipari termelés megvalósítása előbb említett terjedelemben kb. 100-200 millió P tőkeérték feletti diszpozíciót tételez fel, amelynek árán kerekben 150.000 embernek évi 330 millió P értéket képviselő textil-termelése felett gyakorolható ellenőrzés. Ismét hangsúlyozzuk, hogy ez a termelési szint a normál-felszerelés alapján számított évi szükségletnek még mindig csak $\frac{1}{4}$ részét tenné ki.

A háborús gazdálkodás korlátozásai egyelőre csak az I. csoport megszervezését teszik lehetővé, de ezt egyben szükségessé is. Úgy a nyersanyagtermelés fokozása, mint az ipari munkások más célra történő felszabadítása és nem utolsósorban a belső ellenállást fokozó jobb textilellátás érdekei ezt követelik.

A költségek nagy száma miatt első pillanatra ijesztően nagyoknak fognak feltűnni a mesterségesen szűk gazdasági távlatokra nevelt magyar közönség előtt. Fejlettebb közgazdaságok területein gyakran látunk ilyen méretű, sőt ennél jóval nagyobbarányú nemzeti tőkekoncentrációt, ha egy-egy fontosnak felismert gazdasági probléma megoldása ezt megköveteli. Közönségünk a közgazdasági élet jelenségeit még mindig az orthodox pénzügyi technika abszolút tekintélyének szemszögéből nézi és csak nehezen jut el ahhoz a szemlélethez, mely mindenekelőtt a javak előállítását és ezek elosztását tekinti s ennek a pénzügyi problémákat

is alárendeli. Mindenesetre a háziipar módszeres agrárrellátási szemléletének gyakorlati alkalmazása feltételezi azt, hogy közgondolkodásunkban a munka- és teljesítménytényező becsülete túlsúlyba jusson az orthodox pénzügyi technika tisztelete felett.

A vázolt szemlélet korántsem követel kizárólagosságot a háziipari probléma másik két szemlélete felett. A magyar agrármunkások parlagján bőven van hely és létjogosultság mindhárom számára. A romantikus szemlélet nemes és bensőséges lelki értékek őrzője. Az önálló háziipari tevékenység hasznos volta mellett a játékos teremtőszőzön egyéni kielésére is bő alkalmat nyújt, amely befelé elégedett örömmel, magabizó öntudatnak forrása, kifelé pedig a társadalmi stabilitás levegő, jét terjeszti. A hasznossági szemlélet a háziipari munka változatosságát és sokféleségét biztosítja és lehetőséget nyújt konjunktúrális alkalmak kihasználására. Sajnos, eddig az e szemlélet alapján kezdeményezett munkáltatás nem tudott megnyugvást és elégedettséget hozni. A keresetek közismert alacsony szintje, a munkáltatás időszakos volta és bizonytalansága nyomán általában bizonyos nyugtalanság és diszharmónia terjed.

A módszeres ellátási szemlélet lényegében a romantikus szemlélettel tart rokonságot. Állandóságának, biztos, szolid munkának kíván őrzője lenni, amely dolgozónak és fogyasztónak egyaránt megbecsült értéket jelent.

S Z O C I Á L I S F I G Y E L Ő

PARLAMENTI MEGNYILATKOZÁSOK AZ ÁTMENETGAZDASÁGRÓL

Az átmenetgazdaság problémáját a költségvetési vita során az országgyűlés mindkét házában elég gyakran érintették. Alkalmat erre elsősorban egyes miniszteri intézkedések és a költségvetés indokolásának némely kitételei adtak, de tetemes része volt benne természetesen annak az eleven érdeklődésnek is, melyet sajtó és közvélemény a kérdés iránt mutat. Megállapítható, hogy a hozzászólók túlnyomó része a békeviszonyokra való átmenet alapos előkészítését kívánta s egyben felhívta a figyelmet az e célból szükséges fontosabb tennivalókra. E tekintetben csupán a szélsőjobboldal képviselői alkottak kivételt, akik egyöntetűen azt vallották, hogy az átmenetgazdaság problémáival való foglalkozásnak még nem érkezett el az ideje, mivel előbb meg kell nyerni a háborút, s ezért, úgy látszik, nemcsak minden anyagi, de szellemi erőfeszítésnek is erre a feladatra kell összpontosulnia.

Nem tartozik ránk, hogy megvizsgáljuk ez utóbbi felfogás helytállóságát. Mindenesetre megnyugvással látjuk, hogy kormányunk szinte a pártok összes égere támaszkodhatik abban az eléggé nem méltányolható törekvésében, hogy az előrelátás eszközeivel próbáljuk leküzdeni vagy legalább is csökkenteni a gazdasági élet várható zavarait. Nem törekedni erre annyit jelentene, mint eleve lemondani sorsunk irányításának erkölcsi igényéről még mielőtt a körülmények kényszerítő ereje meggyőzőt volna anyagi erőink elégtel-

enségéről. Az élethez való jog érvényesítésének előfeltétele egyéneknél és népeknél egyaránt az a szellemalkatú lelki erő, amely minden nehézség dacára megkeresi a boldogulás járható útjait. Tervezni, a lehetőségeket mérlegelni tehát kell, mert ha elmulasztjuk, nemcsak a kezdeményezést engedjük át másoknak az egész vonalon, hanem előbb-utóbb a saját életrevalóságunkba vetett hitünket is elveszít-hetjük.

Épp ezért nem szabad alábecsülnünk annak a ténynek a jelentőségét, hogy a termelési gépezet annak idején való átállításának kérdése a parlamentben szóhoz jutott. S azt hisszük, nem végzünk felesleges munkát, ha az ezzel kapcsolatban történt nyilatkozatok tartalmát röviden összefoglaljuk.

A tárcája költségvetésének vitájában felszólt képviselőknek válaszolva, báró *Bánffy* Dániel földművelésügyi miniszter kijelentette, hogy egyik legfontosabb feladatának tekinti a háborút követő átmeneti idők gazdálkodásának előkészítését, amely törekvése egyébként egybevág a mezőgazdaságfejlesztési törvény célkitűzéseivel. Az első világháború után a nyomasztó munkanélküliségnek és a gazdasági nehézségeknek egyik oka az volt, hogy a mezőgazdasági termelés eltolódott a külterjes gazdálkodás felé, aminek most feltétlenül elejét kell vennünk. Ennek érdekében a miniszter nagyszabású tervező munkát indított el. A belterjesség fokozásán, a versenyképesség növelésén és a jövedelmezőség emelésén kívül, amit egyebek közt a mező- és erdőgazdaság iparosításával is igyekszik elérni, különös fontosságot tulajdonít a mino-

ségi termelésnek és a külföldi piacok igényeihez való alkalmazkodásnak. Megemlítette még, hogy törvényjavaslatot készített egyes országos érdekű vízmunkálatokról, melyek, mint pl. a Duna-Tisza-csatorna megépítése is, különösen alkalmasak arra, hogy nagyobb tömegű munkaerőnek nyújtsanak munkaalkalmat.

Angyal László, a kereskedelem- és közlekedésügyi tárca előadója az átmenetgazdasági időszak egyik legfontosabb teendőjeként az európai országok magyar csatlakozásainak további kiépítését jelölte meg, hozzátéve, hogy egész úthálózatunk tervszerű fejlesztése is jelentékeny mértékben megkönnyítené a munkanélküliség veszedelmének elhárítását. Az erre vonatkozó részletes terveknek idejében való elkészítése érdekében a minisztérium megtette a szükséges intézkedéseket. Sokezer munkáskez foglalkoztatására nyit majd lehetőséget a MÁV beruházási programja is, mely a vasúti hálózat kibővítését, új összeköttetések, második vágányok építését, pályaudvarok modernizálását és átrendezését, mozdonyok, vagonok gyártását, vasutasházak emelését és jóléti intézmények létesítését foglalja magában. Közölte, hogy a MAV vezetősége e beruházásokra céltudatosan felkészül és terveit jól előre kidolgozza. Az átmenetgazdálkodás számbajövő feladatai közt végül a hajózás fejlesztéséről, valamint a víziutak kiépítéséről emlékezett meg.

A kérdéshez legelőször az iparügyi minisztérium költségvetésének tárgyalásánál szövegezték hozzá.

Csorba János kifogásolta, hogy az átmenet- és békegazdálkodás előkészítésével kapcsolatos munkálatokról és tervekről az ország nincs kellőleg tájékoztatva. Szerinte jövőbeni ipari termelésünk általános irányvonalainak meghatározása óriási feladatot hárít az illetékesekre. Dönteniök kell nevezetesen arról, hogy a háború alatt kifejlődött iparágak közül melyek rendelkeznek az életképességnek azokkal a feltételeivel, melyek esetleg nagyon gyenge vámvédelem mellett is rentábilissá tehetik számukra a termelés folytatását. Kívánatosnak tartaná, hogy már most meghatározzuk azokat az irányelveket, melyek az exportképesség megállapításánál szükségszerűen figyelembe jönnek és amelyek mellett iparunk közvetlenül a háború után meg tudna jelenni a külföldi piacokon. Erre annál is inkább szükség van, mivel az átmeneti időben sokkal könnyebb lesz piacokat elfoglalni és azokat megtartani, mint később, amikor a világ ipari versenye már kifejlődött. Ajánlotta, hogy a miniszter a rendelkezésre álló szakemberekkel készíttesse el az idevontkozó terveket s mutassa be azokat egy külön erre a célra alakítandó parlamenti bizottságnak, mely a közvetlen érdekeltek kizárásával foglalhatja állást az életképesnek tartott iparágak kérdésében.

Kabók Lajos azon indokolt véleményének adott kifejezést, hogy az átmenetgazdálkodás kérdéseinek előkészítésébe a munkásság képviselőit is be kell vonni a kölcsönös bizalom és megértés légkörének biztosítása érdekében. Hivatkozott arra, hogy a munkásság például fegyvellemmel végzi kötelességét a haditermelés szolgálatában s ezért megérdemli, hogy azoknak a kérdéseknek az eldöntésénél, melyek helyzetének alakulását a közel jövőben megszabhatják, az ő érdekképviseleti megbízottai is szóhoz jussanak. Hangsúlyozta, hogy ha a háború befejeztével a leállított hadiüzemek munkásságának és a leszerelt katonáknak a foglalkoztatását nem tudnák biztosítani, akkor olyan katasztrófális mérvű munkanélküliség állhat elő, mely alapjaiban rázna meg az ország egész gazdasági életét. A munkaalkalmak szaporításának két módját jelölte meg: a lakástermelést és a közlekedés

jávitását. E példaként említett két termelési ágának az a nagy előnye, hogy egyéb iparokra való kihatását tekintve kulcs helyzetet foglal el és a munkások legkülönbözőbb kategóriáinak nagy számban való* elhelyezését teszi lehetővé.

Szűcs Kálmán azt javasolta, hogy az iparügyi miniszter állítson fel minisztériuma kebelében egy ügyosztályt, mely kizárólag a háború utáni ipari átállítás feladataival foglalkozzék s azt készítse elő. Meggyőződése szerint ugyanis az átállítás tervszerű végrehajtásához milliók sorsa fűződik s a feladat kielégítő megoldása csak az egész ország munkaterületét átfogó irányított termeléssel képzelhető el.

Válaszában *Bornemisza* Géza iparügyi miniszter némi tartózkodással nyilatkozott a kérdéstről. Mindenelőtt kijelentette, hogy még nem érkezünk el ahhoz az időponthoz, amikor az átmenetgazdálkodás problémáit és az ezzel kapcsolatos munka eredményeit fel lehetne tárni. Biztosította azonban hallgatóit, hogy minisztériuma kellő figyelemmel részesíti a kérdést s a felmerült problémák megbeszélésére sorozatos intern tárgyalások folynak az iparvállalatok vezetőivel és az érdekképviseletekkel.

A felsőház szónokai közül *Vér* Tibor a mérnöki oldalról többször sürgetett „terv- és átmenetgazdálkodási tanács” felállításának célszerűségére mutatott rá. E tanács feladata lenne gondoskodni az átmenetgazdálkodás programjának összeállításáról, valamint a szükséges tervezési munkálatok időben való elvégzéséről. Felfogása szerint az előmunkálatok költségeinek fedezésére már az 1944 évi költségvetésben is mintegy 50 millió pengőnyi hitelt kellett volna előirányozni. Egyébként pedig annak a kívánásának adott kifejezést, hogy az előmunkálatokba a magánmérnöki kart is bevonják.

Krámer Gyula viszont ugyanazt a gondolatot fejtette ki, mint amelyet *Csorba* János vetett fel a képviselőházban. Figyelmeztetett arra, hogy már az átmenetgazdálkodás előkészítése során is gondolnunk kell az ipar nagyvonalú racionalizálására, ami alatt az életképes iparágaknak gondos kiválogatását érti. Kiemelte, hogy a szelekció végrehajtásánál elsősorban a nyersanyagbeszerzés lehetőségére, az egyes iparágak esetleges túlméretezettségére, az exportképességre és egyes gyárak földrajzi fekvésére kell tekintettel lenni.

Az ismertetett vélemények, mint láthatjuk, elég változatosak, nagyjából azonban két pont körül forognak. Az egyik a teendők meghatározása, a másik az előkészítés módja.

Ami az elsőt: a termelőgépezet átállítását és foglalkoztatásának eszközeit illeti, az elhangzott nyilatkozatok természetesen csupán általános irányvonalakat adhattak, mivel a konkrét tennivalók megvizsgálása éppen azoknak a kormányzati tényezőknek, vagy netán létesítendő szervezeteknek lesz a feladata, melyek a részletes program kidolgozására megbízást kaptak vagy kapnak. A kérdésnek ehhez az oldalához tehát magunk sem fűzhetünk megjegyzést.

Annál több pozitív javaslattal találkozunk azonban az előkészítés gyakorlati módozatai tekintetében. Egymásmellé állítva ezek így fejtenek: külön minisztériális ügyosztály felállítása, parlamenti bizottság kiküldése, tervezési tanács szervezése, az érdekképviseletek, nevezetesen a munkások és a magánmérnöki-kar képviselőinek bevonása az előmunkálatokba, nagyobb nyilvánosság biztosítása. Úgy véljük, e kívánások mindegyikének könnyen elegendő lehetne tenni. Sőt, mivel létfontosságú ügyekben a gondolatoknak és terveknek egyoldalúságtól mentes kiér-

lelése mellett tanácsos az érdekeltek megnyugvásának s a közvélemény egyetértésének megszerzésére is ügyelni, egyenesen nélkülözhetetlennek tartjuk, hogy a különböző törekvéseknek és elgondolásoknak e szűrő-apparátusa valóban létre is jöjjön. Ezt nemcsak a politikai felelősség megosztásának esetleg nem egészen elhanyagolható szempontja kívánna így, hanem az alaposságnak és sokoldalú megfontolásnak mellőzhetetlen kívánalma is. Viszont magától értetődik, hogy egy ilyen tanácsadó, tanulmányi és véleményező szervezetnek csak akkor lehet igazán hasznát venni, ha irányítása olyan kezekben van, melyek a megkerdezett érdekeltekből tökéletesen ki tudják venni azt, mit szakértelmük nyújtani tud s a feladatok pontos körülírásával azonfölül érdemleges munkára is tudják szorítani őket. A hozzáértő szakemberek összegyűjtésén kívül ehhez csak az kell, hogy maga az adminisztráció szokva legyen a tudományos szervezés aprólékos módszereinek az alkalmazásához.

Es még egyet legyen szabad megjegyeznünk: mily öröm lenne, ha az ilyen vagy más *ad hoc* létesített szervek kollektív munkájának eredményét időnként egy-egy ú. n. jelentésben olvashatnók. Mindenkinnek használna lenne belőle. A politikusok felmérhetnék a kormányzatra váró intézkedések horderejét, a gazdasági és szakkörök pontosan tájékozódhatnának a helyzet tényelemei és várható alakulása felől, a sajtó megbízható anyagot kaphatna felvilágosító tevékenységének ellátására, végül pedig a kiváltott kritika termékenyítőleg hathatna esetleg magának a kormánynak az elhatározásaira is. Egy kis optimizmussal még azt is feltételezhetjük, hogy a problémáknak komoly és avatott formában való megtárgyalása nem állná talán útját annak sem, hogy visszhangjuk a legelső társadalmi rétegekig is leszüremkedhessen. Az ajánlott eljárás mód ezért hihetőleg nem várt gyümölcsöket hozna a nemzetvédelmi propaganda által birtokba vett területen is.

Tóth Béla

HATVANÉVES A NÉMET BETEGSÉGI BIZTOSÍTÁS

A társadalombiztosítás úttörője, a német kötelező betegségi biztosítás bevezetésének 60-ik évfordulója alkalmából dr. Grünewald miniszteri tanácsos a német birodalmi munkaügyi minisztériumban, a Reichsarbeitsblatt 1943 évi 17-18-ik számában figyelmet keltő visszapillantást vet a német betegségi biztosítás fejlődésének történetére. A cikknek számunkra is érdekes és tanulságos tartalmát főbb vonásokban az alábbiakban ismertetjük különös figyelemmel arra, hogy a magyar betegségi biztosítás is a közelmúltban ünnepelte fennállásának félszázados évfordulóját.

I.

„Az 1881 november 17-én kelt császári kiáltvány kilátásba helyezte a betegség, baleset, valamint az öregség és rokkantság esetére szóló társadalombiztosítást. Az ígéret beváltásának első részlete volt az 1883 június 15-én kihirdetett, a kötelező betegségi biztosításról szóló törvény. A törvény hatálya már a kezdet kezdetén nem egyes országokra, hanem az egész német birodalomra kiterjedt és *egységes alapelven* épült fel. A birodalom egyes részeiben csak szűk keretek között engedett meg partikuláris szabá-

lyozást, ami az idők folyamán már csak jelentéktelen kivételekre zsugorodott össze.

A német törvényhozás a biztosítás bevezetésétől a mai napig szem előtt tartotta azonban azt is, hogy a különleges, de azért jogos szükségleteknek is érvényesülést kell engedni. Kerülni kell tehát a merev sematikus szabályozást ott, ahol az nem helyénvaló. Ez tette lehetővé, hogy a német betegségi biztosítás alapelvei az elmúlt 60 év alatt csak keveset változtak. Szembetűnő változás inkább csak abban észlelhető, hogy a betegségi biztosítást ellátó, kezdetben igen nagy számú szervek száma csökkent. Törvényes kényszerrel is alkalmazták a párhuzamosan működő betegbiztosító intézetek egyesítésére, de a társulás legtöbb esetben a tagok önkéntes elhatározásán alapult. A betegségi biztosítást ellátó intézetek számának csökkentése során nem tévesztették szem elől azt a követelményt, hogy a betegségi biztosítás *segélyeinek kiszolgáltatása a biztosított lakóhelyéhez vagy munkahelyéhez közel eső helyen történjék*. Ezért az egyes biztosító szervek között széleskörű összeműködést építettek ki abból a célból, hogy az egymástól távol eső helyeken lakó biztosítottak és családtagjaik, valamint az üzem székhelyétől messze kiküldött biztosítottak, az őket megillető szolgáltatásokat a mindenkori tartózkodási helyükhöz közel fekvő biztosító intézettől kaphassák meg.

II.

Az 1883 évi törvény legjellemzőbb tulajdonsága a *biztosítási kényszer* bevezetése. Már abban az időben sem tartották kielégítőnek kizárólag önkéntes belépésre szánt intézetek létesítését, hanem a valóság helyes felismerése alapján megfelelő eredményt csak attól vártak, ha a biztosításra utaltság szempontjából számbajövő személyeket – abban az időben még csak a munkásokat – *biztosítási kötelezettség* alá vonják. Csak ilyen módon volt valóságos biztosítási közösség létesíthető a kockázatok arányos megosztásával. Ez az oka annak, hogy a biztosítási kényszer a mai napig nemcsak fennmaradt, de állandóan és lényegesen bővült is. Nem a hatalmaskodás vágya, hanem az érdekelt társadalmi rétegek szükséglete és óhaja vezetett erre az útra. Már 1883-ban lehetővé tették, hogy biztosítási kötelezettség alá nem eső személyek – bizonyos feltételekkel – *önkéntesen* biztosíthassák magukat. Ez a lehetőség ma is fennáll. Szükségességét igazolja azoknak a biztosítottaknak nagy száma, akik saját elhatározásukból lépnek valamely betegségi biztosító intézet kötelékébe, vagy biztosítási kötelezettségük megszűnése után önkéntesen továbbfizető biztosítottak maradnak.

Az utolsó tíz évben a biztosításra kötelezettek köre lényegesen bővült. E tekintetben figyelemreméltó, hogy a kötelező biztosítás védelmét egyes *önálló foglalkozási csoportokra* is ki kellett terjeszteni. Másfelől a biztosítás a *hadigondozás lényeges részévé is vált*, mert mindkét világháború hadiözvegyeit és árváit, valamint a háborúban elhunytaknak gondozásra jogosult egyéb hozzátartozóit bevonták a biztosításba akként, hogy a biztosításért fizetendő *járadékok teljes terhét az állam viseli*. Ezenfelül bevezették az öregségi és rokkantsági, valamint a bányanyugdírbiztosítás alapján járadékban részesülő személyek betegségi biztosítási kötelezettségét is. Ezek járadékainak túlnyomó részét a járadékbiztosítást ellátó biztosító intézetek fizetik. Bevonták a biztosításba a légoltalmi, valamint a kisegítő munkaszolgálatban álló összes személyeket, a hadbavonultak hozzátartozói pedig ellenszolgáltatás

nélkül jogosultak maradnak a betegségi biztosításnak a családtagokat megillető összes segélyeire. A biztosításnak utóbb említett kiterjesztésével járó költségeket az állam vállalta.

III.

Már az első törvény olyan *kötelező szolgáltatásnemeket* rendszeresített, amelyeket *minden biztosítási teherviselő* köteles tagjainak nyújtani. Az első *minimális szolgáltatások voltak az ingyenes orvosi kezelés, gyógyszerellátás, táppénz, gyermekágyi segély és temetkezési segély*. Látjuk, hogy a kötelező szolgáltatásokat eleinte aránylag szűk keretekben szabták meg, nehogy a bevételeket meghaladó kiadások a legszükségesebb szolgáltatások zavartalan nyújtását veszélyeztessék. Lehetővé tették azonban az u. n. *túlmenő szolgáltatások* nyújtását abban az esetben, ha azok kiszolgáltatását az egyes biztosító intézetek anyagi helyzete megengedi. Ha ilyen túlmenő szolgáltatást a biztosító intézet alapszabálya már rendszeresített, a biztosítottnak ezek igénybevételére ugyanolyan joga van, mint a törvényvel rendszeresített szolgáltatásokra. Amit kicsinyben kezdtek el, hatvan év folyamán bővült és nagyra nőtt. A korlátokat tágitották, túlmenő szolgáltatásnemek kötelező szolgáltatásokká váltak, a szolgáltatásra jogosultság feltételeit enyhítették, új szolgáltatásnemeket rendszeresítettek, a segélyre jogosultak számát növelték és – ami a legfontosabb – *az igényjogosultságot a családtagoknak mindinkább táguló körére is kiterjesztették*. Amíg a régebbi német társadalombiztosításban a biztosított családtagjainak segélyezése csak mint megengedett többlet-szolgáltatás szerepelt és ezért a családos biztosítottak után egyes pénztárak járulékpótlékokat is követeltek, addig ma a családtagok segélyezése – népeséppolitikai szempontokból – a német betegségi biztosításnak (és tegyük hozzá: a magyar társadalombiztosításnak is) szerves alkotó eleme. A népes családok fenntartói után pedig egy fillérrel sem kell magasabb összegű járulékokat fizetni, mint a nőtlenség után.

Népeséppolitikai szempontból figyelemreméltó újítás az is, hogy 1936 óta azt az asszonyt, akinek terméketlenségét orvosi vélemény szerint meg lehet szüntetni, a német betegségi biztosító intézetek az ennek a célnak szolgálatában álló mindenfajta kezelésben részesíteni kötelesek.

Az elmúlt 60 évben a német betegségi biztosítás vezérelve a *gyógyítás* volt. A betegségi biztosításban tehát különösen arra helyeztek súlyt, hogy a beteg biztosított a tudomány összes újabb felfedezéseinek és ismereteinek megfelelő legalaposabb gyógykezelésben részesülhessen. A *megelőzés elve* – bár erre is mindig figyelemmel voltak – nem érvényesült még a jelentőségének megfelelő mértékben. A háború okozta újabb feladatok megoldása a biztosítás szervezetét még ma is annyira igénybeveszik, hogy a megelőző eljárásoknak a mai kor követelményeinek megfelelő megszervezése és kiépítése túlnyomó részben a háború utáni időknél lesz egyik legelső feladata.

IV.

A biztosítási *járulékok megállapítását*, már az 1883 évi törvény az egyes *biztosító intézetek önkormányzatának hatáskörébe utalta*. A szükségletek fedezésére elégséges bevétel előteremtése – minthogy az elv helyesnek bizonyult – ma is az egyes biztosító intézetek kebelébe tartozó alkalmazottak és munkaadók feladata. Minden biztosító intézet alapszabályában állapítja meg a járulékkulcsot. Ez a rendszer nemcsak

alapja egy felelősségének tudatában levő önkormányzatnak, de legjobb biztosítéka az észszerű gazdálkodásnak és az egészséges takarékoságnak is. E rendszer alkalmazása tette lehetővé, hogy az egyes biztosító intézetek bizonyos többlet-szolgáltatásokat rendszeresíthessenek, ezeket azután mások is átvették, míg végre általános, majd *törvényesen kötelező szolgáltatásokká váltak anélkül, hogy a járulékokat emelni kellett volna*.

Ennek a rendszernek – természetesen – vannak hátrányai is. Azok kiküszöbölésére máris történtek lépések, mint pl. több biztosító intézet összevonása. Ezideig azonban mégis a járulékok voltak a biztosító intézeteknek majdnem kizárólagos bevételi forrásai. Ha a családtagok szülési segélyeinek fedezéséhez az állam is adott hozzájárulást, ez annak a felismerésén alapult, hogy e téren olyan célkitűzésről van szó, melyeknek megvalósítása nem egyedül a betegségi biztosítás feladata. Ha a hadbavonultak családtagjainak betegségi segélyezéséhez szükséges pénzt ma az állam téríti meg, ez nem a betegségi biztosításnak adott támogatás, hanem a hadbavonultak családtagjai gondozásának egyik része, amelyet a bevonulás tartamára az állam fizet a biztosított helyett.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a német betegségi biztosítás a *saját anyagi eszközeivel oldja meg feladatait* és nem szorul állami jótállásra vagy állami támogatásra.

V.

Minthogy a német betegségi biztosítás az egész birodalom területén egységes alapelveken épült fel, ezt kívánták elérni a birodalomhoz visszacsatolt > vagy az abba újabban bekebelezett területeken is. Hogy egyes eltérések még ma is érvényben 'vannak', annak oka az, hogy zökkenésmentes átmenetet kívántak biztosítani, vagy pedig az érvényben hagyott eltérések olyan szociálisak, hogy azokat az egész birodalom területére kiterjeszteni szándékoznak. Teljesen önálló betegségi biztosítási jogszabályok csak a Cseh-Morva Protekturátusban maradtak hatályban és bizonyos vonatkozásokban a Lengyel Főkormányzóság területén is. A német betegségi biztosítási teherviselő azonban ezeken a területeken is a német általános jogszabályok szerint folytatják működésüket.

Az utóbbi évek hadi eseményei következtében a német betegségi biztosító intézetek működésüket a birodalom határain túlra is kiterjeszteni kényszerültek. Amint a Todt-féle munkaszervezet a hadsereget a birodalom nyugati határára átvette, velük mentek a részükre létesített különleges biztosító pénztárak is. Feladatuk volt a munkaszervezet tagjainak és hozzátartozóiknak ellátása a betegségi biztosítás szolgáltatásaival. Ezekből alakult a Nyugati Todt-szervezet Betegségi Biztosító Intézete, valamint a franciaországi* belgiumi és németalföldi német betegségi biztosító intézetek. Ezek a német birodalmi szervezetekhez tartozó intézetek látják el az említett területeken foglalkoztatott német és a velük egyenjogúsított külföldi munkások és alkalmazottak betegségi biztosítását. Ezen kívül – kiegészítésként – a területükön ideiglenesen tartózkodó olyan személyeknek is adnak segélyeket, akik más birodalmi betegségi biztosító intézetek tagjai. Északon, keleten, délkeleten: Dániában, Norvégiában* Ukrajnában és Belgrádban is alakultak hasonló intézetek, azonos feladatkörrel. A német állampolgár és a vele egyenlő jogú külföldi a német betegségi biztosítás hatálya alá tartoznak. Az érdekeltek ezt maguk is így óhajtják, különös tekintettel arra, hogy ilyképpen távollevő családtagjaik is a biztosítás védelme alatt maradnak.

VI.

A német betegségi biztosítás hatálya a birodalomban dolgozó külföldi munkásokra is kiterjed. Az utóbbi években már sok millióra nőtt a Németországban foglalkoztatott külföldiek száma. Ezeknek jogállását nemzetközi szerződésekkel szabályozták, főleg abból a célból, hogy a megbetegedett munkás hazatérése után is megkaphassa az őt jogosan megillető szolgáltatásokat, de gondoskodni kellett a birodalomban biztosított külföldiek otthonmaradt családtagjairól is. Az *Olaszországgal és Magyarországgal létrejött teljes, nagyszabású viszonzású szerződéseken* kívül létrejöttek Szlovákiával, Bulgáriával, Romániával, Horvátországgal, Dániával és Spanyolországgal, valamint Franciaországgal, Norvégiával és Szerbiával is olyan kisebb terjedelmű megállapodások, melyek egyelőre még csak a munkaszolgálatban igénybevett személyekre és családtagjaikra terjednek ki. A megállapodásokban résztvevő államok betegségi biztosítási teherviselőinek segítő közreműködése e szerződésekkel biztosítva van akként, hogy a biztosítottak és családtagjaik a német betegségi biztosítás segélyeit bárhol megkapják.

VII.

A német betegségi biztosítás története igazolja, hogy az *élettel mindig szoros kapcsolatban állott és a változó szociális követelményekhez mindenkor alkalmazkodott*. Nem tekintette magát öncélúnak, mert amíg a betegségi biztosítás fennáll, mozgékonynak és alkalmazkodásra képesnek kell maradnia. ~

A német betegségi biztosítás, a biztosítottaknak ezideig soha el nem ért magasságú létszámával lép új korszakába. Az 50 éves évforduló idején tagjainak igen nagy száma még munkanélküli segélyekre szorult. Ez a tömeg már évek óta nem létezik, sőt ma a *Német-birodalom népességének 1/10-e a betegségi biztosítás szolgáltatásaira jogosult*. Remélhetőleg az új évtized sem hoz megállást vagy megmerevedést. Erről nemcsak az élet gondoskodik, hanem az egészséges bírálat és a felelősség tudatában levő reformtörekvés. A betegséget megelőző eljárások erősebb kifejlesztése, jobb szervezés, törekvés arra, hogy a biztosítás lényege ne csak az anyagi segítségben merüljön ki, hanem elsősorban az egészségügy szolgálatában álljon: ezek azok a feladatok, melyek teljes megvalósításra várnak. Ne legyen ebben akadály az a régi igazság: a fényességnek árnyékai is vannak.

Vigh Győző

A SZOCIÁLIS BIZTONSÁG ELSŐ AMERIKAKOZI KONFERENCIÁJA

A külföld szociálpolitikai híreinek ismertetése során ismételten utaltunk arra, hogy a világháború tombolása közben mind a hadban álló, mind a nem hadviselő államokban mennyire előtérbe nyomult a szociális biztonság megteremtésének gondolata és ezzel szoros kapcsolatban a társadalombiztosítás korszerű fejlesztésének követelése.

A társadalombiztosításnak mint a szociális biztonság alapvető intézményének tökéletes szintre való emelése terén a kezdeményezést majdnem mindenütt az állam vette kezébe, mint pl. Angliában, ahol a *Beveridge-terv* szinte forradalmi újítást jelent.

Bár annál jóval szerényebb visszhangot keltett, a szociálpolitika fejlődése terén tagadhatatlanul jelentős

esemény volt a *„szociális biztonság első amerikai konferenciája”*, melyet a csilei Santiagóban 1942 szeptember folyamán tartottak. A konferencia a csilei kormány meghívására jött létre s 21 amerikai állam vett rajta részt. Előkészítésében fontos szerepet töltött be a szociális biztonság előmozdítására a perui Limában már 1940 decemberében alakult amerikai bizottság és a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal.

A konferencián elfogadott határozati javaslatok és a szociális biztonság létrehozatalára vonatkozóan kiadott „nyilatkozat” világosan kifejezik a társadalombiztosítás jövőjére vonatkozó általános, ma már minden művelt államban tért hódító felfogást. Ebben rejlik a konferencia igazi jelentősége.

A konferencia célkitűzésére igen jellegzetesen mutatnak rá a csilei külügyminiszternek, Ernesto Barros Jarpa-nak a megnyitó ülésen elhangzott szavai: „A háború által előidézett válság azt a parancsoló kötelezettséget rója minden államra, hogy emberi erő-készletének és a rendelkezésére álló anyagi forrásainak maximumát hasznosítsa. Ilyen körülmények között a szociális gondoskodás szolgáltatásaira kell a legnagyobb súlyt helyezni, hogy a dolgozók és családtagjaik egészségét és munkaképességét épségben tartsuk és igazságos biztosítékot adjunk nekik a jövőben az őket fenyegető viszontagságok és bizonytalanság ellen.”

A konferencián előadott jelentések anyagából vett szemelvények élénken rávilágítanak arra, hogy az amerikai kontinens nemzeteit is ugyanazok az égető társadalombiztosítási problémák foglalkoztatják, mint az európai államok többségét. Ilyenek pl. a társadalombiztosítás kiterjesztése a mezőgazdasági munkásokra, a független dolgozókra és a háztartási alkalmazottakra; a betegségi biztosításban az orvosi kezelés és a gyógyszerellátás hatékonyabbá és gazdaságosabbá tétele; a rokkantsági és nyugdíjbiztosításban a rokkantság fogalmának pontos meghatározása, más foglalkozásra való átképzés; a társadalombiztosítás szerepe az egészségvédelem szolgálatában; a társadalombiztosítás anyagi fedezetének kérdései; a betegségi és halálozási statisztikai adatgyűjtés fontossága stb.

A konferencia tanácskozásának eredményeként egy általános érvényű „*deklaráció*”-t és több határozati javaslatot fogadott el. Amint alább látni fogjuk, a deklaráció a szociális biztonság tekintetében a Beveridge-tervből is jól ismert szociálpolitikai irányelveket tüzi ki, de az elfogadott határozati javaslatokból már világosan kitűnik, hogy a szociális biztonság megvalósításának nemcsak fő, hanem majdnem egyetlen eszközének a társadalombiztosítás teljes, az összes követelményeket kielégítő kifejlesztését tekintette.

A deklaráció szövege a következő:

I. Szociális és gazdasági biztonság.

1. A társadalom kötelessége új ihletet meríteni a minden embert és népet összefoglaló szolidaritás érzéséből, hogy megszüntesse a nyomort és biztosítsa az egészségben töltött, az emberi méltóságnak megfelelő élet lehetőségeit.

2. A rendelkezésre álló gazdasági és technikai erőforrásokat teljesen ki kell használni, hogy minden államban lehetőleg minél több ember megkapja legfontosabb életszükségleteinek kielégítését.

3. A gazdasági célkitűzések önmagukban nem elegendők egy szíves és nagylelkű együttműködéshez, hacsak nem társulnak olyan igazságos társadalmi rend felállítására irányuló törekvéssel, mely biztosítja a munka eredményének igazságos felosztását.

4. Minden államnak kötelessége munkaképes népességének szellemi, erkölcsi és fizikai erejét életre

hívni, megóvni és tovább fejleszteni, jövő nemzedékének útját egyengetni és támogatni azt a réteget, amely a termelő tevékenységből már kikapcsolódott. Az emberi erőforrásokkal és értékekkel való igazságos, észszerű gazdálkodás jelenti a szociális biztonságot.

5. Ennek az alapvető biztonságnak szavatolása ösztönző hatással lesz az egyéni erőfeszítésre és kezdeményezésre, megjavítja a társadalom szervezetét, kiküszöbölve belőle a létbizonytalanság okozóit.

II. Társadalombiztosítás.

6. A társadalombiztosításnak mint a szociális biztonság tényezőjének feladata:

a) ama kockázatok elhárításának megszervezése, amelyeknek bekövetkezése a dolgozó embert megfosztja keresőképességétől és létfenntartási eszközeitől;

b) a betegség vagy baleset folytán teljesen vagy részben elvesztett keresőképességnek a lehető leggyorsabb és legtökéletesebb helyreállítása;

c) a kereső foglalkozásnak betegség vagy baleset, ideiglenes vagy állandó rokkantság, munkahiány, előre-gedés, vagy a családfő korai elhunytá következtében történt megszűnése vagy szünetelése esetében a létfenntartáshoz szükséges eszközök nyújtása.

III. Kontinentális program.

7. Amerika országaiban a szociális biztonság politikájának olyan rendszabályokra is ki kell terjednie, amelyek fejlesztik és magas szinten tartják a foglalkoztatást, növelik és méltányosabban osztják el a nemzeti jövedelmet és végül, amelyek a dolgozó emberek és családtagjaik egészségét, táplálkozását, ruházódását, lakásviszonyait, általános és szakmai képzettségét megjavítják.

8. Bármely amerikai nemzet dolgozóinak egészsége, munkaképessége és jóléte az összes amerikai nemzeteket érinti; ennek következtében szükséges a szociális biztonság szolgáltatásban álló intézmények tevékenységének összhangba hozatala az embertöke megóvása céljából, ami a kontinens védelmének és épségének záloga.

9. Ez a célkitűzés Amerika nemzeteinek feladatává teszi, hogy szociális politikájuk folytonosságának biztosítása, egységük megóvása és minden eshetőségre való felkészülésük érdekében a rendelkezésükre álló erőkből egy közös tartalékot alkossanak.

10. A szociális biztonság szolgáltatásban álló intézményeknek kontinentálisán történő összhangba hozatala a népek méltóságát és lelkiismeretét olyan mélyen érintő kérdések megoldásához a szolidaritásnak újabb kötelekeit fogja szöni s megerősíti az Amerika jövőjébe vetett hitet.

IV. A világra kiterjedő törekvések.

11. Amerika országai a szociális biztonság épületének megújítására irányuló elhatározásaikkal hozzájárulnak ama világszolidaritás kialakításához, melynek célja a népek jóléte, a béke megvalósítása és megóvása.

Már említettük, hogy a konferencián elfogadott határozati javaslatok majdnem kizárólagosan társadalombiztosítási vonatkozásúak. Amerika nemzetei érzik, hogy ezen a téren az európai kontinens nemzetei mögött messze elmaradtak és ezért a lehető leggyorsabban pótolni kívánják az elmulasztottakat. Tudják már, hogy a szociális biztonság alappillére a tökéletesen megszervezett, jól működő társadalombiztosítás. Amint alább láthatjuk, ezen a téren sok újat nem mondhatnak. Az elfogadott határozatok tanulmányozása azonban a fejlettebb társadalombiztosítási berendezéssel bíró európai országokra is tanulságos, mert az európai tapasztalatokon okulva, összefoglaló képet adnak a társadalombiztosításban elengedhetetlen egységes, széles látókörű irányelvekről és óva intenek attól, hogy a széthúzó, partikuláris, csak egyes társadalmi osztályok külön érdekeit szolgáló elvek előtérbe helyezésével

szem elől tévesszük a végső célt: a nemzet egyetemének jólétét, a nemzeti erő megóvását és a tökéletes társadalmi biztonság megvalósítását. Az alábbi határozatokat tehát érdemes ebből a szémszögből meg-szívlelni.

A) A társadalombiztosítás egységesítése.

A konferencia mindazoknak az amerikai államoknak, amelyeknek társadalombiztosítási és népgondozási intézményei a fejlődés útján vannak, de teljes társadalombiztosítási rendszert még nem valósítottak meg, ajánlja, hogy a szociális biztonság megteremtését célzó tevékenységüket a kötelező társadalombiztosítás rendszerében a különböző szolgáltatások egységesítésére és általánosítására irányítsák.

B) A társadalombiztosítás tárgya és alkalmazásának tere.

Az egészség ápolását a társadalombiztosítás keretben kell megvalósítani, melynek ki kell terjednie az alkalmazottak minden rétegére és azok családtagjaira, de ugyanolyan feltételekkel a független dolgozókra is. Biztosítással kell fedezni az általános kockázatokon felül, a hivatással járó kockázatokat is. A költségek fedezését meg kell osztani az állam, a munkaadók és a biztosítottak között. A konferencia a megelőző társadalompolitikának szükségességét hangsúlyozza, hogy mindazok a személyek, akik önhibájukon kívül munka nélkül vannak, bevonassanak a nemzeti termelő munkába, hogy a gyengélkedők és betegek megfelelő kezelésben részesüljenek, ideértve azokat is, akik még csak hajlamosak a betegségekre. Ezért a következőket javasolja:

1. Balesetek és foglalkozási betegségek esetére kötelező biztosítás létesítését a munkaadók költségére, amely a kötelező betegségi, öregségi, rokkantsági és haláleseti biztosítással párhuzamosan működjek, sőt - ha lehetséges - azzal egyesíttessék.

2. A kötelező betegségi biztosítás kiterjesztését minden bérmunkásra, tisztviselőre, kézműiparosra, szabad foglalkozásban dolgozóra, kiskereskedőre és azok családtagjaira.

3. Az előző pontban említett személyeknek öregség vagy rokkantság esetében járadék nyújtását, melynek összege legalább a létminimumot biztosítja, de amelynek megállapításánál méltányosan figyelembe kell venni az elvesztett kereset nagyságát, a járulékfizetés időtartamát és a biztosított által eltartott családtagok számát is.

4. A biztosított halála esetében az özvegy és az árvák járadékban részesítését.

5. Az önhibájukon kívül munka nélkül álló személyek segélyezését.

6. Olyan állami szerv létesítését, melynek feladata a szociális biztosítás intézeteinek irányítása és működésüknek ellenőrzése.

7. A szociális orvostan részére tanszék létesítését.

Párhuzamosan azonban állami egészségügyi szervezetnek is működnie kell, melynek feladata az egészségügyi törvények végrehajtása.

C) A társadalombiztosítás kiterjesztése a mezőgazdasági munkásokra, háztartási alkalmazottakra és a független dolgozókra.

1. A társadalombiztosítás hatályát ki kell terjeszteni a mezőgazdasági munkásokra, a háztartási alkalmazottakra és a független dolgozókra is.

2. Ennek a kiterjesztésnek magában kell foglalnia azokat a személyeket, akik önálló mezőgazdasági foglalkozást űznek (kisgazdák), de keresetük nem elégséges ahhoz, hogy kockázataikat a saját anyagi erejüktől fedezhessék.

3. A társadalombiztosítással párhuzamosan a gazdasági helyzet, a közoktatás és az egészségügy fejlődésére is törekedni kell.

D) *A társadalombiztosítás kiterjesztése a szellemi munkásokra.*

A konferencia attól a megfontolástól vezérelve, hogy vannak olyan szellemi foglalkozások, melyek a gazdasági biztonságot nélkülözik és ezért a közösség védelmére szorulnak, elhatározza, hogy a szellemi foglalkozást űző személyek társadalombiztosításának kérdését a legközelebbi amerikai konferencia napirendjére tűzi.

E) *Biztosítás üzemi baleset és foglalkozási betegség esetére.*

A konferencia attól a megfontolástól vezérelve, hogy az üzemi balesetek és a foglalkozási betegségek olyan súlyos gazdasági csapást jelentenek a dolgozókra és azoknak családtagjaira, hogy a közösségnek kötelessége szociális biztosítás útján – az érdekelt munkaadók költségére – közbelépni;

b) hogy ezt a biztosítást kötelezővé kell tenni, mert csak ilyen módon biztosítható intézményesen minden üzemi baleset és foglalkozási betegség kártalanítása;

c) hogy a szociális jellegű biztosításnál megengedhetetlen a nyereszkes cél, valamint az, hogy költségvetését súlyos propagandaköltségek terheljék és ennek következtében a termelési költségek is emelkedjenek;

d) hogy a balesetelhárítás is eredményesen kizárólag csak szociális, a nyereszkes kizáró, kötelező és egységesített szociális biztosítás keretében valósítható meg;

e) hogy a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet mindenkor azt az álláspontot foglalja el, hogy a baleset és foglalkozási betegségek esetére szóló biztosítás a társadalombiztosításnak egyik ága;

minden amerikai államnak ajánlja, hogy tegyék meg a törvényhozás útján a kezdeményezést a baleset és foglalkozási betegségek esetére szóló biztosítás, valamint az intézményes balesetelhárítás megteremtésére.

F) *A betegségi biztosítás orvosi és gyógyszeres szolgáltatásainak hatékonyabbá és gazdaságosabbá tétele.*

1. A betegségi biztosítás feladata, hogy a biztosítottaknak és családtagjaiknak a korszerű orvostudomány minden olyan eszközét rendelkezésre bocsássa, mely egészségük épségben tartásához, a betegségnek lehetőleg még annak kezdeti állapotában történő felismeréséhez és gyógyításához szükségesek; e feladatának elérése céljából megfelelően szakképzett orvosi személyzettel, kielégítő gyógyászati felszereléssel és a biztosítottak által könnyen elérhető szervezettel kell bírnia, ezek mellett azonban a népbetegségek, a járványos és az endémikus betegségek elleni küzdelemben is tevékenyen részt kell vennie.

2. Az orvosi szolgálat eredményes voltának egyik elengedhetetlen feltétele, hogy a teljesítmény maximumát a lehető legkevesebb költséggel érje el. Ezért működésében a gazdaságosság elvét kell szem előtt tartani. Ennek érdekében olyan diagnosztikai eljárások

kell alkalmazni, amelyekről a legbiztosabb eredmény várható, a gyógymódok közül pedig azokat, amelyek az aránylag legalacsonyabb költségekkel a legnagyobb eredményt biztosítják. Kerülni kell tehát a nélkülözhető, mértéktelen vagy felesleges gyógyszerrendelést.

3. Szükséges, hogy a biztosítóintézetek orvosi felelősségük fokához mérten részt vehessenek szolgálatuk megszervezésében, az intézetek pedig ügyeljenek orvosaik szakképzettségének fokozására azáltal is, hogy gazdasági helyzetük megjavítására lehetőséget adnak és – ha van mód rá – nyugdíjat is biztosítsanak részükre. E követelmények gyakorlati megvalósítása érdekében a konferencia felhívja az érdekelt kormányokat, mozdítsák elő az országaikban előállított gyógyszerek egymás között való kicserélését, létesítsenek az orvosi szolgálat racionalizálásának és gazdaságosságának kérdését tanulmányozó bizottságokat, amelyek a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal közreműködésével nemzetközi értekezlet tartását is kezdeményeznék, valamint gondoskodnának arról is, hogy a tanulmányok és közlemények nyilvánosságra kerüljenek.

G) *Rokkantsági biztosítás.*

A konferencia ajánlja:

1. Tekintessék rokkantnak az, akinek testi és szellemi képességei munkapiacra nem teszik lehetővé, hogy nemének, életkorának és képzettségének megfelelő foglalkozásban, vagy más foglalkozásra átképzés után a létfenntartásához szükséges keresetre szert tehessen.

2. A rokkantsági biztosítás terjesztessék ki bármely fizetett munkára való tartós alkalmatlanság esetére.

3. Ha a járadékos visszanyeri munkaképességét, a neki megfelelő munkában alkalmazás tekintetében részesüljön előnyben.

4. A tartós rokkantság esetére szóló biztosítás kapcsolódjék megszakitás nélkül a betegség és ideiglenes keresőképtelenség esetére szóló biztosításhoz.

5. A biztosítóintézet vonjon minden új biztosított foglalkozásának megkezdése után azonnal teljes orvosi vizsgálat alá.

6. A keresőképtelenség kifejlődésének és a betegség színlelésének megakadályozása céljából, valamint az állandó keresőképtelenség ellenőrzése végett mind a biztosítottakat, mind a járadékosokat bizonyos időközönként orvosi vizsgálat alá kell vonni.

7. A társadalombiztosítás keretében a rokkantnak más hivatásra átképzését is meg kell szervezni.

8. Mindaddig, amíg a más hivatásra átképzés lehetősége fennáll, a rokkantsági szolgáltatásokat csak ideiglenes jelleggel szabad megállapítani.

9. A szolgáltatásban részesülők legyenek kötelesek magukat sebészeti kezelésnek is alávetni, ha orvosi vélemény szerint a sebészeti kezeléstől gyógyulás várható.

10. A rokkantsági szolgáltatások nyújtásának megkezdését – túlzott igények elkerülése céljából – bizonyos várakozási időnek kell megelőznie.

11. A rokkantsági szolgáltatások összegét akként kell megállapítani, hogy azok a biztosított életkörülményeinek és eltartásra szoruló családtagjainak figyelembevételével legalább a létminimumot biztosítsák, de ne legyenek olyan magasak, hogy a munkára való kedvet megszüntessék olyan esetekben is, amikor gyógyulás lehetséges.

12. A munkaadók tartsanak fenn bizonyos munkaterületeket olyan egyének részére, akik megfelelő átképzés után újból munkát vállalhatnak.

H) *A munkaadók és az alkalmazottak részvétele a társadalombiztosítás ügyvitelében.*

A konferencia a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet állásfoglalását magáévá teszi és újból ajánlja, hogy a munkaadók, valamint az alkalmazottak érdekképviselői által kijelölendő személyek mint tanácskozó testületek vegyenek részt a szociális biztonság ügyvitelében.

I) *A katonai szolgálatra behívottak biztosításban szerzett jogainak fenntartása.*

A konferencia ajánlja, hogy a fegyveres erő mozgósítása esetében az állam gondoskodjék a biztosítottak szerzett jogainak megóvásáról.

J) *A szociális politika szerveinek együttműködése.*

A konferencia a szociális politika Állandó Amerikai Bizottságának figyelmébe ajánlja annak a kérdésnek tanulmányozását, hogy a szociális politika egyes szerveinek gyakorlati és hivatali együttműködésének melyek a legjobb módjai.

K) *A társadalombiztosítás pénzügyi szervezete.*

1. A biztosítás anyagi fedezetének rendszere nem kizárólag attól függ, hogy melyik biztosítási ágban alkalmazzák, hanem különböző egyéb körülményektől is, mint pl. az állam gazdasági helyzete, pénzének értékállósága, társadalombiztosításának fejlettségi foka stb.

2. Általában az öregségi, rokkantsági és haláleseti biztosításban a tőkegyűjtés rendszere, egyéni vagy átlagjárulékkal, a betegségi és anyasági biztosításban pedig a teherfelosztó rendszer ajánlatos. Mégis ajánlatos a szakértőkre bízni annak” megvizsgálását, hogy a fentebb említett helyi körülmények következtében nem szükséges-e az elméletileg alkalmazandó rendszer módosítása.

3. Annak ellenére, hogy a pénzügyi fedezeti rendszer kérdésében abszolút szabályokat megállapítani nem lehet, a 2. pontban ajánlott rendszereket több állam már alkalmazta (Csehszlovákia, Olaszország, Franciaország, Németország, Anglia), eltéréseknek tehát csak ott lehet helye, ahol azt a szakértők a helyi viszonyok következtében szükségesnek látják.

4. A választott megoldásnál irányadó szempontnak kell maradnia, hogy a biztosítás szolgáltatásainak nyújtása fennakadást ne szenvedjen és hogy a tartalékalapok az 1938 évi genfi szakértőbizottság által megállapított módon helyeztessenek el.

5. Bármilyen legyen a választott megoldási mód, annak olyannak kell lenni, hogy a biztosítás által nyújtott védelem mindenkor biztos maradjon.

6. A pénzügyi szervezet fennakadás nélkül történő működése érdekében olyan független biztosítástechnikai szerv létesítéséről kell gondoskodni, mely esetről-esetre annak a szükséghez képest történő változtatására tesz javaslatot.

L) *A biostatistikai adatgyűjtés egységesítése.*

1. Annak érdekében, hogy a nemzetközi biostatistikai adatok összehasonlíthatók legyenek, azoknak egységes alapokra fektetése szükséges.

2. Annak érdekében, hogy felhasználásra alkalmas megbetegedési statisztikai adatok álljanak rendelkezésre, időszakonként végzendő orvosi vizsgálatok ajánlatosak.

3. Szükséges, hogy az amerikai államok az orvosi kutatások, a fizikai vizsgálatok és a klinikai analízisek terén egységes rendszert kövessenek; ezért a diagnosztika elemeit – amennyire csak lehetséges – egységesíteni kell.

4. A halálokok nemzetközi jegyzékének példájára a kórformák, illetőleg azok okának jegyzékét is össze kellene állítani, mert ezek rendkívüli haszonnal lennének felhasználhatók.

5. Az előző pontban megjelölt cél elérése érdekében a szociális biztonság Amerikai Bizottsága' kezdje meg a már használt megjelölések felülvizsgálatát.

6. Annak érdekében, hogy a népességben tapasztalható jelenségekről teljes ismeretet nyerhessünk, szükséges, hogy a kormányok a törvényhozás útján legalább tíz évenként tartandó általános népszámlálást rendeltesse el.

M) *Az anyák, gyermekek és fiatalok védelme.*

A konferencia az anyák, a gyermekek és fiatalok védelme megszervezésének szükségességét a képviselt államok figyelmébe ajánlja. A megoldásnak az állam általános politikájával egybehangzóan az érdekeltek gazdasági, egészségügyi, társadalmi, igazságszolgáltatási és nevelési ügyeire kell kiterjednie. A védelmet a társadalombiztosítás keretében kellene megszervezni.

N) *A népgondozásnak a társadalombiztosítás mellé rendelése.*

A konferencia ajánlja, hogy azok az államok* amelyekben a szociális biztonság nem terjed ki az egész népességre, de népgondozási szervekkel rendelkeznek, rendeljék egymás mellé és egyesítsék azokat a társadalombiztosítási szervekkel, hogy ezáltal hatékonyságuk és gazdaságosságuk növekedjék.

Még megemlítjük, hogy a „szociális biztonság amerikai konferenciája” már első összejövetele alkalmával állandó jellegű szervezatként alakult meg és alapszabályát is megalkotta. Tagjai lehetnek a szociális közigazgatás központi és miniszteriális szervei, a szociális biztonság és a társadalombiztosítás céljaira rendelt intézetek és pénztárak, valamint az ezekben a kérdésekben érdekelt központi tanácsadó és szakszervek. Ügveinek irányítását egy állandó bizottság végzi, melynek tagjait a tagállamok kormányai nevezik ki. Az új szervezet szoros kapcsolatot tart fenn a Nemzetközi Munkaügyi Hivatallal.¹

Vígh Győző.

¹ *Revue internationale du Travail*, 1942 november.

IRÁNYÍTOTT GAZDASÁG ÉS HÁBORÚ UTÁNI ÚJJÁÉPÍTÉS

A magyar földművelésügyi átmenetgazdasági problémái

A „Darányi Ignác” Agrártudományos Társaság átmenetgazdasági szakértekezletén *Báranyos* Károly államtitkár a fenti címen figyelemreméltó előadást tartott, melynek néhány bennünket különösebben érdeklő részletét érdemesnek tartjuk rovatunkba iktatni.

A békére való átmenet tervszerű előkészítése - mondotta - a földművelésügyi igazgatás keretében nem csak folyik, de igen előrehaladott állapotban van. Problémánk itt is ugyanaz, mint a többi gazdasági ágban: elsősorban munkaalkalmakat teremteni a leálló hadiipar elbocsátott munkásainak és a visszatérő katonáknak. Az idevágó becslések szerint a háború befejeztével az országnak félmillió felszabaduló munkáskézről kell gondoskodnia s e munkásállománynak jelentékeny hányada a mezőgazdaságra esik.

A magyar mezőgazdaság átmenetgazdasági problémáit az előadó a következő három csoportra osztotta: 1. A termelés megfelelő átállítása és a belterjesség fokozása. 2. Az agrárértékesítés megszervezése. 3. Mezőgazdasági beruházási politika.

Az első kérdéscsoportot illetően kijelentette, hogy az 1894 évi mezőrendőri törvénynek az a rendelkezése, mely szerint földbirtokát a törvény korlátai közt mindenki szabadon és tetszése szerint használhatja, az utóbbi években nem volt s a jövőben sem lesz fenntartható. Szükség van egy bizonyos mérvű megkötöttségre, mivel nem tehetjük ki a gazdát a háború után jelentkező gazdasági verseny kedvezőtlen hatásának. Ha a termelőket magukra hagyjuk, ismét bekövetkeznének a 30-as évek elején átélt események, amikor is a mezőgazdasági nagy árletörés a gazdatársadalmat súlyos válságba juttatta. A jelenlegi korlátozásokat a háború után általában meg kell szüntetni, de a teljesen szabad gazdasági rendszerre már semmiképp sem térhetünk vissza. Irányított gazdálkodásra van szükség, mely az egyéni kezdeményezés lehetőségét ugyan épségben hagyja, de azt összhangba hozza az állam és a közösség érdekeivel. Az állam már eddig is sokféleképp érvényesítette befolyását a termelés és az értékesítés irányítására. E befolyásolás célja a termelés fejlesztése és termelvényeink külföldi versenyképességének növelése volt. Az irányítást azonban szociális szempontok is indokolják, mert a mezőgazdaságnak intenzívebb művelési ágakra való átállítása munkaalkalomszaporulatot jelent, ami a falusi népesség fokozottabb foglalkoztatását teszi lehetővé. Ebből a szempontból pl. célszerűnek látszik a gabonatermelést a sokkal nagyobb átlagokat elérő közép- és nagybirtokosokra bízni s a kisgazdákat a megélhetésüket is jobban biztosító egyéb művelési ágak kifejlesztésére ösztönözni. Amint a termelést, úgy az értékesítést is irányítani kell s a szabadforgalom elvét nem lehet továbbra is úgy alkalmazni, hogy az kizárólag a kereskedelem javát szolgálja. A teljes mérvű szabad verseny ugyanis az iparban munkanélküliséget eredményez, a gazdákat pedig tönkreteszi.

Az átmenetgazdasági feladatok magvát a beruházási tervek megfelelő előkészítése alkotja, mivel a legfőbb cél: nagyarányú közmunkapolitikával minél több munkaalalmat nyújtani. Az eddig kidolgozott tervek szerint az átmeneti időszak két-három éve alatt a mezőgazdasági igazgatás keretében az 1943 évi tavaszi árak alapul vételével kb. egy és egynegyed milliárd pengő értékű közmunka volna megvalósítható, függetlenül az egymilliárdos mezőgazdaságfejlesztési programmban szereplő munkatervektől. A tervbevetett munkálatok munkaerőszükséglete egy-egy évre mintegy 150.000 ember lenne, nem számítva bele a legelő- és rét javítási munkálatok munkásszükségletét.

A földművelésügyi minisztérium arra törekszik, hogy az átmenetgazdasági beruházási tervek végrehajtása adott időpontban mintegy gombnyomásra teljes mértékben megindulhasson s ezért annak előkészítése máris a legnagyobb gonddal folyik.

Ugyanezen az értekezleten *Szexben* János az átmenetgazdaság általános problémáit ismertette. Fejtegetései során több ízben érintette a gazdaság- és szociálpolitika határkérdéseit is, amelyekre vonatkozó fel fogása nagyjából a következőkben foglalható össze:

Hiába törekednénk háború után a szociális védelmet kiterjeszteni és a jólétet emelni, ha nincs meg hozzá a kellő gazdasági szervezet és termelőképesség, mely a fokozott igények kielégítését lehetővé tenné. A szociális feladatok megoldását tehát sürgősség tekintetében megelőzi a termelő gépezet újjáalakítása. A tervszerű sorrend megállapítása különös fontossággal bír a háború befejezését követő első időkben, mivel az erősebb hangsúlyhoz jutó szociális szempontokat egy rendkívül próbára tett gazdasági szervezet csökkent teljesítő képességével kell majd összhangba hozni.

A foglalkoztatottság biztosítása érdekében az államnak nagyarányú közmunka-programról kell gondoskodnia. Mivel e munkálatok költségeit ajánlatos lehetőleg adókból fedezni, hogy az infláció kiterjedésének lehetőleg gátat vessünk, az átmeneti idők beruházásainak finanszírozása ideiglenesen szintén a szociális szempontok háttérbeszorulását fogja eredményezni, lévén az adóztatásnak egyik főcélja éppen a fogyasztás korlátozása, illetve az áruhiány kapcsán jelentkező fölös vásárlóerő lekötése.

A békegazdálkodásra Való átmenet időszakának elsőrendű feladata a háborúban kimerült vagy elhasznált termelő gépezet talpraállítása lesz, ami nyilván nehezen lesz összeegyeztethető a háborús áldozatoktól és nélkülözéstől gyorsan szabadulni vágyó tömegek anyagi igényeivel. Az ellentétek kiegyensúlyozásának elkerülése végett tehát az átmeneti időben s ügyelni kell arra, hogy a társadalom mindenki számára tisztességes megélhetést és megfelelő munkabért biztosítson. A munkához való jog a modern gazdaságszervezetben nem tartozik a megvalósíthatatlan célkitűzések közé. Állami és magánjellegű megbízások kiadásával a munkanélküliséget meg lehet szüntetni. A közületek gazdaságpolitikájának vezetői válság idején feltétlenül megtehetik azokat az intézkedéseket, melyekkel munkaalkalmak teremthetők, mivel ma már alig kétséges, hogy a gazdasági élet közösségi szempontú irányításra szorul.

Ami a munkanélküliség leküzdésének gyakorlati eszközeit illeti, így elsősorban jöhet tekintetbe az utánpótlás irányítása és a munkások átképzése, amivel az egyes foglalkozási ágakban jelentkező eltulodásokat lehet kiküszöbölni. Kívánatos másfelől, hogy a hadseregéből és a hadiiparból fokozatosan és olyan mértékben történjen az elbocsátás, amilyen mértékben az elhelyezkedés lehetősége a visszatérőknek biztosítva van. Mert hiába intézkednek jogszabályaink arról, hogy a hadbavonult munkahelyére vissza kell venni, mikor a munkaadó már mást vett fel a helyébe vagy kényszerítő körülmények folytán üzemét megváltoztatta, sőt talán be is szüntette.

A háborúutáni társadalompolitika egyik legjelentősebb feladata a visszamaradt lakásépítkezések újbóli megindítása lesz. A lakásépítkezés azonban kellőképp csak közületi támogatással oldható meg. Az alsóbb rétegek céljaira szolgáló lakásépítkezésekben a magántőke jövedelmező befektetést nem lát s ezért céltudatos közületi politikával kell törekedni minél több olcsó munkáslakás ter-

melésére. Ennek nemcsak az ipari munkásság, hanem a mezőgazdasági dolgozó rétegek szempontjából is roppant jelentősége lenne, mivel a gazdasági cselédség, az agrár-munkásság és a falusi szegénység lakásviszonyai igen sok kívánni valót hagynak maguk után.

Súlyos probléma ezenkívül az iparban elhelyezkedett mezőgazdasági munkavállalóknak az őstermeléshez való visszavezetése. A mezőgazdasági munka a mai viszonyok mellett az iparinál jóval megerőltetőbb, hosszabb ideig tart és kevésbé jövedelmező. Magasabb díjazásával és fejlettebb szociális védelmével az ipari munka éppúgy, mint a városi élet erős vonzóerőt gyakorol a falutól megszabadult munkásra. Hogy oda könnyen visszavihető legyen, ahhoz a mezőgazdasági munkásvédelem kiépítése, a mezőgazdasági munka megkönnyítése és a falusi élet sivárságának megszüntetése kellene.

Az átmeneti gazdálkodás munkáspolitikája

A különböző gyakorlati beállítottságú megnyilatkozások mellett feltétlen érdeklődésre tarthat számot, hogy a cimben megjelölt kérdés felől mint vélekedik az elmélet embere. *Navratil* Akos, a közgazdaságtan professzora, egy tanulmányában, mely a háborúutáni átmeneti idő gazdasági politikájáról szól, a munkáskérdéssel kapcsolatban a következő álláspontnak ad kifejezést:

A munkáskérdés az átmeneti idő gazdaságpolitikájának egyik legfontosabb és nem könnyen megoldható kérdése. A tőke tehetetlen munka nélkül; de a munka sem képes tőke nélkül érvényesülni. Mivel pedig a háborúban tőke nagy mértékben pusztult el s ezt a tőkét egyszerre pótolni nem lehet, a háborúutáni idő gazdaságpolitikája kénytelen megkísérelni, hogy a gazdasági életnek azt az egyensúlyát, melyet a háború a munka és a tőke viszonya tekintetében is megbontott, ne csak a tőke, de a munka oldaláról is helyreállítsa. Az átmenetgazdálkodásnak tehát nem csupán azzal a feladattal kell megküzdenie, hogy az elpusztult tőkét egyáltalán szaporítsa, hanem azzal is, hogy az újra éledni kezdő

¹ Az előadásoknak lekötőleg rendelkezésünkre bocsátott szövegéből.

gazdasági életet mentesítse attól a veszedelmessé válható nyomástól, melyet a foglalkozást egykönnyen nem találó munka fejthet ki rá.

Az olyan gazdaságpolitika, mely elsősorban a társadalom anyagi jószágkészletének, tehát a közgazdaság tőkeerejének szaporítását kénytelen céljává kitűzni, nehezen egyeztethető össze a munkásvédelmi szempontnak erőteljesebb figyelembevételével. A munkásvédelem ugyanis mindig áldozatot jelent nemcsak az egyes termelő, hanem az egész társadalom részéről is, mert a termelés költségét jelentősen növeli és ezzel a tőke szaporítását is megnehezíti. Amit az árpolitikai korlátozásokon túlmenően az állam a munkásságnak abban az időben nyújthat, az pusztán azoknak a munkásjelölti intézményeknek a fenntartása, melyek már a háború előtt is léteztek. Ujabb ilyen intézmények létesítésére gondolni az átmeneti idő alatt kevésbé lehet. Ez tőkét vonna el a fogyasztási és termelőjavak sürgősebb előállításától, ami pedig a munkásságnak is elsőrendű érdeke. A gazdasági élet talpraállítása higgadt mérsékletet és több-kevesebb lemondást kíván az ország lakossága részéről s minden társadalmi rétegnek, bármely termelőtényezőt képviseljen is, tisztában kell lennie azzal, hogy még egy megnyert háború után sem köszönhet azonnal tőkeletes gazdasági jólét az országra.

Nagyrészt a kapitalista termelőrend (e fogalom alatt a nagymennyiségű tőkére alapozott termelést értve, tekintet nélkül arra, hogy a tőke magán- vagy köztulajdonban van-e) érdeme, hogy a munka – a gazdasági élet fejlődésével párhuzamosan tőkeletesedve – az idők folyamán mindig jobban és jobban jutalmazódhatott és hogy ennek megfelelően a munkásság életszínvonalra a múlt század eleje óta jelentős mértékben emelkedett. Ez a tőkés termelőrend hosszú, nagy háború után a tőkehiány következtében kínos helyzetbe kerül. A munka csak saját magán segít, ha igényeit az átmeneti időben kissé lefokozza, hogy gyorsabban növekedhessek a tőke, melyre a munka nagyon is rá van szorítva, hogy érvényesülhessen.

Ez a tudomány álláspontja. Tegyük hozzá: a klasszikus közgazdaságtan, melynek korrekatívumait éppen most keresi a világ.

T. B.

¹ *Közgazdasági Szemle*, 1943 november-december

MUNKAERŐGAZDÁLKODÁS ÉS SZAKKÉPZÉS

Demagógia-e a teljes foglalkoztatottság követelése?

A társadalom és gazdasági élet háborúutáni újjárendezésének problémakörében mint ismeretes, központi helyet foglal el a teljes foglalkoztatottság biztosításának gondolata. Hirdetői szerint a haszonelvre épült kapitalizmus természetéhez tartozik, hogy a piacra termelt áru elhelyezésének változó lehetősége periodikusan visszatérő válságot és munkanélküliséget idéz elő, aminek ellenszere csakis a termelésnek szükségletkielégítési alapon történő irányítása lehet. A gazdasági életnek békeidőkben is fennmaradó állami ellenőrzése magától értetődőleg nem kis mértékben nyugtalanítja közgazdaság liberális elméletének híveit és érdekeltjeit s ezért hasznosnak tartjuk, ha kifogásaikkal megismerkedünk.

W. Röpke, a korunk társadalmi válságát tárgyaló legutóbbi könyve révén nálunk is feltűnést keltett svájci közgazdász, nemrégiben egy egész cikksorozatban foglalkozott a teljes foglalkoztatottságnak széles körökben jelszavá lett kérdésével s inkább agitatív, mint elemző fejtegetései során arra a végeredményre jutott, hogy e követelés nem egyéb pusztán demagógiánál. Ervelése a következőkben összegezzük:

A probléma, amilyen népszerű, olyan bonyolult, és sokágú vonatkozásánál fogva a legkevésbé sem alkalmas arra, hogy nyilvános megvitatásával a tömegek

számára lehetővé tegyük a tárgyilagos megértést. Nevezetesen igen nehéz áttekinteni mindazok t a tényezőket, melyek a munkamegosztás mai fejlett formája mellett a termelés folyamatára befolyást gyakorolnak. E tényezők sokfélék s legnagyobb részét kiszámíthatatlanok: találmányok, természetáldozások, változó fogyasztás, vándorlás, népszaporodás vagy kihalás, háborúk és forradalmak, jó vagy rossz kormányzat, elavult vagy jó törvények, változó adóterhek és állami kiadások, optimizmus és pesszimizmus, bizalom vagy bizalmatlanság, a pénzáramlás módosulásai mind olyan tényezők, melyek állandóan újabb alkalmazkodást követelnek, hogy az egyensúlyi helyzet megtartható legyen. Ez alkalmazkodás hosszabb-rövidebb időt vesz igénybe, amely alatt a termelőerők egy része meddőségre van ítélve. Alkalmazkodásra bármilyen gazdasági rendszer mellett szükség van. A piaczgazdálkodás és a kollektivistikus gazdaság közt e tekintetben csak az a különbség, hogy az alkalmazkodás az előbbiben önként, az utóbbiban pedig kényszer hatása alatt következik be. Eltekintve attól, hogy a parancsszóra történő alkalmazkodás nem is lehet tőkeletes, a módszer maga az emberekkel és javakkal való rendelkezésnek olyan uralmi formáját vonja maga után, mely az államot előbb-utóbb elviselhetetlen teherre tenné az egyén számára.

A kényszerű alkalmazkodás hívei szívesen operálnak a gazdasági folyamatok olyan elvont mennyiségeivel, mint pl. összvásárlóerő, össztermelés, összmeztakarítás

összbefektetés stb., melyek könnyen önthetők matematikai formulákba, melyek viszont távolról sem fejezik ki a gazdasági életnek minőségi és strukturális problémáit, mint amilyenek például a termelés gazdaságosságára kihatással bíró versenyviszonyok (üzemek, melyek szükségtelen dolgot drágán vagy rossz helyen termelnek; túl alacsony vagy túl magas bérek; foglalkozások, melyek túl zsúfoltak vagy elnéptelenedtek; nehézségekkel küzdő kulcsiparok; monopolisztikus helyzetű termelési ágak eltmódése, melyek bénítólag hatnak a gazdasági élet legfontosabb pontjain; a nemzetközi kereskedelem akadályozása stb.). A hibák kiküszöbölésének egyéni alkalmazkodást kívánó eseteiben a foglalkoztatás általános szintjének fenntartását célzó generális intézkedések, melyek rendszeren pénzügyi oldalról kísérik meg a bajt legyűrni, nem vezethetnek eredményre, mivel a vásárlóerő fokozásával csak az infláció útját egyengetik anélkül, hogy a megbillent egyensúlyt helyreállítanák. Nem megoldást, csak a nehézségek megkerülését jelenti ugyancsak, ha a munkapiacra jelentkező eltolódásokat külső beavatkozással próbálják gyors lebonyolódáshoz segíteni. Munkaszerző akcióknak legfeljebb akkor van helyük, ha a munkanélküliséget nem a jó és rossz konjunktúrájú termelési ágak kiegyensúlyozódásának spontán folyamata, hanem valamilyen gazdasági van egyéb *vis major* okozta. A munkanélkülivé vált munkás természetesen számat tarthat « társadalom támogatására, de nem szabad őt befolyásolni abban, hogy arról a helyről, ahol feleslegessé vált, maga találja meg az utat oda, ahol szükség van rá. Röpke szerint a teljes foglalkoztatottságnak az államhatalom közben jöttével való biztosítása szinte olyan kommunista ideál, mintha például azt követelnék, hogy a teljes tápláltságról vagy a teljes ruházódásról is hatósági eszközökkel gondoskodjanak. Abszurd ez a követelés azért is, mert bizonyos mennyiségű munkanélküli tartalékerőre mindenkor szükség van, hogy a gazdasági élet megtarthassa rugalmasságát. Ha a termelő gépezet már minden munkaerőt felszívott, akkor tulajdonképpen már túlfoglalkoztatottságról beszélhetünk, ami gazdasági szempontból patológikus állapot. Egyébként pedig a munkapiacra lévő munkáskézinlát nem jelent olyan egynemű tartalékot, melynek minden részéből egyformán lehet meríteni. A munkapiac kínálata foglalkozáscik szerint tagolt elemekből tevődik össze s a különböző foglalkozási ágakhoz tartozók egymással nehezen helyettesíthetők.

Azok, akik a gazdasági élet tetszőleges irányítását lehetségesnek tartják, megfelelnek arról, hogy a gazdaság élő, emberi valóság, s valamilyen mechanisztikus technokrácia elvont képletei kedvéért hajlandók elnyomni az egyéniséget. Ez a gondolkodásmód vezet az olyan szervezési gyakorlathoz, mely a fogyasztást „irányítja”, a munkaerőt „beveti”, a vásárlóerőt „lefőlözi” s az összjövedelmet központilag megszabott „volumenekkel” adagolja. Az így megvalósított gazdasági kollektivizmussal karöltve jelentkeznek azután nemcsak a politikai despotizmus, hanem a nemzetközi kapcsolatoknak legteljesebb szétzilálása, a rideg autarkia bevezetése, a rablógazdaság, elszegényedés, anarchia és infláció is. Azzal pedig, hogy az egyéni szabadságjogokat a végsőig megnyirbálja, a kollektivistá állam semmiképp sem jut közelebb céljához, mivel a gazdasági életnek olyan törvényei vannak, melyeket legjobb igyekezete mellett sem játszhat ki. Legfeljebb megtilthatja, hogy beszéljenek rólok.

Teljes foglalkoztatottságot direkt módszerekkel kieroszakolni nem lehet. Ellenben számtalan közvetett módja van annak, hogy az alkalmazkodás és egyensúly érdekében ható gazdaságpolitikával jó foglalkoztatottságot biztosítsunk. Az ilyen politika amellett, hogy az alkalmazkodás és az egyensúlyzavarok áldozatairól gondoskodik, tiszteletben tartja a gazdasági folyamatok automatizmusát s csak a kritikus pillanatokban avatkozik be, hogy a nagyobb válságokat megelőzze. Az elérendő cél pedig az lenne, hogy eltömegesedett, elproletarizálódott és túl centralizált társadalmunkat az egyéni tulajdon és önállótépeség minél szélesebb körökre való kiterjesztése révén ellenállóbbá tegyünk a gazdasági élet zökkenőivel szemben. Furcsa iróniaként hat, hogy a szociális biztonsnak a Beveridge-terv által nyújtott példája is olyan pénzügypolitikát tesz szükségessé, melynek egyenes következménye lesz a még meglévő középrétegeknek a lecsúsztatása oda, ahol proletár mivoltában mindenki az állam gyámolító gondoskodására bizza magát s az egyéniség és család értéke elhalványul a kollektívum tömegsúlya előtt. A társadalom ma az elproletarizálódás bajától szenved s a Beveridge-terv ennek csupán tüneti kezelését tudná nyújtani. A segély ugyanis nem pótolhatja azt az anyagi függetlenséget, melyet a tulajdon és egyéni felelősség alapján álló gazdasági rendben az ember önmagának és családjának kiküzdhet.

J. B.

¹ *Neue Zürcher Zeitung*, 1943 augusztus 10., 11. és 12.

ÁLTALÁNOS SZOCIÁLPOLITIKA ÉS TÁRSADALOMSZERVEZÉS

Magyar munkaadói felfogás
a szociális távolságok áthidalására

„Karácsonyi gondolatok” címen *Knob* Sándor, a GYOSZ vezérigazgatója, az egyik gazdasági szaklapban többek közt arról elmélkedett, milyen lesz a tömegek várható magatartása a háborút követő korszakban. Elismeri, hogy az áldozatoknak és szenvedéseknek az a mértéke, amit a tömegeknek a most folyó küzdelemben vállalniuk kellett s ami nem egy helyen emberfelettivé vált, újfajta jogokra jogosít. E tételt szerinte nehéz vitássá tenni még akkor is, ha arra gondol az ember, hogy a tömegeknek a különféle politikai rendszerekben megnövekedett befolyása nem tudta az emberiség felől a mostani katasztrófát elhárítani, ami annyit jelent, hogy ezért a katasztrófaért ők is felelősek. Ettől eltekintve azonban kérdés gyakorlati magva abban rejlik, hogy új igények kielégítésére mi áll rendelkezésre s ennélfogva mit lehet felajánlani. Természetesen: jobb, különb életfeltételeket. Ha közbe nem jön a háború, e téren már nyilván jóval messzebb lennének. Így azonban sok mindent előlről kell kezdeni s ehhez nem fog hiányozni a segítés jószándéka és készsége a tőke oldalán sem. A Beveridge-terv nagyobb létbiztonsnágot jelentő gondolatát sem lehet elvben elutasítani, ha terheit mint termelési költségtenyezőt minden ország egyformán

vállalni tudja s kiküszöbölődik belőle az a képtelen el-
képzelés, mely mindenkit egyforma mértékkel mér.

De mindezekon túl, írja a szerző, kell még történnie valaminek, hogy át lehessen hidalni azt a távolságot, ami ezeket a tömegeket és a személytelenné vált ipari tőkét már régóta elválasztja egymástól. Ez a valami alig lehet más, mint a tömegeket jelentő emberrel való törődésnek újszerű fajtája, amely nem éri be azzal, hogy figyeli és számontartja képességeit, teljesítményét, egész magatartását, de csak az üzemen, hanem ami ki fogja terjeszteni ezt az érdeklődést egy-egy emberi életnek az üzemen kívül eltöltött részére is s kellő hányadot akar neki juttatni az élet szépségeiből és örömeiből. Ez a törődés - tízezrekről, százezrekről, milliokról lévén szó - szervezetében és módszerében alig lehet más, mint gépies, mechanizált és üzemszerű, de nem lehet és bizonyonnyal nem lesz az szándékaiban és szellemében, amelyeket lélekeknek kell betöltenie.¹

A nagyipar érdekeinek hivatott szószólója részéről a fenti állásfoglalást megnyugtatónak kell tartanunk, bár az alig lépi túl a filantróp általánosságok körét. A részletektől való tartózkodást azonban nyilván az eszmefuttatás ünnepi alkalomszerűségének kell tulajdonítanunk.

¹ *Új Világ*, 1943 december 16.

Mégis legyen szabad e karácsonyi gondolatokhoz két tárgyi megjegyzést fűznünk. A tőke és a „tömeg” közt tapasztalható távolság áthidalása érdekében a munkással való törődésnek nem csupán az üzemen kívüli része szorulna megszervezésre, mivel az üzemen belül is akadna még egy-két tennivaló. Ami pedig a tömegek életszintjének emelését szolgáló külső eszközöket illeti, - ha ugyan az élet szépségeiben és örömeiben való részletetés alatt szerzőnk ezt érti, - ezeknek jellemzésére a „gépies és mechanizált” helyett alkalmasabbnak tartanok az „intézményes” megjelölést, utalva ezzel arra, hogy a jövedelemeloszlásra kiható vonatkozásainál fogva e kérdés rendezésének elsősorban kötelező érvényű szabályokon kell nyugodnia. Nemcsak azért, mert a tőke és a munka viszonyának kialakításába a társadalom egészének is beleszólási joga van, hanem mivel a rendezés egyöntetűsége maguknak a munkaadóknak is érdekében áll.

T. B.

Mit vár a munkásság az „új világtól”?

Erre a kérdésre a magyar munkásság eddig még nem adott egyértelmű és határozott feleletet, pedig a szociális téren megvalósításra váró reformok részletes körülírása éppoly szükséges lehet, mint amennyire elengedhetetlen, hogy pontos tervekkel rendelkezünk a gazdasági életnek normális mederbe terelésére, sőt újjászervezésére nézve. Az okokat, melyek a holnap teendőinek gondos mérlegelését és nyílt megfogalmazását mindmáig hátráltatták, jól ismerjük. Eltekintve attól, hogy a hazai fejlődés irányát valóban annak a küzdelemnek a kimenetele lesz hivatott megszabni, melynek esélyei felől senki bizonyosat nem tudhatott, a munkásság azonfőül önmagával is éles „világnézeti” és szervezeti harcokba bonyolódott, ami figyelmét és erejét túl igénybe vette ahhoz, hogysem komoly előkészületeket tudott volna tenni szociális jogunk továbbfejlesztésére. A helyzet az, hogy messzetelektől és részben bátran újító programokat ugyan csináltak a számára, de ő maga még alig nyilatkozott még s főleg nem látjuk nyomait egy átfogó, kiterjedt s a realitások talaján mozgó reformtervezetnek, melyet nemcsak tömegereje, de szellemi felkészültsége jogán is képes lesz elfogadtatni az ország közvéleményével.

Epp ezért fokozott érdeklődésre tarthat számot Peyer Károlynak „A szakszervezetek jövő feladatai” címen írt fejtegetését, ahol mintegy körvonalait adja az általa képviselt munkásság részéről legfontosabbnak tekintett reformoknak.

Nem üres frázis az, írja, hogy új világ van keletkezésben. Ez a gondolat ma már általánosan elfogadott, azonban mindenki ügyel arra, hogy el ne árulja t mit ért az új világon. A szakszervezetek nem csinálnak titkot törekvéseikből s bejelentik, hogy mindenekelőtt a gazdasági életnek a közérdek szempontjai szerint való irányítását kívánják. A termelés irányításában nem lehet szerintük döntő szempont, hogy valamely vállalkozás mennyit jövedelmez. Nem lehet gyárakat és üzemeket halálra ítélni vagy szükségtelenül életre kelteni pusztán a haszonlehetőség mérlegelése alapján. Az iparpolitika csak arra tekinthet, hogy valamely vállalat mennyire szükséges vagy nem a közösség számára. Emellett meg kell akadályozni a termelt javakkal való üze kedést, ügyelve arra, hogy azok a legrövidebb úton, a legkisebb költséggel kerüljenek a fogyasztóhoz. Mindezeknek a dolgoknak az intézésébe pedig szakszervezeteik és érdekképviseleteik útján természetesen a dolgozó tömegeknek is beleszólást kell engedni.

A munkajog az elszigetelt munkás magános jogából megállapíthatólag egyre inkább a közösség jogává lép elő, ami azt jelenti, hogy a tőke jogát már a mai jogrendszerben sem tartják teljesen korlátlanak. A jövő fejlődése a munka jogrendszerének még erőteljesebb kialakítása felé vezet. Viszont az írott jog önmagában nem elegendő s valódi értéke azon fordul meg, hogy kialakításában, valamint megtartásában az érdekeltek milyen mértékben vesznek részt. Mivel pedig ez a dolgozó tömegek szerveztségének erejétől függ, könnyű

belátni, hogy a munkajog fejlődésének és érvényesülésének társadalmi alapja a szabad szakszervezet.

Hangsúlyozza a szerző, hogy az autonóm szakszervezetek közjogi jelentőségét a nemzetközi fejlődés is igazolja. Példának hozza fel, hogy a mindenki által értékelt Nemzetközi Munkaügyi Szervezet tevékenységében a munkásosztály szintén szakszervezetein keresztül vesz részt. Másfelől a kollektív szerződések rendszere sem nyugodhat máson, mint a szabad szakszervezetek szilárd alapzatán. A szociális védelemnek tehát minden problémája összefügg a befolyásnak azzal a fokával, amelyet a szakszervezetek a jogalkotásnak különböző formáira gyakorolnak.¹

Összegezve a fentieket: az új világ egyik sarokköve a munkásság érdekeit a közélet minden vonalán érvényesíteni tudó szakszervezeti autonómia lesz.

T. B.

Angol munkaadók az ipar feladatairól

Azzal a szándékkal, hogy a háborúutáni újjáépítés feladatainak tisztázásához a maga részéről hozzájáruljon, az angol munkaadóknak egy 120 főből álló csoportja tanulmányt tett közzé arról a kérdésről, hogy milyen helyet kell majd elfoglalnia az iparnak a jövő társadalmában.

A tanulmány kiemeli, hogy az ipar a nemzeti jólétnek legfontosabb tényezője s mint ilyen háromirányú felelősséget visel: a fogyasztókkal, az alkalmazottjaival és a tőkét szolgáltató közönséggel szemben. Az iparnak minden vonatkozásban a közösség szolgálatára kell törekednie s a tanulmányt kiadó munkaadók ennek a tételnek az alapján próbálják meghatározni egyrészt az ipar szociális kötelességeit, másrészt jövőnd szervezetének főbb alapelveit.

A munkaadók mindenekelőtt elismerik a szakszervezetek rendkívüli jelentőségét és kívánatosnak tartják, hogy azok tekintélye munkások szemében is minél nagyobb legyen. Mellette vannak a szervezetek és a vállalati vezetők kapcsolata minél szorosabbra fonásának is, hogy a közösséggel szemben viselt közös felelősségük tudatában együtt vizsgálják meg szakmájuk esetenként felmerülő problémáit. Meg vannak győződve afelől, hogy a munkásságnak beavatása az üzem vezetésének kérdéseibe csak előnyökkel jár s ezért javasolják az üzemi választmányok és termelési bizottságok (ez utóbbiak szintén paritásos üzemi alakulatok) rendszerének kiterjesztését, természetesen azon feltétel alatt, hogy ezek továbbra is megtartják tanácsadó jellegüket.

A tanulmány szerint az iparnak vállalnia kell alkalmazottjaival szemben a következő kívánalmak tiszteletben tartását:

a) A szakmába belépő minden kezdő előtt nyitva kell tartani az utat, hogy képességeinek és energiájának megfelelően mindig magasabb munkakörbe juthasson.

b) A munkaadóknak maguknak kell törekedniük arra, hogy becsületos munkát nyújtó alkalmazottaiknak tisztességes megélhetést biztosító alapszabott fizessenek, amihez a teljesítmény szerint megszabott pótlékok és, ha lehet, bizonyos haszonrészesevés járulhatnak.

c) Gondoskodni kell arról, hogy munkanélküliség esetén a munkás megfelelő összegű segílyt kapjon, a közületek pedig beruházásaikkal enyhítsék a válságot, átvállalva egyúttal annak a kockázatnak egy részét, amit az ipar számára a nem-gazdaságos befektetések jelentenek.

d) A betegség és rokkantság esetén járó szolgáltatások olyan mérvűek legyenek, hogy a segílyezett ne legyen kénytelen nélkülözni.

e) Minden szakmába be kell vezetni a fizetett szabadság intézményét.

f) A munkaidőt megegyezéssel és szerszerű keretek közé kell szorítani.

g) Iskoláik befejezéséig minden gyermek után családi segíly lennie fizetendő.

h) Az állami öregségi járadék mellé be kell vezetni a nyugdíjintézmények magánhálózatát, hogy öregségére így minden munkavállaló el legyen látva.

¹ Népszava, 1943 december 19.

i) Az ipar tekintse kötelességének, hogy megfelelő lakásviszonyokat teremtsen.

j) Az általános iskolakötelezettség korhatárát fel kell emelni a 16. évig, amelyen túl a 18. évig minden fiatalok köteles lenne póttanfolyamokat látogatni. Az iparnak különös gondot kellene fordítani a szakoktatás tantervének tökéletesítésére.

Az ipar kötelességeinek fenti „kódexe” mellett a tanulmány a következő elvek szerint látna megvalósíthatónak a termelés tökéletesebb megszervezését:

A haladásnak fontos előfeltétele, hogy az egyes üzemek, szakmák közötti kapcsolatok, valamint az ipar egészének a kormányzathoz való viszonya szerves formát nyerjenek. E célból az egyes iparágakat szektorokra kellene osztani, minden ilyen csoport számára egy külön egyesületet hozva létre. Az egészségnek az összefoglalását adná egy központi ipari tanács. Ez utóbbinak feladatai közé tartozna, többek között, kapcsolatot tartani fenn a Szakszervezetek tanácsával, hogy kölcsönös szempontjait jobban kifejezésre juttathassák, másrészt az angol ipar képviselőjeként előmozdítani gazdasági téren e nemzetközi együttműködést és kiszélesíteni a világherkerekedelmi kapcsolatokat. A tanulmány különben az egybeült szociális normális érdekképviseleti funkciókat kívánja az angol viszonylatban újszerű szervezetre bízni, megemlítve, hogy eredményt alighanem csak úgy lehetne várni tőle, ha a kényszerterápiát elvének alapján jönne létre és felruháznák a kötelező határozatok hozásának jogaival.¹

Angol miniszter nyilatkozata a Beveridge-tervről

Herbert Morrison az angol kormány belügyminisztere s egyben a munkáspárt egyik vezetője, ezért a Beveridge-terv jövő sorsát illetően aligha mondhatjuk

közömbösnek, hogy mit tart felőle ez a befolyásos politikus. Egy nemrégiben tett nyilatkozatából az tűnik ki, hogy a terv megvalósításához fűzött reményéseket túlzottaknak tekinti s szükségét érzi olyan szempontokra hívni fel a figyelmet, melyekkel némileg leühtheti a szokatlanul lelkes közvéleményt. Bejelentette, hogy néhány hónapon belül a kormány egy új tervezetet fog kiadni, mely ugyan a Beveridge által megjelölt irányvonalakat követi, javasolt megoldásait azonban nem veszi át „szőröstül-bőröstül”, mivel alaposabb vizsgálat után azok közül többet megvalósíthatatlannak, sőt célszerűtlennek talált.

A miniszter ama vélekedésének adott kifejezést, hogy a szociális biztonság terve önmagában nem vezet el az óhajtott célhoz. Mentőmunkának és elsősegélynek ugyanis nem lehet akkora jelentősége, mint annak a feladatnak, hogy a közösség minden tagja számára a lehető legjobb megélhetést biztosítsuk. Megfelelően magas nemzeti jövedelem nélkül a legjobb szociális biztonsági rendszer is csödöt mondana. Ha nem termelünk eleget, nincs miből juttatni. Arra van tehát szükség, hogy a termelő munkában béke idején is mindenki oly intenzíven és állandóan vehessen részt, mint ahogy azt most a háborúban tesszük. Egy észszerűen megszervezett társadalomban mindenkinek a munkájára szükség van és foglalkoztatni is kell mindenkit, aki dolgozni akar. Hogy ezt megvalósíthassuk, természetesen a gondolkozásunkat is meg kell reformálnunk és sok régi előítéletünknek búcsút kell mondani. Az említett célkitűzés annyira életbevágó, hogy valóraváltásának semilyen politikai vagy magánérdek nem állhat útjába. Gazdasági problémáinknak ezért csak egyetlen megoldása van: egyénnek és közösségnek egyformán hasznóhajtó munkához juttatni mindenkit.¹

¹ Revue Internationale du Travail, 1943 február.

¹ News Chronicle, 1943 november 13.

TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS

Az Országos Társadalombiztosító Intézet munkája 1942-ben

Legnagyobb szociálpolitikai intézményünk, az OTI 1943 november 14-én tartotta immár harmadik háborús-évi közgyűlését. A közgyűlésen bemutatott 1942 évi jelentés adatai a társadalombiztosításba bevont munkaadók és alkalmazottak tömegeinek megoszlásában, a járulékok és szolgáltatások összegszerűségében, az intézet ügyviteli feladataiban mind olyan jelenségekre engednek következtetni, amelyek egyfelől a háborús gazdálkodásnak a társadalombiztosításban is érezhető hatásait, másfelől a szociális biztosításnak a háborús viszonyok közepette még fokozottabb jelentőségét igazolják.

Az intézet 1942 március 1-től már a visszafoglalt délvidei területek társadalombiztosítását is a hazai jog alkalmazásával látja el, az évi jelentés tehát a magyar impériumhoz tartozó egész terület társadalombiztosítási viszonyairól egységes adatfeldolgozásban számol be.

Tudvalévő, hogy az OTI a betegségi, az öregségi, rokkantsági, özvegyeségi és árvasági biztosítást a testi munkásokra vonatkozóan, a baleseti és bányanyugdíjbiztosítást pedig valamennyi munkással és egyéb alkalmazottal kapcsolatban az egész országra kiterjedő hatáskörrel látja el. Hatáskör be tartozik továbbá - Budapest és környéke kivételével - az értelmiségi alkalmazottak betegségi biztosítása, öregségi biztosításuk tekintetében pedig az ország többi területén a helyi szervek tennivalókat látja el. Az OTI feladata egyelőre a visszacsatolt felvidéki és kárpátaljai területeken a mezőgazdasági munkások betegségi biztosítása is.

Az intézet 1942 évi működését az évi jelentés a most felsorolt biztosítási ágak szerint csoportosítva ismerteti.

A betegségi biztosításban az alkalmazottak létszáma az általános (ipari, kereskedelmi és szabadfoglalkozású

üzemek) üzletágban 1069.737 volt, amely létszám 10-2%-kal magasabb az előző évinél, az 1933 évi létszámnak pedig több mint kétszerese. A háztartási üzletágban 3,7%-os volt az emelkedés, míg a mezőgazdasági munkások létszáma az előző évihez képest 8,7%-kal csökkent. A háztartási alkalmazottak létszámának emelkedését azonban a visszafoglalt délvidei területeknek a társadalombiztosításba való bekapcsolása idézte elő, e nélkül a háztartási üzletágban is kisebb csökkenés mutatkozik. Nem tévedünk, ha ezt a jelenséget egyrészt a hadi ipar fokozottabb munkaerőszükségletével, másrészt a háztartások teherbírásának csökkenésével magyarázzuk.

Az általános üzletágban a biztosítottak létszámának 41,5 %-a a budapesti kerületi pénztár, 58,5%-a pedig a vidéki kerületi és a vállalati pénztárak kötelékébe tartozott. A múlt évihez viszonyítva legnagyobb (18*3%) emelkedést a vidéki kerületi pénztáraknál, a legkisebbet (1,1%) a budapesti kerületi pénztárnál mutat ki a jelentés, ami a vidéki iparcsodás fejlődését jelzi.

Az átlagléttség nemek szerinti megoszlása a vidéken kedvezőbb, mint a budapesti kerületi pénztárnál. Amott 76,5%-a férfiak, 23,5% a nők, emitt 66,7%-a férfiak, 33,3% a nők aránya.

A háborús munkapiaci viszonyok tükröződnek az 1939-1942 évi taglétszámmegoszlás adataiban:

Év	Az országos évi átlagos taglétszámból		A budapesti kerületi pénztár átlagos évi taglétszámából	
	férfi%	nő%	férfi%	nő%
1939	74·66	25·34	72·15	27·85
1940	72·09	27·91	68·62	31·38
1941	72·09	27·91	67·57	32·43
1942	72·40	27·60	66·70	33·30

Szembetűnő, hogy a női biztosítottak száma a háború alatt megnövekedett s ez a szociális szempontokból nem kedvező tünet a budapesti kerületi pénztárnál még erősebben jelentkezik úgy, hogy az 1942 évben a női biztosítottak száma kerekén egyharmada az évi átlagos létszámnak.

A betegségi biztosítás járulékelőírása az általános üzletágon az 1942 évben 121,735.667 P volt, amely összeg 42.2 %-kal haladja meg az 1941 évi előírást. A háztartási üzletágon az emelkedés 5.8%, a mezőgazdasági üzletágon 16.1% volt.

A segélyezett létszáma nagyobb százalékban emelkedett, mint a taglétszám. Így a táppénzben részesülő biztosítottak napi átlagos létszámában az 1941 évihez viszonyítva az általános üzletágon 34.2, a háztartási üzletágon 9.35, a mezőgazdasági 0.13 %-os emelkedés mutatkozott. Kisebb mértékű emelkedést mutat a szülési segélyben részesült női biztosítottak száma.

A segélyezési költségek az általános üzletágon 54.5, a háztartásin 8, a mezőgazdasági üzletágon pedig 23.5 %-kal emelkedtek az előző évihez képest.

Mind a segélyezett létszámában, mind a szolgáltatások összegében észlelhető rendkívüli emelkedés a háborús viszonyokban leli magyarázatát. Az ipar a hadba vonulást pótlása és a fokozottabb hadiszükségletek kielégítése céljából számos korcsabb és gyengébb szervezetű munkást foglalkoztat, ezek pedig a nekik szokatlan megerőltetéssel járó munkát csak ideig-óráig bírják, azután betegállományba kerülnek.

A gyógykezelési esetek száma az általános üzletágon: 15.655.393, egy betegségi esetre 2.13 gyógykezelés jutott. A háztartási üzletág megfelelő adatai: 1,534.669, illetőleg 2.36, a mezőgazdasági üzletágon: 160.226, illetőleg 2.10.

A baleseti biztosításban 1942 évben 58.057 üzemi balesetet jelentettek be az 1941. évi 51.466-tal szemben. A bejelentett foglalkozási betegségek száma 391 volt (1941-ben 420). A legtöbb foglalkozási betegség ólom-mérgezésben jelentkezett.

Az összes baleseti járadékosok száma 29.981, járadékaik összege: 12,509.339 pengő volt, egy járadékosra évi 417 pengő átlagjára esett.

A balesetelhárítási propaganda népszerűsítése érdekében az Intézet a jelentés évében is elismeréseméltó tevékenységet fejtett ki. Így műszaki tisztviselőit 346 esetben küldte ki balesetelhárítás céljából helyszíni vizsgálatra, újabb 14-féle balesetelhárítási propagandaplakátsorozatot készített s osztott szét az üzemek között 359.000 példányban, műszaki előadói 1231 balesetelhárítási népszerűsítő és oktató előadást tartottak s különböző szaklapokban számos szócikket tettek közzé. Ezek közül a 9 legjobbat az Intézet pénztalomban részesítette.

A balesetelhárítás terén különös jelentősége van az érdekelt munkaadók öntevékenységének. Az 1942 év végén 220 munkaadó 439 üzemében működtek balesetelhárítási üzemi bizottságok. Az Intézet igazgatósága a balesetelhárítási öntevékenységben eredményesen közreműködő munkások jutalmazására jelentős összegű pénztalimat tűzött ki.

A baleseti kárfedezés költségei 1942 évben az általános üzletágon 11.43%-kal, a bányüzletágon 24.52%-kal emelkedtek az előző évihez képest.

Az öregségi, rokkantsági, özvegyégi és árvasági biztosításra kötelezett munkások és alkalmazottak átlagos létszáma 1942-ben 1,039.966 volt, ebből 71.9% a férfiak, 28.1 %-a nők aránya. A javadalmazási határ alá nem eső (testi munkás) biztosítottak évi átlagos létszáma 950.700 volt, amely az 1941 évihez viszonyítva 11.1%-kal magasabb. A járulékelőírás viszont 51.6%-kal emelkedett. Az egy biztosítottra eső járulék és késedelmi pótlék összege az előző évi 49-61 pengőről 88- pengőre emelkedett.

A járadékosok létszáma és a szolgáltatások összege az öregségi biztosítás rendszeréből kifolyóan évről évre növekszik mindaddig, amíg a csak néhány évtized eltelte után várható, hozzávetőleg állandó létszám ki nem alakul. Erthető tehát, hogy míg az 1931 évben megnyílt szol-

gáltatás csupán egyetlen egy járadékmegállapításra terjedt, a jelentés évében már 11.194 igénymegállapítás történt, a megállapított szolgáltatások összege pedig 8,687.055 pengőt tett ki.

Ezekkel az igény megállapításokkal együtt 1942 december 31-én az összes járadékosok száma 41.329-re, a járadékok havi összege pedig 641.365 pengőre emelkedett. Az egy főre eső havi átlagos járadék összeg :

	1941 évben	1942 évben
	P	P
Öregségi járadék	19.53	24.24
Rokkantsági járadék	16.54	19.83
Özvegyi járadék	9.13	11.05
Arva járadék	2.91	3.65
Gyermekpótlék	1.02	1.97

A szolgáltatások összegének emelkedése nem csupán a biztosításban eltöltött időtartam növekedésének, hanem azoknak a kormányrendeleteknek is következménye, amelyek a szolgáltatások összegeit (a járadéktörzset évi 30 P-vel, a fokozódó járadékrészt 15, illetőleg 30 %-kal) felemelték.

Említettük, hogy az öregségi biztosításban a járadékosok száma és a szolgáltatások összege évről-évre emelkedik s ez a biztosítási ág még csak hosszú évek után kerül abba a helyzetbe, amikor a szolgáltatásokban egyensúly következik be. Ezért a jövőben majd jelentőző igények kielégítésére a jelenben befolyó járulékjövedelem egy részét tartalékolni kell. A törvény a járuléktartalék értékálló és gyümölcsöző befektetését írja elő. Az intézet önkormányzata a legnagyobb gondossággal törekszik arra, hogy a vagyonelhelyez és a törvény rendelkezéseinek megfelelő legyen.

Az öregségi biztosítás járuléktartalékalapjának vagyona az 1942 év végén 305,930.923 P volt, ennek 27.3%-a ingatlanokba, 36-2%-a értékpapírokba, 0-j%-a ingóságokba, 9-2%-a közületi és egyéb kölcsönökbe, 8-6%-a egyéb követelésekbe, 18%-a pedig pénzüintézetknél volt elhelyezve.

Az öregségi, stb. biztosítási járuléktartalékalap vagyonának gyümölcsöző elhelyezésére az 1942 évre a felügyeleti hatóságtól megállapított beruházási program szerint állami kölcsönökre 9,120.000 P-t, hitelpolitikai célokra 3,470.000 P-t, saját beruházásokra 8,515.000 P-t, közületeknek adandó kölcsönökre 5,890.000 P-t kellett az intézetnek fordítania. Hogy ennek a programnak keretében az intézet milyen széleskörű szociális feladatokat valósíthat meg, mutatja az, hogy az igazgatóság hitelpolitikai célokra olyan kötvények vásárlását határozta el, amelyeket az Országos Lakás-építő Hitelszövetkezet munkáslakások és munkás-családiházak építése céljára bocsát ki. Az intézeti beruházások keretében az Intézet - igazgatóságának elhatározásából - kerületi pénztári székház, fürdőkörház, tisztviselői lakóépületek, családi házak, bérházak építését és építési anyagok beszerzését vette programfmba.

A bányanyugbérbiztosításban a biztosítottak 1942 évi átlagos létszáma az előző évi 75,619-ről 82,624-re emelkedett. Az utánuk kirótt járulékok és késedelmi pótlékok összege 11,772.326 P, amely az 1941 évi járulékkal szemben 38-59%-os emelkedést mutat.

A nyugbérések létszáma 19,516, az 1942 év végi nyugbérék összege pedig 586,837 P volt. Egy-egy nyugbérésre 44.74 P, özvegyre 2023 P, árvára 5,86 P havi átlagos nyugbér esett.

A tartalékalap vagyona az 1941 évi 17,225.617 P-ről 28,217.364 P-re emelkedett, amelynek értékálló és gyümölcsöző elhelyezéséről az Intézet éppen úgy gondoskodott, mint az öregségi, stb. biztosítás vagyónabefektetéséről.

Az Intézet az egészségügyi szolgálatát a jelentés évében 988 szakorvossal, 2178 körzeti kezelőorvossal és 9 balesetkártalanítási szaktanács mellett működő orvossal látta el, ezenfelül a vállalati pénzáruk áll 186 szerződött orvos működött, az összes intézeti orvosok száma tehát 3361 volt. Ezen felül ideiglenes megbízás alapján 10 hatósági orvos látott el intézeti gyógyító szolgálatot

Az intézeti szakrendelések óraszámát az 1941 évi 6333-ról 701 i-re, tehát 678 órával emelkedett. Az Intézet szakorvosai 4.135.781 beteget 8.903.691 esetben, körzeti kezelőorvosok 31934-723 beteget 4.446.597 esetben gyógykezelték.

Gyógyintézeti ápolásra szoruló betegeit az Intézet részben saját gyógyintézményeiben, részint idegen kórházakban és szanatóriumokban helyezte el. A saját gyógyintézmények működéséről az alábbiakban számol el a jelentés:

Gyógyintézmény neve	Osztályok száma	Ágy-szám	Beteg-létszám	Ápolási napok száma
Központi kórház	9	527	10.040	174.093
Magdolna Baleseti kórház	3	307	9.942	110.261
Pestújhelyi dr. Vass József-kórház	4	443	2.298	139.614
Pesthidegkúti kórház	1	90	1.005	31.427
Balatonkenesei kórház	2	150	2.202	48.074
Horthy M. munkás-szanatórium	1	232	2.938	74.852
Nagybányai kórház	2	104	1.777	25.246
Harkányi dr. K. - resztes-Fischer Ferenc-gyógyház ...	—	134	739	14.780
Palicsi gyógyház	—	50	216	4.320

Ellátásos gyógyfürdőben az intézet 2418 biztosítottat részesített egyenkint háromheti időtartammal, a szanatóriumban ápoltak száma 5290, az ápolási napok száma 354.728 volt.

A korszerű társadalombiztosításnak nemcsak az egészségromlás gyógyítása, hanem annak megelőzése is elsődleges feladata. Az OTI ennek ellátására építette ki egészségvédelmi szervezetét, amelynek működéséről a jelentés az alábbiakban számol be:

4.35 egészségvédelmi ismeretterjesztő előadásán 160.939 hallgató vett részt, az intézet „Egészségügyi Múzeum”-át 30.025 érdeklődő látogatta meg. A múzeum számos esetben egészségügyi ismeretterjesztő filmeket kölcsönzött ki és sok ezer egészségvédelmi nyomtatványt osztott szét, előadásainak száma 68, ezek hallgatóinak száma 3032 volt.

A fiatalok biztositottak gyógyüdületésére az Intézet az egészségvédőalap terhére 500.000 pengőt irányzott elő, melyet utólag 800.000 pengőre emelt és fiatal bányászok üdületésére is külön 25.000 pengőt engedélyezett. E hitelkeretből az Intézet 11 telepen 2964 fiút és 2932 leányt részesített gyógyüdületésben. Ezekon kívül 124 fiatal bányász is megkapta az egészség fenntartásához annyira szükséges kéthetes üdületést.

Az intézet Munkaegészségügyi Vizsgáló Állomása 10.722 fiatalok biztositottat vizsgált meg pályaalakmasság szempontjából.

A népbetegségek elleni küzdelem terén az OTI egyfelől saját tüdő- és nemibeteg szakgondozással, másfelől az Országos Szociálpolitikai Intézettel fenntartott munkaközösségben vette ki részét.

Az intézetnek központjánál és 60 helyiszervénél 1942 december 31-én 4081 rendszeresített állású, 2159 nemrendszeres állású és 291 szerződéses, összesen tehát 6531 alkalmazottja volt. Az 1942 évi ügyviteli költségek összege 26.973.906 pengőt tett ki Sz. Gy.

Tanácsadó testületek

a szlovák munkásbiztosításban

Szlovákiában egy 1942 december 10-én kelt törvény alapján a belügyminiszter a közelmúltban jóváhagyta a pozsonyi központi munkásbiztosítóintézetnek azt a rendeletét, melynek értelmében minden kerületi pénztárnál tanácsadó választmányokat kell szervezni. E választmányok hat tagból állanak: hármat a munkaadói, hármat pedig az alkalmazotti hivatásszervezetek

által ajánlott személyek közül a munkásbiztosítóintézet elnöke nevez ki. Jelenleg Szlovákiában a pozsonyi Szociális Munkásbiztosító Intézet keretében 17 kerületi pénztár működik. Ezek a szlovák társadalombiztosítás központosítása során a régebben bizonyos önállósággal rendelkezett kerületi betegbiztosítóintézetekből alakultak, V. Gy.

Magyar-horvát társadalombiztosítási megállapodás

Jugoszláviának 1941-ben történt feloszlása következtében a társadalombiztosítással összefüggő tőbb kérdés szabályozása vált szükségessé. Az érdekelt államok: Magyarország, Horvátország, Bulgária, Olaszország és a Németbirodalom között Berlinben, majd 1943 tavaszán Budapesten lefolyt tárgyalások alapján minden irányban kielégítő nemzetközi egyezmény jött létre, melyet az államok meghatalmazottai 1943 szeptember 2-án Bécsben írtak alá. Minthogy a ratifikációs okmányok kicserélése hosszabb időt vesz igénybe, az egyezmény kihirdetése még nem történhetett meg, de alakszerűségek betartásából esetleg keletkező károk megelőzése végett az egyezmény 24. cikkében az érdekelt államok megállapodtak abban, hogy az egyezmény rendelkezéseit már az aláírás napjától fogva alkalmazzák. Az egyezmény megkötésénél az érdekelt államok ugyanazokat a szociális és méltányos elveket tartották szem előtt, mint a volt Cseh-Szlovákia felosztásával kapcsolatban felmerült társadalombiztosítási kérdések rendezésénél. Két alapvető kellett szem előtt tartani. Először, hogy az államfordulat következtében a volt jugoszláv társadalombiztosításban jogokat szerzett személyek sem a jelenben, sem a jövőben károsodást ne szenvedjenek; másodsor, hogy azok az államok, melyek a társadalombiztosítási terhek viselését vállalták, a vállalt terhek arányában megkapják a volt jugoszláv társadalombiztosítási vagyonból az őket megillető részt. Mindkét alapvető megvalósítása eléggé bonyolult feladat, mert hiszen a hasonló természetű államfordulatok előtt és után a népesség tekintélyes hányada megváltoztatja lakóhelyét és lehetőleg annak az utódállamnak területén igyekszik elhelyezkedni, amelyhez nemzeti érzése vonzza. Igen nehéz feladat a társadalombiztosítási vagyonnak a különböző rendeltetésű alapoknak igazságos felosztása is, mert lehetetlen – már csak a biztositottak említett elvándorlása miatt is – előre megállapítani, hogy a jövőben az egyes államok teherviselőire mekkora összegű terhek hárulnak. Ezt még akkor sem lehetne megtenni, ha pontosan ismernék a volt jugoszláv biztositottaknak számszerű elhelyezkedését az egyes utódállamok területén, mert az egyes biztositottak különböző terjedelmű jogokat szereztek. Az 1943 szeptember 2-án aláírt egyezmény a felmerült kérdéseket a lehetőség határain belül megoldotta. Különös jelentősége van az egyezmény ama rendelkezéseinek, amelyek részletesen körülhatárolják, hogy a járadék-biztosításban (baleseti, öregségi és rokkantsági, valamint bányanyugdírbiztosításban) már megnyílt igények folytatólagos kielégítése, valamint a még meg nem nyílt igényekkel kapcsolatos jogoknak a jövőben történő elismerése miképpen oszlik meg az utódállamok között. A biztositottakat igen közelről érdeklő megoldást az egyezmény kihirdetése után fogjuk ismertetni. Ez alkalommal csak arra kívánunk rámutatni, hogy minden volt jugoszláv biztositott vagy hozzátartozó, aki 1943 július 1-én Magyarország területén lakott, abban az esetben, ha szolgáltatásra jogosultságát valamely jugoszláv biztositóintézet már megállapította, vagy igénye a területviszacsatolás után nyílt meg, a volt jugoszláv jogszabályok szerint fennálló jogait magyar biztositóintézetnél érvényesítheti, ha pedig a magyar társadalombiztosításba átlépett, a jugoszláv biztositásban szerzett jogait beszámítják.

Az egyezmény a vagyonmegosztásnak csak alapelveit szögezi le. Ennek végrehajtása azonban hosszadal-

mas és körülményes feladat, mert különböző mérlegek felállítását és az egyes államokra háruló terhek felbecsülésére vonatkozó számításokat igényel.

Az egyezmény szerint az érdekelt államoknak azok a miniszterei, akiknek a társadalombiztosítás felügyeleti hatáskörébe tartozik, az egyezmény aláírásától számított két hónapon belül a vagyonfelosztást előkészítő eljárás tekintetében megállapodásra kötelesek jutni. Ezek a tárgyalások a belügyminiszter és a földművelésügyi miniszter meghatalmazottainak részvételével 1943 november havában Zágrábban folytak le és öt nap alatt teljes megegyezésre vezettek. Megállapodás létesült, hogy a volt jugoszláv társadalombiztosítási szervek vagyonmérlegeit 1944 május 15-ig el kell készíteni,

ezeket a szerződés kötő államok szakértői felülvizsgálhatják, az érdekelt minisztereknek pedig 1944 július 31-ig a vagyonfelosztás összehszerűsége tekintetében is meg kell egyezniük. Ez a november 13-án aláírt megállapodás részletesen felsorolja azokat az irányelveket is, amelyek a vagyonmérlegek elkészítésénél és a különböző biztosítási ágak vagyonának felosztásánál szem előtt kell tartani.

A szociális gondolat és az igazságosságra való törekvés eszméje az ilyen és hasonló nemzetközi tárgyalások során a tárgyaló feleket lelkiileg és személyileg is igen közel hozza egymáshoz. Nagyon alkalmasak tehát arra is, hogy a jövőben a nemzeteknek egymás közötti megértését előmozdítsák.

V. Gy.

EGÉSZSÉGVÉDELEM ÉS BALESETELHÁRÍTÁS

A gyári orvos feladatai

Ternovszky Jenő szerint újabban egyre több üzem vezet be a gyári orvosi intézményt. Ez a körülmény a munkások egészségügyi viszonyainak javulása szempontjából jelentős eredményeket ígér, hiszen a gyári orvos feladatköre óriási lehetőségeket nyújt a munkások egészségének védelmére. Feladata elsősorban megelőző jellegű. A megelőzést szolgálja különösen a felvétel előtti orvosi vizsgálat, miáltal az orvos elejét veheti annak, hogy a munkást olyan munkakörben foglalkoztassák, amely egészségének ártalmára lehet. A már alkalmazott munkások rendszeres időnkinti megvizsgálása útján pedig megállapíthatja, hogy időközben nem lépett-e fel a végzett munka következtében foglalkozási betegség vagy más olyan körülmény, amely a munkásnak ebben a munkakörben való további foglalkoztatását egészségtelenné teszi. Ugyancsak a megelőző jelleg domborodik ki a gyári orvosnak a népbetegségek (gumókor, nemibetegségek, fertőző betegségek, rák, alkoholizmus) ellen való küzdelem terén végzett tevékenységében. Ez irányú munkáját nagymértékben megkönnyíti az a körülmény, hogy hivatásából kifolyólag úgyszólván állandó érintkezésben van a munkásokkal, azok családjával, sőt ismeri életkörülményeiket (élelmezési és lakásviszonyaikat) is, ami a gumókor és a nemibetegségek leküzdésében jelent igen nagy előnyt. Egyébként ezen a téren az 1940: VI. t.-c. is komoly lehetőségeket és feladatokat nyit meg a gyári orvos előtt. Minden ilyenfajta megbetegedést köteles a hatóságnak bejelenteni, ami alkalmat ad arra, hogy a beteget a tüdőbeteg-, illetve a nemibeteg gondozóintézetek kezelésébe vegyék, továbbá hogy a gumókorban szenvedő munkást munkástársaitól elkülönítsék s ezáltal meggátolják a baj továbbterjedését. Az időközi vizsgálatok pedig, amelyeknek minden munkás köteles alávetni magát, lehetővé teszik, hogy az orvos a bajt már csirájában felismerhesse és elfojthassa. Ez különösen a rákos betegségek kezelésénél nagy előny, ahol a nehézséget általában az szokta okozni, hogy a beteg későn, eredményes gyógykezelésre már alkalmatlan állapotban fordul orvoshoz. A fertőző betegségek megakadályozására olymódon nyílik tág tere a gyári orvosnak, hogy a munkások között megállapíthatja a betegség forrását és megfigyelheti annak terjedését. Az alkoholizmus ellen való küzdelemben is hatékonyan résztvehet, amennyiben az állandó érintkezés kapcsán ellenőrizheti az alkoholisták munkásokat a gyógyulás útján, aminek különösen a gyógyintézeti elvonó kúra után van nagy jelentősége.

A szorosan vett orvosi feladatok mellett a gyári orvos kötelessége ellenőrizni, hogy az üzem helyiségei megfelelnek-e a higiéné követelményeinek, baleset ellen védő készülékek javaslatba hozásával közre kell működ-

nie a balesetelhárításban és minden lehetőséget fel kell használnia arra, hogy a munkások között terjessze az egészségvédő kultúrát. Erre bőséges alkalmát nyílik a rendelések alkalmával, a munkáslakások látogatásával és külön e célra rendezett egészségvédelmi előadások tartásával.

A gyári orvosi intézmény mindezen szempontokból különös figyelmet érdemlő intézmény s minél intenzívebb és szélesebbkörű kiépítése mind szociálpolitikai, mind közegészségügyi szempontból igen kívánatos.

Sz. A. M.

A gyárgondozónő egészségvédelmi szerepe

Baloghy Mária egy cikkében több olyan hiányszerűságra és elvégzendő feladatra hívja fel a figyelmet, amelyeknek kiküszöbölése, illetve megoldása üzemegészségügyi szempontból szükséges lenne. A gyárgondozónő és a gyári orvos együttes feladata, hogy felügyeljen a gyárak egészségügyi viszonyainak és berendezéseinek kielégítő voltára. Így az olyan üzemekben, ahol nem áll elegendő mosdó és vízcsap rendelkezésre, erélyesen szorgalmazniuk kell ezeknek szaporítását, különben előfordul, hogy a munkások az ebédidő nagy részét sorbanállással töltik el vagy kénytelenek ebédjüket mosdatlan kézzel elfogyasztani. Kifogás emelhető az étkezőhelyiségek szűkös volta ellen is, mert ennek az a következménye hogy a munkás állva költi el a magával hozott olcsó fűszeres felvágottat, amely erősen kívántatja az alkoholt. Az alkoholfogyasztás elkerülése végett célszerű lenne az is, ha az étkezőt elválasztanák a kintinótól. A balesetelhárítás terén is meglehetősen sok a tennivaló. A leghatékonyabb eszköz ezen a téren baleseti bizottságok felállítása a gyárgondozónő bevonásával, aki itt értékesíthetné a munkásokkal való érintkezésben szerzett tapasztalatait. Ebből a szempontból fontos, hogy az OTI-lapok átmenjenek a gondozónő kezén, hogy ezek alapján statisztikát készíthessen az előfordult balesetokról és így tájékozódhassék az üzem veszélyességi foka és az egyes foglalkozási betegségek gyakorisága felől. Egészen különleges elbánást és gondozást igényelnek a terhes asszonyok. Ezeket a gondozónő kötelessége lenne nyilvántartani, hogy a munkabeosztásnál erre a körülményre az üzemvezetőség tekintettel lehessen és így terhes nőket csak ülő és könnyű munkára alkalmazzon. Általában minden szempontból kívánatos, hogy az iparfelügyelet orvosi és női ága kiterjesztést nyerjen s ebbe be legyenek vonva a hosszabb gyakorlattal rendelkező gondozónők is.²

Sz. A. M.

¹ *Munkaügyi Szemle*, 1943 augusztus.

² *Munkaügyi Szemle*, 1943 szeptember.

KÖNYVSZEMLE

WILHELM RÖPKE: Die Gesellschaftskrisis der Gegenwart¹

Röpke könyve két nagy részre oszlik. Az első részben a szerző a társadalmi rend kialakulását vizsgálja a francia forradalomtól kezdve s itt rámutat a történeti liberalizmus hibáira, melyek szerinte a liberális rendben belül a kollektívizmus útját egyengették. A második részben választ ad a könyv bevezetésében felvetett kérdésre, hogy vajon valóban csupán két lehetőség között választhat-e a ma embere, melyek közül az egyik viszsztatérést jelent a liberális felfogáshoz és renchez, a másik pedig a kollektívizmus karjaiba való rohanást jelenti. Egyesek azt hiszik, ma már késő van ahhoz, hogy irányt szabjunk a fejlődésnek. Röpke szerint a helyzet még mindig ivem menthetetlen, csak határozottan tudnunk kell, mit akarunk. Ha tehát tisztában vagyunk a liberális kapitalizmus csődjével, de nem kívánunk csatlakozni a kollektív megoldáshoz, akkor keresnünk kell a harmadik utat, mely elkerülhetővé teszi a kollektívizmust anélkül, hogy a liberális kapitalizmushoz visszatermünk.

Az első rész tehát a számadás. Számadás a múltól és a jelenről. Mint XVI. Lajos, aki a verpad lépcsőjén ezt mondta: „Mindezt tíz év óta láttam közeledni. Hogy lehet az, hogy mégsem tudtam elhinni?” Kevesen vannak ma, akik ne tudnák teljesen magukévá tenni e szavakat. Előbb vagy utóbb mindenkit hatalmába kellett ho gy kerítsen az az érzés, hogy ingadozó talajon állunk és ezzel egyidejűleg meg kellett érni a kérdésnek: mi az a betegség, melyben a világ szenved és mi történt tulajdonképpen azokban az országokban, melyek majdnem áldozatául estek? így azután mind több ember számára szinte a mindennapi kenyérnél is fontosabb lett arra a nézőpontra rátalálni, mely eligazít az okok és összefüggések közt. Ezen érlelődési folyamat következtében a korábbi ellentétek mindinkább felolvadnak, a régi frontok átsoportosítása és egy új magatartás kialakulása figyelhető meg, mely Röpke szerint a jóakarúakat és tisztánlátókat egyesíti a jelentéktelenné váló ellentétek kiküszöbölése útján.

Ezután tér rá a tulajdonképpeni diagnózisra. A helyzet kiüleződésének okát a liberális kapitalizmusban látja, mely a maga zabolátlanágában arra a tévhitre vezetett, hogy az államnak gazdasági téren mindenemű beavatkozástól tartózkodnia kell. Ez a felfogás segítette elő a szellemi-morális sikon fokozódó „elvilágiasodást”, mely a hitet aláasta, és előbb készakarva, majd öntudatlanul a haladás, racionalizmus, szabadság és humanitás szekularizált fogalmait is felemészttette és végül is elernyedt, mivel a hit vagy a bizonyosság számára nem rendelkezett más forrásokkal. A tudomány relativizmusa és agnoszticizmusa annál veszedelmesebb hatással járt, mivel az egyház jelentőségének alászállása idején ingatta meg az erkölcsi normák tekintélyét. Ezzel együtt járt a tisztelet és a felháborodás, mint az értékmérés két szélső határának az eltolódása, illetve bizonytalan és hiányos jelentkezése, ami az emberek értékítéletének gyengeségét és tökéletlenné válását jelenti.

Az értékek eltolódásának egyik fő oka az ifjúság túlbecsülése. Ma a történelemben eddig még elő nem fordult mértékben felcserélik a korok természetes viszonyát. A múltnak, hagyománynak és tekintélynek a tisztelete kiveszett és előállott az emberi léleknek az a nyugtalansága, mely mindig újra vágyik és mindent, ami volt, már magában véve rossznak tekint, mert nem új és így a haladás útjában állónak veszi. A fejlődésnek ez irányba terelődését Röpke szerint erősen támogatták egyéb tényezők is. Egyrészt a népesség óriási arányú és gyors ütemű szaporodása, másrészt a demokráciának hamis értelmezése, mely az okvetlenül szükséges kereteket meglazította.

¹ Eugen Rentsch Verlag, Zürich, 1942. 410 lap.

Eltömegesedés és proletarizálódás az eredménye a fejlődés előbb vázolt alakulásának. Az eltömegesedés egyik jellemzője az életnek a természettől való elfordulása és ezáltal a „szabadság” és a „wéek-end” intézményének szükségszerű kialakulása. A földműves nem „egy „szabadságra”, mondja Röpke, mert nincs rá szüksége, hogy a természetnek meg nem felelő életmód fenntartására időnként a természetből merítsen erőt. De még erre a szabadságra is rányomja bélyegét az eltömegesedés és futószalagra emlékeztető sí-liftek viszik fel a sportolókat a hegycsúcsra. A tömegszerűséggel egyidejűleg jelentkezik a proletarizálódás szomorú tényé is: a dolgozó emberiség nagyrésze emberhez nem méltó életsorsban él s ezért a felemelkedés kilátástalansága, a napról napra élés és a jövő bizonytalansága a kollektívizmus felé sodorja a széles néprétegeket.

A fentiekben vázlatosan ismertetett diagnózis rámutat arra, hogy a liberális kapitalizmus a kollektívizmust szükségszerűen hozza magával – ha hibát ki nem küszöbölik. Azonban bármily élesen látja is Röpke azokat az okokat, melyek az emberiséget a lejtőre sodorták, csodálatosképpen mégsem veszi számításba, hogy a hibás bekeszerződések is hozzájárultak a helyzet elrontásához.

A diagnózis megállapítása után a könyv második része a kibontakozás lehetőségeinek vizsgálatát adja. Itt mutat rá a szerző a harmadik útra, mely elkerülhetővé teszi szerinte a kollektívizmust anélkül, hogy a gazdasági liberalizmus régi útjára visszatérnénk. Az első rész pompás helyzetképe után, melyben szerző a hatalmas anyag tökéletes és fölényes ismerete mellett páratlan éleslátásról és ítélőképességről tett tanúbizonyságot, a harmadik út kijelölése némi csalódást okoz. Talán a túlságos optimizmus okozza ezt, mellyel Röpke ezt az utat kialakíthatónak véli és aminek következtében inkább általánosságban mutat rá a követelményekre. Igen fontos kérdéseken könnyen túlteszi magát, midőn az üzleti erkölcsnek és szigorú jogrendnek biztosítását követeli, hogy lehetővé váljék az egyéni gazdaságoknak a közérdek szolgálatába állítása. A harmadik út kiinduló pontja egy erős állam, mely megalkuvást nem ismerő módon el van szánva célkitűzései megvalósítására. Alapelve a verseny, mely a mai társadalom gyógyulásának conditio sine qua non-ja. A szabad piac és a verseny a nem-kollektív világ elengedhetetlen feltételei. Az államnak ezeket tisztelnie kell, mert nem az az erős állam, amely mindent maga végez, hanem amelyik képes az egyén és a közösség egybekapcsolódásának feltételeit megteremteni. Ez pedig a szabad emberek gazdasági berendezése kell, hogy legyen. Az ily gazdasági rend ellentéte a kollektívizmusnak és mindenfajta monopóliumnak. A cél a verseny működésének biztosítása; de ez nem az egyedül üdvözítő berendezkedés! alap. A másik pillér a magántulajdon biztosítása. Mind-ebből kitűnik a harmadik út keretében a forgalmi gazdaság fenntartásának szükségessége. Röpke szerint ennek teljesítőképpessége és az emberi természetnek megfelelő volta vitán felül áll; a feladat csupán az, hogy ezt a gazdasági rendet megtisztítsuk azoktól a hibáktól, melyek a rendszer csődjét idézték elő. Az általa ajánlott gazdaságpolitikai rendszabályok az úgynevezett konform beavatkozást jelentik. Ezzel szemben kerülni kell a forgalmi gazdaság körén kívül eső nem konform beavatkozásokat. Például, ha konform beavatkozással áremelkedést akarok előidézni, akkor ezt vagy a fizetési eszközök szaporításával, vagy hitelkiterjesztéssel, vagy pedig a termelési tényezők másirányú felhasználásával érem el; nem konform beavatkozás esetén az árakat egyszerűen rendelettel határozom meg, vagy büntető szankciókat fűzök a más áron való forgalombahozatalhoz. Ezzel kapcsolatban jegyzi meg Röpke, hogy a liberális rendben a legfőbb fórum a végrehajtó, a kollektívizmusban pedig a hóhér.

Az államnak szerinte két alappillére van: az egészséges parasztsztyálya és az erős kézművesosztály. Kétségtelen, hogy bizonyos területeken a nagyüzemnek előnyei vannak, ezeket a gazdasági haladás érdekében meg kell tartanunk. Azonban a káros következményeket ellensúlyozni kell, mégpedig a közép- és kisipar kifejlesztésével és társadalmi úton való megsegítésével. Svájci példára utal, ahol a közép- és kisüzemi forma elterjedésének tulajdonítja a társadalmi berendezkedés hibátlanságát. Mezőgazdasági téren pedig a dán példát említi, mely a minőségi termelés és az alulról kialakuló szövetkezetek jelentőségét mutatja.

A szociálpolitika általános értelmezésének átalakításával kapcsolatban az ember személyiségének előtérbe helyezését hangsúlyozza, rámutat arra, hogy a szociális helyzet javítását nem állandó munkabéremelés és munkaidőcsökkentés ígéréssel, valamint óriási bürokrácia kiépítésével lehet elérni, mivel ez csupán tüneti kezelést jelent, ha egyáltalán jelent valamit. Szerinte, amíg a nagyüzemi rend túlnyomóan uralkodó marad, addig a kérdés gyökeres megoldása lehetetlen. Valódi szociálpolitika a proletariátus megszüntetését jelenti, minden egyéb csupán a felületen halad és a válságot csak elodáznia tudja. Végeredményben kétségtelen, hogy a szociálpolitika célja a proletariátus társadalmonkívülségének megszüntetése, a társadalmon kívülálló mindenfajta tömegnek a társadalomba való beemelésével és azoknak a gátló tényezőknek megszüntetésével, melyek a személyiség teljes kifejtését akadályozzák.

Befejezésül még azt hangsúlyozza, hogy a kivezető útnak csupán fővonalait kívánta vázolni, mert minden bajt gyógyító orvososság úgy sincs. Elsősorban kijózanodásra van szükség, mely a túlcsigázott és egyoldalú tervezéssel szemben visszavezet annak felismeréséhez, hogy egészséges közgazdasági és társadalmi rend csupán erkölcsi alapon épülhet fel, melyben a gazdaság legfejlettebb eszközt jelent az élet magasabb szempontjainak megvalósítására.

Irányi József

KONCZ ENDRE: Munkásfőiskola: anyaga, szervezése, vezetése¹

Munkásfőiskolai vezetőknek és előadóknak szánt vezérfonál ez a vékony, de annál tömörebb könyvecske, melyről meg nem emlékezni – úgy érezzük – szinte méltatlanság lenne. Méltatlanság a szándékkal szemben, mely a könyvet szülte, méginkább azonban azokkal az okos tanácsokkal és őszinte mondanivalóival szemben, melyekkel a szerző műve lapjait bőven teleszórta.

A nevelők személyéről és a tanításról például ilyesmit mond: A tanításnál minden az emberen fordul meg. Elannyira, hogy jóformán nincs is módszer, csak ember. A nevelő belső tartalma nélkül a holt módszerbeli fogások alkalmazása mit sem ér. Nevelni csak őszintén lehet: azzal, ha a nevelő nyíltan, fenntartás nélkül önmagát adja. Ezért nevelés nem lehet elönnevelés nélkül. Ha az előadó mástól is tanulta, amit mond, annak előbb saját meggyőződésévé kell válnia.

¹ Magyar dolgozók népkönyvtára, 6. szám. Kiadja: A Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete. Budapest, 1943-44. 56 lap.

Értékes tanácsokkal is tud szolgálni. A munkásfőiskolai előadóknak többek közt számot kell vetniük azzal, hogy a magyar ember előbb akarja látni az egészet s azután a részleteket. Elvonás helyett mindenkinél jobban követeli a szemléletességet. A követendő cél egyébként is a nagy összefüggések őszinte, teljes bemutatása: megéreztetni valamit, kaput nyitni és kedvet adni a további komoly, rendszeres művelődéshez.

Ki kell emelnünk azt is, hogy tantervi vázlatában tett sok megkapó kijelentése valóban méltó azokhoz a szigorú pedagógiai elvekhez, melyekről az imént beszámoltunk.

A magyar munkásosztály társadalom-gazdasági helyzetéről szólva például megjegyzi, hogy csak azokban fejlődhet ki nemzeti öntudat, akik érzik, hogy részük van a közösség sorsának irányításában: a hatalomban (22. lap). Munkajogi helyzetével kapcsolatban megállapítja, hogy sok törvény hatályossága roppant fogyatékos, ellenőrzése gyakorlatban úgyszólván kizárólag a munkásszervezetekre hárul, tekintettel az ipari és bányászati felügyelő szervek fejletlenségére. Vannak olyan törvények is, amelyek jelentős részleteikben még végrehajtásra sem kerültek. Teljesen hiányzik másfelől a jogszabály, amely a munkásságot az üzemben tényezőnek és tárgyaló félnek ismerné el, amely a kollektív szerződést elismerné és szabályozná, amely a felmondási időt egyértelműen és általánosan előírná, amely alapos munkaügyi ellenőrzést vezetne be, amely létrehozna a semleges döntőbíráskodással egybekötött munkaügyi békéltetést és amely végül felállítaná a munkásság autonóm közjogi érdekképviselőjét, amint az már a munkaadóknak megvan (24. lap).

Helyes nézeteket vall a munkásság társadalmi helyzetéről is. Kimondja társadalomfejlődésünk szomorú foltját: kenyérharcát és küzdelmeit munkásságunk eddig a keresztény magyar értelmiség nélkül volt kénytelen megkísérelni. Hasonlóan a parasztsághoz, gyermekei az országos arányszámon jóval alulmaradó mértékben tudják csak megszerezni a közép- és felsőfokú iskolák bizonyítványait. Ennek ellenére roppant nagy számban fordulnak elő a munkásság soraiban olvasott, főleg társadalmi és közgazdasági kérdésekben járatos autodidakták, akik e téren a legtöbb középosztálybeli felülmúlják. Ez a munkásság méltó helyet kér a magyar társadalomban. Szervezettsége azonban meglehetősen laza, bár minden más társadalmi osztályénál erősebb. Oka ennek egyrészt a különféle szervezkedések csődje nyomán előállott kiábrándulás, másrészt a tökehatalom részéről jelentkező szétbontó törekvések érvényesülése, azonkívül a háború következtében szünetelő gyülekezési jog és többszáz ezernyi új elem betódulása a munkáséletbe. Ma 1,5 millió munkásból kb. 25% tartozik csak valamilyen szervezethez. Ennek az arálynak, úgy véli, emelkednie kell, mert a társadalmi öntudat fokmérője a szervezkedés kiépítettségé (25. lap).

Meg kell állapítanunk, hogy a könyv szerzője szociálpolitikusnak és pedagógusnak egyformán jó: a problémákat helyesen látja s bár bizonyos politikai „térhatások” alól nem mindig tudja magát kivonni, egészen véve józan és rokonszenves tanítói magatartás jellemzi.

Tóth Béla

Szerkesztésért és kiadásért felelős: Erődi Harrach Béla dr.

440851. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. Budapest. Felelős: Kárpáti Antal igazgató.

E SZÁMBAN MEGJELENT CIKKEK SZERZŐI:

TÓTH BÉLA dr., a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal delegált tisztviselője * WELEBNY VINCE, okl. gépészmérnök * VIGH GYŐZŐ dr., OTI aligazgató * SZÁSZ ANNA MÁRIA, az Országos Szociálpolitikai Intézet könyvtárosa * SZEBERÉNYI GYULA dr., OTI titkár * IRÁNYI JÓZSEF dr., közgazda

VÉLEMÉNY ÉS VISSZHANG

Bármennyire is csábító a harctól való hűvös elvonatkozás, mégsem szeretnénk olyan toronyban élni, hova nem hat fel sem sóhaj, sem kiáltás. Gondolkozni és véleményt alkotni csak úgy ér valamit, ha az elhintett eszme valahol gyökeret fog s a kimondott szónak visszhangja támad. Ezenkívül mindig jó tudnunk azt is, hogy kihez beszélünk.

Épp ezért örömmel vennék, ha olvasóink tudomásunkra hoznák, hogy a *Szociális Szemlé*-ben közölt tényekből és gondolatokból mi ragadta meg leginkább figyelmüket, mivel értenek belőlük egyet vagy ellenkezőleg, közleményeinkben mi kifogásolni valót találtak, illetve mit nem találtak meg, aminek pedig a megtárgyalását szívesen vennék.

A szociálpolitika területe oly nagy, hogy minden pontjára egyszerre rávilágítani nem lehet. Problémái közt vannak olyanok, melyek ajtóinkon dörömbölnek, de olyanok is, melyeknek súlyát legjobban csak azok tudják, akik viselik. Igen hasznos lenne tehát, ha főképp munkásolvasóink ráterelnék figyelmünket azokra a kérdésekre, melyek az ő szemszögükből nézve különös jelentőséggel bírnak. Ezekkel kapcsolatban esetleg mindjárt felfogásukat is kifejezhetnék.

Legyen e rovat az a hely, ahol a Szemle és olvasói eszmecserét folytathatnak egymással. A szerkesztőség meg van győződve róla, hogy a Szemlében elhangzó vélemények visszhangjából sokat tanulhat.